

Закарпатський угорський інститут ім. Ференца Ракоці II
Кафедра філології

Реєстраційний № _____

Магістерська робота
ДОСЛІДЖЕННЯ ІНТЕРПРЕТАЦІЇ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ
ТА КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ
В ІНДИВІДУАЛЬНІЙ ПАМ'ЯТІ МЕШКАНЦІВ В С. ВАРИ

Берегсасі Габрієлла Лайошівна

Студентка II-го курсу

Освітня програма: 035 «Філологія» 035.071 Мова і література угорська

Ступінь вищої освіти: магістр

Тема затверджена Вченою радою ЗУІ

Протокол № 103 / 23 листопада 2022 року

Науковий керівник:

Кейс Маргарета Юрїївна

кандидат наук, доцент

Завідувач кафедру:

Берегсасі Аніко Ференцівна

доктор габілітований, професор

Робота захищена на оцінку _____, «__» _____ 2023 року

Протокол № _____ / 2023

Закарпатський угорський інститут ім. Ференца Ракоці II

Кафедра філології

Магістерська робота

**ДОСЛІДЖЕННЯ ІНТЕРПРЕТАЦІЇ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ
ТА КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ
В ІНДИВІДУАЛЬНІЙ ПАМ'ЯТІ МЕШКАНЦІВ В С. ВАРИ**

Ступінь вищої освіти: магістр

Виконала: студентка II-го курсу

Берегсасі Габрієлла Лайошівна

Освітня програма: 035 «Філологія» 035.071 Мова і література угорська

Науковий керівник: **Кейс Маргарета Юрїївна**

кандидат наук, доцент

Рецензент: **Газдаг Вільмош Вільмошович**

доктор філософії, доцент

Берегове
2023

II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola

Filológia Tanszék

A SZELLEMI ÉS KULTURÁLIS ÖRÖKSÉG INTERPRETÁCIÓJÁNAK VIZSGÁLATA AZ EGYÉNI EMLÉKEZETBEN, MEZŐVÁRIBAN

Magiszteri dolgozat

Képzési szint: Mesterképzés

Készítette: Beregszászi Gabriella

II. évfolyamos hallgató

Képzési program: 035 «Filológia» 035.071 Magyar nyelv és irodalom

Témavezető: Dr. Kész Margit

kandidátus, docens

Recenzens: Dr. Gazdag Vilmos

PhD, docens

ЗМІСТ

I. ВСТУП	6
1.1. Вибір теми та мети	7
1.2. Процес роботи	9
II. ПЕРЕГЛЯД СПЕЦІАЛЬНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	11
2.1. Історія дослідження народних звичаїв	11
2.2. Історія дослідження важливих подій людського життя	13
2.3. Святкові звичаї та форми поведінки	15
2.4. Народна віра та релігійність.....	16
2.5. Народні казки, приказки, оповіді.....	19
III. ДОСЛІДЖЕННЯ ІНТЕРПРЕТАЦІЇ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ТА КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ В ІНДИВІДУАЛЬНІЙ ПАМ'ЯТІ МЕШКАНЦІВ В С. ВАРИ.....	22
3.1. Звичай пов'язані з етапами життя людини.....	23
3.1.1. Звичай від народження до смерті людини	23
3.2. Святкові дні	44
3.2.1. Звичай від Різдва до Нового року	45
3.3. Присутність народної релігійності та духовності у селі Вари.....	55
3.3.1. Роль молитви в житті людини	56
3.3.2. Піст	62
3.3.3. Традиція співів похоронних пісень	63
3.4. Текстовий фольклор у селі Вари.	65
3.4.1. Казка.....	65
3.4.2. Приказки та оповіді.....	67
IV. ДАНІ ПРО ІНФОРМАТОРІВ	69
V. ВИСНОВКИ.....	70
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	72
РЕЗЮМЕ	77
ДОДАТОК.....	79

TARTALOM

I. BEVEZETÉS	6
1.1. Témaválasztás és célkitűzés	7
1.2. A munka menete	9
II. SZAKIRODALMI ÁTTEKINTÉS	11
2.1. A népszokások kutatástörténete	11
2.2. Az emberélet fordulóihoz fűződő szokások	13
2.3. A jeles napi szokások és magatartásformák.....	15
2.4. Néphit, népi vallásosság.....	16
2.5. Népmese, monda, igaz történet.....	19
III. A SZELLEMI KULTURÁLIS ÖRÖKSÉG INTERPRETÁCIÓJÁNAK VIZSGÁLATA AZ EGYÉNI EMLÉKEZETBEN, MEZŐVÁRIBAN	22
3.1. Az emberélet fordulóinak szokásai	23
3.1.1. A születéstől halálig tartó szokások.....	23
3.2. A jeles napok	44
3.2.1. Az évkör szokásai karácsonytól újévig	45
3.3. Néphit, népi vallásosság megnyilatkozása a településen	55
3.3.1. Az imádság szerepe az emberek életében	56
3.3.2. A böjtölés	62
3.3.3. A diktálás hagyománya	63
3.4. A szóbeliségben élő szövegfolklor Mezőváriban	65
3.4.1. Mese	65
3.4.2. Monda és igaz történet	67
IV. AZ INTERJÚALANYOK ADATAI	69
V. ÖSSZEGZÉS	70
FELHASZNÁLT IRODALOM	72
REZÜMÉ	77
MELLÉKLETEK	79

I. BEVEZETÉS

Világunk folyamatosan változik, egyfajta örök fejlődés jellemzi. Ettől függetlenül mégis jelen vannak benne olyan ősi elemek, komponensek, melyek örök időig meghatározóak lesznek népünk kulturális életének alakulása szempontjából, s amelyeknek megőrzése közös feladatunk. Társadalmunkban tehát minden közösség maga felelős megteremteni a múltját és létrehozni történetét. A múlt ugyanakkor korszakokként különböző képeket tükröz, más célokat szolgál, valamint eltérő helyzetekben jelenik meg, vagyis mondhatjuk, hogy bizonyos időszakokként megtörténik a régmúltak az újraértelmezése. Mindezek következtében pedig az, hogy a múlt történéseiből mit ragad meg, mit vesz birtokba az ember és azt hogyan alkalmazza, miként tekint rá és minek nevezi – hagyománynak, örökségnek, értéknek vagy őreá átruházott hagyatéknak – felelősséggel jár éppúgy a felhasználás folyamatát illetően, mint a tulajdonba vett értékek szempontjából.¹

Györffy István egyetemi tanár és néprajzkutató szerint magának a nemzeti műveltségnek is a népi hagyományokon kellene felépülnie: *„A néphagyomány, a népi tudás a magyar nemzeti műveltség tartozéka. A középosztálynak annyira magáévá kell ezt tennie, mint amennyire sajátja a magyar nyelv. Nem elégedhetünk meg tehát azzal, hogy népi elemeket vegyünk át a magasabb műveltségünkbe, hanem a nemzeti műveltség alapjává kell tennünk a néphagyományt. Ezen kell tehát nyugodnia a középosztály nemzeti műveltségének is, mely így alátámasztva az elnemzetietlenítés veszélye nélkül hordozhatja az európai műveltséget is, mert hiszen az európai művelt népek közösségébe is beletartozunk”.*²

Maga a népi kultúra felfedezése óta többféle megközelítésben is szerepelt. A legjellemzőbb az volt, hogy *hagyományként* tekintettek a népi kultúrára, aminek ámbár gyökerei a régmúltba nyúlnak vissza, mégis a jelent formálja, vagyis fő hatását mindig a „mostban” fejt ki. Az utóbbi időben azt látjuk, hogy eme örökség egyre csak veszíti el kapcsolatát a mindennapokkal, és ez az oka annak is, hogy jelenleg egy olyan értéknek tekintjük, amit védeni és ápolni kell, hiszen a különféle hagyományok formálják identitástudatunkat, öntudatunkat, éppen ezért ezek jelentik közösségeink, értékeink és egyediségünk megmaradását is. A megőrzés tehát főleg befogadni akaráson, vagyis nyitottságon és részvételen alapul, egyszerre tartalmazza a hagyományok védelmét, átadását és azok formálását.³

¹ Jakab–Vajda 2016: 7.

² Baksa 2015: 13.

³ Jakab–Vajda 2016: 7.

A *hiedelem* az emberi kultúra legjelentősebb, ugyanakkor leginkább dinamikus, változó része, és bár a tárgyi, tapintható kultúrában, valamint nyelvi, beszélt kultúrában egyaránt megfigyelhetőek alakulások, ez utóbbiban maga a folyamat mégis sokkal lassabban és alacsonyabb mértékben következik be, azon okból, hogy az egyén – így az egész közösség tudatában hosszú ideig meghatározó tényezőkként vannak jelen a múltbéli történések és tapasztalások.⁴

1.1. Témaválasztás és célkitűzés

Úgy vélem, szülőföldem, Kárpátalja egy megfelelő példa arra, hogy beigazoljuk, nem lehet oly könnyen kitörölni az emberek életéből mindazokat a szokásokat és hagyományokat, amelyekkel a kezdetek óta együtt léteznek. Hiszen tudatában vagyunk, hogy az idők során bár számtalan nehézséggel kellett szembenézniük; az egyes hatalmak, mint a kommunizmus is sok olyan rendelkezést állapított meg, mely megpróbálta visszafogni, ellehetetleníteni az ezen a vidéken élő közösségeket szellemiségüktől, ám ezek a törekvések mégsem érték el céljaikat, hisz napjainkig sikeresen megtartottuk főbb szokásainkat és szellemi örökségeinket, s ezeket adjuk tovább másoknak is. Fontosnak tartom azonban megemlíteni, hogy a sikeres megőrzésben szerepe volt önmagának a terület elszigeteltségének és elmaradottságának is abból a szempontból, hogy ide alig-alig, vagy csak később értek el a modern világ változásai, áramlatai és annak hozadékai.

Az egyszerű ember hitvilága, és a hagyományokhoz, ünnepekhez vagy jeles napokhoz való hozzáállása a századok során azonban itt is átalakulásokon ment keresztül, s mind a természetfeletti világról, mind a különleges erőkről és képességekről, a racionálisan nem, vagy csak nehezen megmagyarázható jelenségekről sokat változott a lakosok véleménye. Ma nemritkán feledésbe merülni látszanak azok a hagyományok és hiedelmek, melyek egykor magukba foglalták a mindennapi életesemények különböző jelenségeinek, történéseinek a magyarázatát, a természethez, az ünnepekhez és jeles napokhoz, valamint az egyes személyekhez fűződő megfigyeléseket, stb. Mindezek korábban a hétköznapiak részei voltak, ebből adódóan a különféle népszokásokban meg is mutatkoztak. A néphit tehát változott, napjainkban csakugyan változik – tehát folyamatos alakulásban van. Mindennek következtében tehát néha kivesznek belőle egyes elemek, máskor pedig újabbak csatlakoznak a régiekhez, ezzel kissé módosítva azokat. Abban az egyben azonban bizonyosak lehetünk, hogy egyöntetűen fontos részét képezik életünknek, éppen ezért arra

⁴ Keszeg 1991: 122.

kell törekednünk, hogy a lehető legtöbb elemet megőrizzük belőle, hisz ezek szellemi örökségünk részei.⁵

Diplomamunkám témája: A szellemi kulturális örökség interpretációjának vizsgálata az egyéni emlékezetben, Mezőváriban. Ezen dolgozat nem nevezhető alap kutatásnak, mivel egy előző gyűjtőmunkám folytatásaként született, melyben már foglalkoztam a néphit és népi vallásosság kérdésével e települést illetően. Ebben a dolgozatban tehát egészen pontosan a népi vallásossággal, néphittel, hiedelemmel és hiedelemrendszerrel, valamint a szakrális népi hagyománnyal kapcsolatos vizsgálatokra és szakirodalmakra, illetve korábbi munkám eredményeire támaszkodva, helybéli adatközlőim szíves együttműködésével, néprajzi gyűjtőmunkával, Mezővári település hitvilágát, vallási hagyományait, valamint a református ünnepekhez és jeles napokhoz kapcsolódó szokásokat és hiedelmeket mutatom be.

A munka címében is megjelenő „szellemi kulturális örökség” kifejezés alatt a választott közösség tagjainak kollektív ismeretrendszerét és élményét – az értelem hagyományozódását értem, népszokások, néphit kapcsán. Annak oka, hogy munkám alapjául a szellemi kultúra ezen tartozékait választottam, hogy a kutatott településen az egyéni és kollektív kulturális emlékezetnek a népszokások, néphit, vallás, stb. a legmeghatározóbb és leggazdagabb szegmensei, ugyanakkor egyben a globalizáció (a háború), a közösségek fellebomlása és szétszakadása révén ezek tűnnek el rohamosan napjainkban.

Assmann megfogalmazásában, a kollektív emlékezetben elsősorban sohasem általánosan a múlt, mint olyan őrződik meg, hanem kizárólag az marad fenn belőle, amit a csoport minden korszakban a maga egyéni, mindenkori vonatkoztatási keretei között újra tud alkotni. Az emlékezetekben és ismeretekben a csoport általános magatartása tükröződik, vagyis nem csupán múltjukat reprodukálják, hanem minden közösség sajátos jellegét és tulajdonságait őrzi meg általa.⁶

A kultúra tehát a társadalom tagjainak közös ismeretrendszere, tudása, ezen ismeret vizsgálata pedig azért olyan jelentős és elengedhetetlen (a megértés számára), mert mindezen elmélet szerint az individuumok társadalmi viselkedését ennek birtoklása és

⁵ Vida 2018: 209–210.

⁶ Assmann 1999: 41.

ismerete szervezi és szabályozza.⁷ Kulturális emlékezetünk végezetül a tényszerű múltat mítosszá változtatja.⁸

Munkám folyamán az irányított beszélgetés módszerét alkalmaztam, mezővári születésű, vallásos középkorú és idős személyeket kérdeztem egy általam előre összeállított, a mellékletben bemutatott kérdéssor segítségével. Az interjúk elvégzése után megvizsgáltam, összehasonlítottam az adatközlők válaszait, valamint lejegyeztem azokat. Munkám során egészen pontosan négy adatközlővel dolgoztam. Ezek az emberek azon adatközlők csoportjából kerültek ki, akik már korábban segítettek egy gyűjtőmunkám eredményességét. Az adatközlők nemét tekintve három fő hölgy és egy fő férfi. Vallásukat tekintve reformátusok. Dolgozatomat illetően újabb hipotéziseket is felállítottam, melyek a következők:

- az évek során az emberélet fordulóihoz kapcsolódóan a temetés szokásköre esett át a legnagyobb változáson;
- Mezőváriban bár kevés jeles napi szokás ismert, de ezeket többnyire igyekeztek megőrizni az emberek az évek során;
- Mezőváriban az élő szájhagyomány állandó jellegű változáson megy keresztül;
- az adatközlők szokáshagyományaiban a modern világ hozadékai révén eltűnőben vannak a magyar nyelvterületen megszokott ünneplési toposzok.

1.2. A munka menete

Kutatómunkámat a szakirodalom áttekintésével és feldolgozásával kezdem. Ebben a részben szólok a népszokások kutatástörténetéről és annak alakulásáról, az emberélet fordulóihoz kapcsolódó szokásokról, a jeles napi hagyományok és magatartásformák mibenlétéről, a néphit és népi vallásosság fogalmáról, kapcsolatáról, illetve a velük kapcsolatos kutatásokról és azok eredményeiről, az egyház szerepéről, valamint a szellemi kultúráról a népmese, monda és igaz történetek kapcsán. A munka elméleti részének áttekintését követően kerül sor az interjúzásra, amit jól megválasztott adatközlőkkel végzek. A következőkben elkészítem a beszélgetések jegyzékét, összegyűjtöm és bemutatom a Mezőváriról szóló fontosabb információkat, a település jellegzetességeit, s nekilátok az elemzésnek. A vizsgálat keretein belül többek között az emberélet fordulójának szokásai tekintetében felkutatom a születéstől halálig tartó szokásokat (a születés,

⁷ Jakab 2012: 15.

⁸ Assmann 1999: 53.

házasságkötés, temetés szokáskörét), a jeles napokhoz kapcsolódó évköri szokásokat, (újévi szokások, húsvéti szokások, május elsejei hagyományok, disznótor, fonó, Luca napi szokások, karácsonyi és Szilveszter éji szokások), bemutatom a település néphitének és vallásának világát, az imádság szerepét, a böjtölés hagyományát, valamint a diktálás szokását és annak alakulását. Mindezt követően egy újabb fejezetben ismertetni kívánom a szóbeliségben élő szövegfolkloort is Mezővári települést illetően. Dolgozatom végén kerülnek feltüntetésre az interjúalanyok adatai. A mellékletben szerepelnek majd az interjúk és kérdések, melyeket én teljes egészében kívánok közölni. Diplomamunkám záró eleme az összefoglalás, melyben röviden megfogalmazom a kutatásommal kapcsolatos eredményeket, tapasztalásokat és annak üzenetét.

A munkámhoz felhasznált szakirodalmak között egyéb más mellett szerepel: Jakab Albert Zsolt és Vajda András *„Érték és közösség. A hagyomány és az örökség szerepe a változó lokális regiszterekben”* nevezetű írása, a Dömötör Tekla és Hoppál Mihály által szerkesztett *„Magyar néprajz nyolc kötetben: Folklor 3. Népszokás, néphit, népi vallásosság”* című munka, Barna Gábor: *„Bálint Sándor „Egy magyar szentember”-e. (Egyéniségkutatás a magyar vallási néprajzban)”* kezdetű tanulmánya, Fodor Attila: *„Hiedelmek egy aranyosrákosi asszony élettörténetében”* nevezetű kutatómunkája, Balássy Enikő: *„Egy székelyhodosi család hiedelemvilága”* című írása, Ortutay Gyula *„Magyar néprajzi lexikon”* 1–5. kötete, Székely Ferenc *„Jeles napok, ünnepek, szokások Vadasdon”* című gyűjtése, valamint Bálint Sándor *„Karácsony, húsvét, pünkösöd”* című írása.

II. SZAKIRODALMI ÁTTEKINTÉS

Amióta a különféle világfelfogások, az értelem és az eszmerendszerek különváltak egymástól, azóta a hiedelmek és szokások tanulmányozása az emberiség körében állandó jelleggel jelen van, s ámbár e kettővel kapcsolatban a különböző elmélekedések nem ritkán ellenséges hozzáállást mutatnak, azok mégsem vesztek ki az emberek életéből, éppen ellenkezőleg, újak is létrejöttek.⁹ Ugyanakkor nehéz feladat előtt áll az a kutató, aki a népi kultúra szerteágazó összefüggésrendszerét szeretné bemutatni, bármilyen történeti korszak kapcsán tenné is mindezt. E feladat nehézségei csak tovább gyarapodnak, ha valaki egy olyan sokszínű régió térségeiben szeretné mindezt megfogalmazni az olvasója számára, mint amilyen a Kárpát-medence.¹⁰

2.1. A népszokások kutatástörténete

A népszokások kutatása főleg a 20. században vált népszerűvé, vagyis a néprajz e területével foglalkozó, holisztikus gyűjtések nagy részének létrejötté erre az időre tehető. A szakirodalmakból tájékozódva, a népszokás definícióját elsőként Részó Ensel Sándor határozta meg, mely szerint a népszokás a parasztság életét tekintve a társadalmi osztályokétól eltérő módon szabályozza a munkát, a hétköznapiok valamint ünnepek egységét, a környezetről való gondolkodást és társadalmi érintkezést. Másképp fogalmazva népszokásnak nevezünk a népi közösségek életében megnyilvánuló egységességet, amely meghatározza és irányítja a csoport viselkedését az év vagy az élet bizonyos napjain/időszakában, s mely szokások folytonos megismétléséből alakul ki később az a hagyomány, mely nemzedékről nemzedékre öröklődik.¹¹

Dömötör Tekla és Voigt Vilmos a „*Világirodalmi Lexikon*” XIV. kötetében határozta meg a szokás fogalmát, mely alatt olyan tevékenységeket vagy magatartásmintákat értenek, amelyek a társadalmi együttélési formákra jellemzők, tradicionális megjelenési módjaik pedig a történelem folyamán alakultak ki. Voltaképpen a szokás a mindennapi élet kusza és rendszertelen állapotából a zárt és rendszeres, rendezett állapot felé szervezi életünket. Az a látszólagos rendezett és szervezett egység tehát, aminek mi részei vagyunk – a szokás és annak alakjai.¹²

A magyar népnek már az ókortól kezdve számos gyakorolt hagyománya volt. Később, a középkor idején a keresztény egyház istentelen szokásnak tartotta mindazt, ami

⁹ Keszeg 2013: 11.

¹⁰ Baráth 2013: 9.

¹¹ Voigt 1998: 402.

¹² Voigt 1998: 402.

a régi magyar kultúrából fennmaradt értéknek nevezhető. Ezen ősi hagyományok gyakorlását tehát negatív cselekedeteknek tartották, ezért megpróbálták megtiltani alkalmazását. Az, hogy ezek a hagyományok fennmaradhattak, annak köszönhető, hogy a 16. századbeli protestáns prédikátorok nyilvántartásba vették a rossz „pápista” jellegű szokásokat, amely jegyzetek megmaradtak. Hasonló szokások voltak azok, melyek kapcsán az emberek nagyobb csoportokba gyűltek, s ez által lehetőség nyílt a rendbontásra (pl.: fonó, szentiváni tűzgyújtás, lakodalmak, stb.).

Első magyar népszokásgyűjteményünket 1867-ben Réső Ensel Sándor állította össze „*Magyarországi népszokások*” címen. A szerző már munkája elején utal arra, hogy itt volt az ideje nemzeti irodalmunkat bővíteni egy olyan jellegű kötetrel, mely sajátos népszokásainkat tartalmazza.¹³

Tátrai Zsuzsanna és Karácsony Molnár Erika „*Jeles napok, ünnepi szokások*” kiadványában az ünnepek témakörével és az egyes alkalmakhoz köthető népszokásokkal ismerkedhetünk meg. A kötet részletesen beszámol a polgári év szerinti magyar paraszti élet jeles napjairól, ünnepi szokásairól és hozzájuk kapcsolódó hiedelmekről. A munka tartalmazza továbbá az egyes jeles napok és ünnepi szokások táji tagolódását, pl.: kiszehordás, harsogtatás; valamint az egész magyar nyelvterületre jellemző népszokásokat, mint karácsonyi kántálás, húsvéti locsolkodás, májfaállítás, stb.

A magyar nyelvterület fontosabb földrajzi és néprajzi tájegységeit az alábbiak szerint határozták meg: Dunántúl, Felvidék, Alföld, Erdély, Gyimes, Bukovina és Moldva. A kötetben az újévvel kezdődő ünnepek a vízkereszttel folytatódnak, majd azt követően sorra kerül a Bálint-nap, a Szent György-nap, a nagyböjt és a húsvét egészen a karácsonyi ünnepekkel bezárólag.¹⁴

Az ünnepi szokások főbb csoportjait a következőképp különítették el:

- naptári ünnepek – karácsony, húsvét, pünkösd, jeles napok;
- gazdasági élet ünnepei – aratás, szüret, fonó;
- az emberi élet ünnepei – keresztelő, lakodalom, temetés;
- emlékünnepek – fogadott ünnepek, politikai ünnepek.¹⁵

¹³ Dömötör 1972: 9–13.

¹⁴ Tátrai–Karácsony 1997.

¹⁵ Tátrai–Karácsony 1997: 13.

2.2. Az emberélet fordulóihoz fűződő szokások

A magyar parasztság szokásai, hagyományai a születéssel, felnőtté válással, házasságkötéssel, halállal, túlvilággal és a lélekkel kapcsolatban mindig is foglalkoztatta a néprajztudományt. Ezen kívül továbbá, a túlvilág, halál és lélekhit vizsgálatának körében már korábbra visszanyúlóan is készültek különféle értekezések (lásd: Voigt 1988).¹⁶

Szendrey Zsigmond és Szendrey Ákos „*A magyarság néprajza*” című kötetben helyet foglaló „*Szokások*” nevezetű munkájukban egyebek mellett az emberélet fordulóihoz kapcsolódóan mutatják be a születés és a kisgyermekkor, ifjúkor, házasság, a család, a betegség, gyógyítás, a vallásos élet, valamint a temetés szokáskörét. A születés és kisgyermekkor kapcsán kitérnek a terhességi tilalmakra, varázsló tevékenységekre, praktikákra és névadásra. A kötetben a szokások szoros kapcsolatban állnak a babonákkal, például mielőbbi megkeresztelkedés, nehogy a gyereket a gonosz kicserélje, stb.¹⁷

Bárth Dániel „Esküvő, keresztelő, avatás” című munkájában az egyházi irányítást valamint a népi kultúra kapcsolatát a témában említett alkalmak szokáskörén keresztül mutatja be. Elemzéséhez a 17-18. századi magyarországi katolikus, protestáns egyházi forrásokat használ fel, mely szakirodalmak által rávilágít a népi kultúra egyházi, vallási eredetű jelenségeire.¹⁸

A „*Magyar Néprajz*” című kötet VII. részében a népszokásokról szóló fejezetében mind a házasságkötés, mind a születés és temetés szokásköréről olvashatunk. A házasságot például olyan formaságok betartása mellett kötötték meg, melyek nagy részét ma már indokolni kellene. A lakodalom a falusiak legnagyobb mulatsága volt, mely eseményt számos hiedelem övezett és szokás előzött meg.¹⁹ A születés szokásköre szoros kapcsolatban áll a népi gyógyítással, ez által a néphittel. Összekapcsolódásuk lényege a kötet szerint abban rejlik, hogy a gyermek megszületése előtt, valamint születése pillanatában eldőlnék adottságai, sorsa, s ezen felfogás mágikus eljárások, tilalmak és jóslatok sokaságát vontta maga után.²⁰ Végül a temetkezési szokások során a halottat eltávolítják és kirekesztik az élő közösségből.²¹

Gelencsér József és Lukács László „*Szép napunk támadt*” című munkájában az év jeles napjaihoz köthető (Luca-nap, karácsony, farsang) szokásokat mutatják be. Munkájukban kitérnek a bálók hagyományára, ahová szokásnak megfelelően a fiatalok

¹⁶ Voigt 1998.

¹⁷ Szendrey–Szendrey 1943: 155–211.

¹⁸ Bárth 2005: 5–19.

¹⁹ Dömötör 1990: 32–33.

²⁰ Dömötör 1990: 16–24.

²¹ Dömötör 1990: 69–71.

szülei is ellátogattak. Tárgyalják a kimuzsikálás szokáskörét, melynek két fajtája ismert: a megszegyenítés céljából végzett és a figyelemfelkeltés céljából végzett muzsikálás.²²

Voigt Vilmos „*A Magyar Folklór*” című kötetében a halál témakörével foglalkozik. Meghatározza a fogalmat, leírja, hogy milyen képet festenek róla az emberek, továbbá hogy melyek azok a tevékenységek, melyeket el kell látniuk a halott hozzátartozóinak eltávoztása után. Szóba kerül a születés, valamint a házasságkötés témaköre, amely bár egy életre szól, nem zárja le azt megmásíthatatlanul, mint ahogyan a halál teszi.²³

A szokásokkal kapcsolatosan nagyon gazdag tudásanyagot dolgoz fel továbbá Kunt Ernő „*Az utolsó átváltozás*” című műve, melyben a temetkezés szokáskörét mutatja be igen holisztikus módon. Munkájában Kunt meghatározza például a temetkezési szokások utasításait, mint amilyen: a tovább élőket ért veszteség, végzetes krízishelyzet kiküszöbölése; az elhunyt testi maradványainak eltávolítása; az elhunyt emlékének fenntartása. A rítus szempontjából különböző funkciókat állapít meg:

- megelőző (preventív) funkció: a közelgő halál elhárítása;
- megállapító (konstatáló) funkció: a halál tényének megállapítása;
- elkülönítő (differenciáló) funkció: élők és holtak megkülönböztetése, pl.: halott öltöztetése;
- kihirdető (deklaráló) funkció: a közösség értesítése és feladatok megkezdése;
- összpontosító (koncentráló) funkció: azon hely kijelölése, ahol a közösséget a veszteség érte, s ahol ebből adódóan erőiket egyesíteniük kell;
- mentesítő funkció: mentesítést nyújt a napi munka alól azoknak, akik a halott körüli tevékenységeket látják el;
- mozgósító (imperatív) funkció: munkamegosztás, feladatkörök kijelölése;
- bemutató (demonstráló) funkció: a közösség bemutatja, hogy milyen szinten sajátította el a normákat;
- értékelő funkció: a temetés alkalmával minősítik az elhunyt életét;
- kiigazító (korrigáló) funkció: méltánytalanságok rendezése.²⁴

²² Gelencsér–Lukács 1991: 310–348.

²³ Voigt 1998.

²⁴ Kunt 1987: 21–30.

2.3. A jeles napi szokások és magatartásformák

Kezdetben a néprajzkutatók munkáikban főleg az ünnepnapok szokáskörére koncentráltak, s a parasztság hétköznapi cselekvéseit nem igazán követték nyomon.²⁵ Magyar nyelvterületeken az effajta kutatások nagyjából a 19. században kezdődtek, azelőtt csak kis számban, alkalmi kiadványokban jelentek meg.²⁶

A *jeles napok* hagyományyszerűen kialakított ünnepeket jelentenek, melyek általában valamilyen szent emberrel vagy Jézus életével vannak összefüggésben. Fontos ugyanakkor megemlíteni, hogy nem csak vallási, hanem néphit és népszokásbeli vonatkozásaik is ismereteseek.

A magyar hagyományokat az évtizedek, évszázadok során számos külső hatás érte. Némely szokásokban felfedezhető szláv, egyesekben a német nyelvterületekről érkező hatások. Néprajzunkban vannak továbbá keresztény és kereszténység előtti hagyományokra visszavezethető elemek. Bizonyos szokások és hiedelmek mára eltűntek, egyes elemek pedig átalakultak. Mindez azt jelenti, hogy a néprajz, mint fiatal tudomány változik, fejlődik, folyamatos átalakuláson megy keresztül.²⁷

Az ünnepek, kimondottan a nagy egyházi ünnepek, mint karácsony, húsvét és pünkösd, minden időben a hétköznapoktól eltérő magatartásformát követeltek a falu közösségétől. Többnyire munkatiltalom, templomlátogatás, bizonyos előre meghatározott ételek fogyasztása, megszabott viselet volt jellemző rájuk. Ezeken kívül a régi paraszti világban ugyanolyan ünnepnapnak számított a vasárnap is, mely csakugyan elkülönült a hétköznapoktól, mind öltözködés, mind magatartás terén. A hagyományok értelmében az ünnepek, ünnepnapok be nem tartása komoly következményekkel járhatott, s ezeket a szájhagyományban hiedelmek formájában terjesztették (pl.: ünnepi kenyér kővé válása).²⁸

Kutatások terén az elsők között kell említenünk Róheim Gézát, aki az évkör különböző időszakait, mint a téli, tavaszi, nyári ünnepi szokásokat nemcsak lejegyezte, hanem jellegzetes szimbólumokként elemezte is.²⁹

Katona Lajos kutatómunkája a 20. század fordulóján vált teljessé. „*Folklórkalendárium*” című könyve 1982-ben jelent meg, melyben a Mikulásról, krampuszról, betlehemi csillagról és Luca napjáról ír.³⁰

²⁵ Dömötör 1964; 1972.

²⁶ Tátrai 1990: 105.

²⁷ Dömötör 1990: 103.

²⁸ Dömötör 1990: 104.

²⁹ Róheim 1925.

³⁰ Katona 1987.

Új keletű kutatásokkal kapcsolatban említést kell tennünk Verebélyi Kincső munkásságáról, aki három alapvető réteget különbözteti meg a szokásoknak. Az általa meghatározott első csoportba tartoznak a mindennapi, egyszerű sztereotip cselekvések. A másodikba a kitüntetett alkalmakhoz fűződők, mint dramatikus szokások és szertartások. Az utolsó, harmadik csoportba pedig a joghoz és erkölchöz szorosan kapcsolható cselekvésrendszerek tartoznak, mint amilyen a becsület, tisztesség és pontosság a munkavégzést illetően. Véleménye szerint igazából kevés olyan ünnepünk van, melynek középpontjában a szöveg áll. Szerinte a karácsonyhoz fűződő szövegek, kántáló énekek és rigmusok vagy betlehemes játékok többnyire beépültek a vallásos köztudatba.³¹

2.4. Néphit, népi vallásosság

A magyar néphitkutatás új keletű tudomány. A népi hitvilág mai értelemben vett vizsgálata a múlt században kezdődött, egészen pontosan a magyar ősvallás kutatásával.³² Ennek ellenére a szakirodalmakból többet megtudunk a magyar néphit múltjáról, mint a magyar nép szellemi kultúrájának egyéb más részéről. Addig, amíg az írástudók kevésbé tartották lényegesnek, hogy a nép költői sajátosságairól (pl.: népmese, népdal) jegyzeteket készítsenek, addig a magyar néphitről szinte a Kárpát-medencében való betelepülés ideje óta vannak anyagaink. Mindez azzal magyarázható, hogy a keresztény egyház, amely írásbeliséggel rendelkezett, alaposan górcső alá vett minden olyan jelenséget, amely saját tanainak ellentmondott, s ezeket írásban rögzítette rendelet vagy tilalom formájában.³³

A *néphit* tudományos értelemben vett kutatásának kezdeti idejében valójában nem a néphit iránti érdeklődés motiválta a gyűjtőket. A magyar értelmiség a saját ősi, kereszténységet megelőző kultúrájával szeretett volna megismerkedni.³⁴

A népi hitvilág tárgyköre maga az emberi élet. Ezen kutatásterület magába foglalja a születéssel, halállal, a szerelemmel, házasságkötéssel, az egyén mindennapi életével, szokásaival, cselekedeteivel kapcsolatos (vadászat, táplálkozás, földművelés, állattartás) szokásait és hiedelmeit. Ezeken kívül magába foglalja a természeti világot (eső, szél, mennydörgés, villámlás), továbbá a világmindenségre vonatkozó elképzeléseket (nap, hold, bolygók, csillagok), valamint az emberi lélekre, a túlvilágra vonatkozó elgondolásokat. Ahogy Pócs Éva említi: „*A népi hitvilág a leggazdagabb, mai napig –*

³¹ Verebélyi 1998: 28–35.

³² Dömötör 1990: 501, Pócs 1997: 27.

³³ Dömötör 1990: 501.

³⁴ Dömötör 1990: 501.

*legalábbis a szájhagyományozott hiedelemmondákban – legelevenebben élő területe a hiedelmek hagyományos alakjaihoz kötődik.*³⁵

Előd István vallástörténész szerint a hitet, valamint a belőle eredő viselkedést *vallásos tudatnak*, míg a vallásosság külső magatartásban való megnyilatkozását *vallásos viselkedésnek* nevezzük. Az előbbi tehát az ember belső értékét és meggyőződését prezentálja, az utóbbi pedig, hogy az ember mások felé mutatott magatartásában és viselkedésében is megmutatkozik az ő hite. A vallásos tudat és vallásos viselkedés összességében olyan javakra utal, amelyek egyfajta rendszert alkotnak, s magát ezt a rendszert nevezzük *vallásnak*.³⁶

Tovább menvén, Karen Louis egészen egyszerűen határozta meg a fogalmat. Olyan cselekedetek, tevékenységek összességeként nevezi meg, melyeket egy adott közösségen belül többen használnak. Kiemeli azt is, hogy a népi vallásosság nem áll szemben a keresztény vallással, épp ellenkezőleg – a kereszténység egészét magába foglalja. Szerinte minden formális egyháznak van népi vonatkozása, már csak abból kifolyólag is, hogy a központilag meghatározott és betartandó vallási szertartások (ha csak nagyvonalakban is) mindenhol azonosak. Hangsúlyozza, hogy a vallás, mint egész, sem osztályok, sem csoportok, sem megnyilvánulási módok kapcsán nem különíthető el, mégpedig azért, mert ezek a tipológiák egytől egyig figyelmen kívül hagyják annak tényét, hogy a két réteg, vagyis a hivatalos vallás és népi vallás folyamatosan egymás hagyományaiból építkeznek.³⁷

A népi vallásossággal kapcsolatos vizsgálatok területén fontos helyet foglal el Bálint Sándor. „*Egy magyar szentember. Orosz István önéletrajza*” című tanulmányában az olvasó figyelmét a tudomány egy alapvető kérdésére irányította: az ember és a közösség kapcsolatának újragondolására a népi kultúrában.³⁸ „*Népünk ünnepei*” nevezetű munkájának egyik fejezetében a vallásos kultuszt, a megszentelt teret és időt mutatja be.³⁹

Továbbmenvén, hiedelmekkel kapcsolatos kutatást végzett Fodor Attila „*Hiedelmek egy aranyosrákosi asszony élettörténetében*” címmel. Kutatásának helye tehát az erdélyi Aranyosrákos, ami egy zárt falusi közösség. Fodor szerint korábban nem készültek olyan néprajzi jellegű gyűjtések, melyek mélyrehatóan tanulmányozták volna a település életét. Munkája során legfőképpen egy olyan személyhez kapcsolódó történeteket igyekezett összegyűjteni, akit boszorkánysággal vádoltak. Rajta kívül olyan személyeket

³⁵ Pócs 1980: 728.

³⁶ Lancu 2012: 4.

³⁷ Lancu 2013: 16.

³⁸ Barna 1998: 26.

³⁹ Barna 2014: 15.

kérdezett, akiről előzetes információk alapján vagy gyűjtése során tudta meg, hogy kapcsolatban állnak az általa vizsgált személlyel.⁴⁰

Kész Margit kárpátaljai néprajzkutató egy kutatásában az archaikus népi imádságokkal foglalkozott. Munkájának címe „*Az archaikus népi imádságok az egyéni vallásgyakorlatban a 21. századi Kárpátalján*”. Az archaikusnak nevezhető imaszövegeket nem motívumok alapján csoportosította, hanem az egyéni vallásgyakorlat szerint. Megállapította, hogy bár az archaikus imák már nem a mindennapi imádságok részeként vannak jelen Kárpátalján a köztudatban, de a szájhagyományban való továbbélés az idősebb korosztálynál megfigyelhető.⁴¹

„*Foly a szent vére, szomorkodik szent lelke, hervad szent színe*” – archaikus népi imádságok Kárpátalján” címen szintén Kész Margit tollából született gyűjtés. Ebben a munkájában szintén archaikus népi imádságokat kutatott. Sikerült összegyűjtenie különböző imaszövegeket, és kéziratban fennmaradt ráolvasó imaszövegeket is. Munkái azért fontosak a magyar néprajz számára, mert az archaikus népi imádságokról sajnos mindezidáig kevés kutatás születik Kárpátalján.⁴²

Az archaikus imádságok felkutatásán túl népgyógyászati elemeket is vizsgál. Ezen témájú munkáját „*Gyógyító hagyomány Kárpátalján. Úgy ne ártson néked...*” címen találjuk. A kutatás során a népi gyógyászatot tanulmányozta Kárpátalja bizonyos településein, mint: Nevetlenfalu, Batár, Akli, Aklihegy és Újakli. Az eredmények azt tükrözték, hogy a népgyógyászat elemei fontos helyet foglalnak el a kárpátaljai közösségek életében, s annak színes palettája megtalálható a vidéken.⁴³

Végezetül Balássy Enikő egy székelyhodosi család hiedelmeit vizsgálta meg egy munkájában. Célja volt, hogy egy átfogó képet adjon a hodosi hiedelemrendszer struktúrájáról, funkciójáról és tulajdonságairól. A hiedelmeket tanulmányozva beigazolódott, hogy azoknak az a rétege él a legelevenebben az emberekben, melyek a természetfeletti erővel rendelkező emberekről vagy lényekről szólnak.⁴⁴

⁴⁰ Fodor 2012: 11–13.

⁴¹ Kész 2019a: 113–128.

⁴² Kész 2016: 71–83.

⁴³ Kész 2006: 8.

⁴⁴ Balássy 2001: 77–111.

2.5. Népmese, monda, igaz történet

A munka ezen témával foglalkozó része a magyar nyelvű néprajzkutatás talán legnagyobb hiányosságát igyekszik valamelyest enyhíteni, ahhoz valami aprót, hagyományörzőt hozzátenni.

A 18. század elejétől bár elindult egy hagyománymentő mozgalom, mely kapcsán tömegesen elkezdtek foglalkozni a népköltészet még meglévő elemeinek felkutatásával, ám az a fajta lelkesedés és érdeklődés, amely a kezdeteket jellemezte, hamar alábbhagyott. Magát a megmozdulást, mely tehát büvkörébe vonta a népköltészetet is – „irodalmi népiesség” néven ismerjük, történetéről átfogó képet pedig Horváth János „*A magyar irodalmi népiesség Faluditól Petőfiig*” című munkájából kapunk. A népköltészet tanulmányozása során a kutatók arra törekedtek, hogy a talált értékeket a maguk módján felhasználják. Ahogyan a népköltészet ügyét nem hagyta elaludni ez a fajta irodalmi érdeklődés, ugyanúgy sokáig rá is nyomta bélyegét a vele kapcsolatos törekvésekre. Az irodalom ugyanis az effajta költészetet a maga javára próbálta fordítani: tárgyat, stílust, formát szeretett volna belőle tanulni, s főleg a világi irodalom előrelendítéséhez próbált belőle hagyományt felkutatni. Ez szolgál indokul arra az eldöntetlen kérdésre is, mely az irodalom népi, régi és népszerű munkák iránti érdeklődését boncolgatja. Végeredményben a sokféle és vegyes, sokszor silány anyagok összeszedését követően, lassan fejlődik ki az irodalmi szemlélet.⁴⁵

A *mese* szó nem hordozta mindig azt a jelentést, mint amit ma tulajdonítunk neki. A kezdetben főleg *példázat* volt az elsődleges jelentése. Ezen névhasználatnak napjainkig fennmaradó emléke, hogy a találós kérdést ma is sok helyen találós mesének hívják. Bár a mai értelemben használt mese szó már a 18. században feltűnik, ennek ellenére csak fokozatosan szorítja ki a köztudatból a *mende-monda* elnevezést. Ugyanettől az időtől a *monda* szavunk egy másik prózai műfaj megnevezésévé válik. Kiváló példa lehet a szóhasználatok ingadozására Erdélyi János 1846-1848-ban megjelenő, jelentős népköltési gyűjtésének címe, a „*Népdalok és mondák*”, melyben a monda szó még mesét jelöl. Évekkel később, 1855-ben azonban már „*Magyar népmesék*” címen adja közre népmese-gyűjteményét. Nagyjából ettől az időtől számítva válik egyértelművé a mese és monda szavak jelentése.⁴⁶

A népmese sajátos szépsége abban rejlik, hogy sok szempontból érdekes és valóságos tükrözője az emberi valóságnak: a népmesét megőrző nép múltjának, jelenének,

⁴⁵ Dömötör 1990: 7.

⁴⁶ Dömötör 1990: 19–20.

mindennapi életének elemei csakugyan megtalálhatóak benne, mint a becsületesebb és igazságba vetett hitnek a kifejeződése. A mesei csodás elemek azért alkotnak zárt rendszert, mert azokban az ősrégi néphit és népszokások emlékei őrződnek tovább. A paraszti hitvilág mellett a mindennapi élet és teendők számos elemét egyaránt magukba hordozó mesék egy-egy kisebb vagy nagyobb család és közösség szellemi örökségei. A tagok beleszületnek ebbe a hagyományba, és nem csak passzív ismerői lesznek, hanem legtöbbször aktív hordozói is a mesehagyománynak.⁴⁷

A népmesék sokszínű és gazdag anyagai legtöbbször magukon hordozzák a mitikus elbeszélésekből, mondákból, mítoszokból való származásuk nyomait. Bennük a régi népi hitvilág alapján kialakult hármass világfelosztást találjuk: a földi világunkat, amely alatt és fölött a mi világunkhoz hasonló, de csodás és megmagyarázhatatlan jellemzői miatt attól jelentősen eltérő világ fellelhető; valamint a fenti és a lenti világ közötti utat, melyet a régi hiedelmek szerint a táltosok, sámánok és tudósok tudtak megtenni.⁴⁸

A népmese gyűjtés Magyarországon külföldi példára – a Grimm testvérek „*Kinder und Hausmärchen*” gyűjteményének hatására indult meg, s kezdetben csak a külföldi érdeklődés kielégítésére történik. Ez az oka annak, hogy sok népmesénket német nyelven kezdenek el kiadni. Az első ezek közül Gaal György „*Märchen der Magyaren*” című munkája, amit Bécsben adott ki.

Szintén német nyelven adta ki mesegyűjteményét Gr. Mailáth János Brünben, „*Magyarische Sagen und Märchen*” néven. Ezt a gyűjteményt Kazinczy Ferenc fordította le magyarra, mely majd Kazinczy Gábor kiadásában jelent meg 1864-ben. Az utóbbi, magyar nyelvű kiadás „*Magyar regék, mondák, népmesék*” címet viseli.⁴⁹

Az irodalmi szempontú gyűjtési mód maga Arany László „Eredeti népmesék” című munkájában bontakozik ki. A kötet utalás Arany János bírálatára a népmese gyűjtéssel kapcsolatban. Ő a népköltészetben a népi eposz nyomait látja, s bennük elsősorban a népszellem megnyilatkozását véli felfedezni. Szerinte éppen azért kell körültekintően, figyelmesen gyűjteni meséinket, hogy megóvjuk az enyészettől. Arany írja – „A jó gyűjtő mindenképp felett egy tökéletes mesemondó képességeivel legyen felruházva.” Ismerje továbbá a hagyományt és maga is benne éljen. A siker érdekében szerinte a gyűjtőnek is be

⁴⁷ Dömötör 1990: 20–21.

⁴⁸ Dömötör 1990: 20.

⁴⁹ Dömötör 1990: 8.

kell állnia a hagyományozók közé, mint a közösség által megszentelt hagyomány összefoglalója, azt írásban végérvényesen rögzítője.⁵⁰

Végeredményben elmondható, hogy minden korszak, minden csoport és minden egyes ember identitása az ezekről szerzett tudás alapján épül fel, ezért annyira fontos továbbélésük.

⁵⁰ Dömötör 1990: 11–12

III. A SZELLEMI KULTURÁLIS ÖRÖKSÉG INTERPRETÁCIÓJÁNAK VIZSGÁLATA AZ EGYÉNI EMLÉKEZETBEN, MEZŐVÁRIBAN

A kutatott település bemutatása

2009-ben Barta Károly, vári születésű pedagógus írt egy rövid tanulmányt, aminek a segítségével egy átfogó képet kaphatunk Mezővári községről.

A falu Kárpátalján, a Beregszászi járás déli részén helyezkedik el 24 km-re az ukrán-magyar határtól. Elsők közt Anonymus tesz említést a településről egyik emlékfüzetében. A Borzsa folyó két részre szeli Mezővárit, melyeket híd köt össze egymással. Szomszédos falvai: Nagyborzsova és Halábor. A helységet a Beregszászi járás egyik legnagyobb lélekszámú településeként tartják számon.⁵¹

Nemzetiségi összetételét tekintve a kutatópont főleg magyarlakta: 81,1%-ban élnek itt magyar anyanyelvűek (2001-es, utolsó népszámlálási adatok szerint). Magyar nemzetiségűeken kívül a települést lakják még ukrán, (1%) illetve cigány (18%) nemzetiségűek is. Felekezeti hovatartozását tekintve a község lakossága elsősorban református.⁵² Az itteni gyülekezet majdnem kétezres lélekszámával mai napig egyike a legnagyobb gyülekezeteknek Kárpátalja megyében. Az itteni református egyház 1595-ben jött létre. Ennek a templomnak a korábbi változata egy XV. században épült román stílusú épület volt. Mai jellegzetes kinézetét egy 1795-ben elvégzett felújításnak köszönheti, ekkor épült ugyanis különleges toronysisakja és a déli részen fekvő előtere.⁵³

Mezővári mindezekén túl egy jól szervezett közszolgáltatással rendelkező, egyházi szempontból is kimagasló település, melyet a környék egyik leggazdagabb magyarlakta településeként tartanak számon, és ami nem utolsó sorban a kezdetektől fontosnak tartja hagyományai és identitástudata megőrzését és továbbadását.⁵⁴

A település végezetül gazdag történelmi múlttal is büszkélkedhet. Esze Tamás és kísérői 1703. május 21-én Beregszászon kívül Mezővárban is kihelyezték a Rákóczi által küldött zászlót, a nép pedig lelkesen és bizakodóan fogadott hűséget az uralkodónak. Erről az eseményről egyébként a mai napig megemlékeznek az itt élők. A pedagógusok, diákok

⁵¹ Barta 2009: 3–12.

⁵² Molnár–Molnár D. 2005: 83.

⁵³ Barta 2009: 49.

⁵⁴ Botlik–Dupka 1993: 111.

és egyházi vezetők minden évben összegyűlnek, hogy megünnepeljék a Rákóczi-szabadságharc kezdetét jelző zászlóbontást.⁵⁵

Vári érdekessége lehet még, hogy Rákóczi július 14-én, ugyanebben az évben, csakugyan ellátogatott a településre, eltöltött itt egy éjszakát, s másnap pedig innen vette az irányt következő állomása felé, ami akkor Vásárosnamény volt. 1898-ban a község emléktáblát is készített eme történelmi események tiszteletére, ami napjainkban is a templom egyik falát ékesíti.⁵⁶

3.1. Az emberélet fordulóinak szokásai

Egy emberi élet már a kezdetektől egészen a végéig különféle rítusokon megy keresztül. Akárcsak az év jelentősebb napjaihoz, úgy az emberélet főbb fordulóihoz is számtalan szertartásos szokás fűződik. A paraszti élet kapcsán Hont Ferenc „életszínjátéknak” nevezte a fontosabb események szertartásszerű felépítését. Ezeknek a szokásoknak tehát struktúrája van, melyeket Arnold van Gennep vizsgált először, átmeneti rítusként nevezve őket. Véleménye szerint az emberi élet egyik szakaszából a másikba történő átmenetét meghatározott ceremóniák és szokáskörök szerint hajtják végre, melyek három fázisból tevődnek össze: 1. régebbi állapotból való kilépés, 2. átmeneti állapot vagy két állapot között lebegés, 3. új állapotba való befogadás. E három stádium megtalálható mind a temetési, mind a házasság és felnőtté avatás rítusaiban egyaránt.⁵⁷

3.1.1. A születéstől halálig tartó szokások

Terhesség és születés

A *születés* szokásköre összetett, tartalmilag többféle nézőpontból megközelíthető, ezáltal a népi kultúra különböző területeivel áll kapcsolatban. Ezen szokáskör tényszerű alapja biológiai, s benne minden feltételezett vagy valóságos egészségügyi elváltozással járó jelenségnek van népi gyógyászati oldala, mely már önmagában is összefüggésbe hozható a néphittel. A születés rendjével kapcsolatban kétféle elképzelés ismeretes, melyek a következők: egyrészt a népi kultúra szerint a gyermek sorsa és jövője már annak születése előtt eldöntetett, mely ezért mágikus előírások és cselekedetek sorát kell, vonja maga után; másrészt a néphit szerint a születés, mint kezdet időszakában tisztátalannak és védtelennek vélt csecsemő és anya eleve vonzza a természetfeletti erőket és ártó hatalmokat, amiből

⁵⁵ Barta 2009: 14.

⁵⁶ Barta 2009: 14.

⁵⁷ Dömötör 2003.

adódóan fontos szerep jut a mágikus megelőző tevékenységeknek. Mindezen nézeteket átszövik a kereszténység idevonatkozó tanításai is, ezzel nemritkán sajátos területet létrehozva, minek következtében a témával kapcsolatos képzeteket a vallási néprajz felé tolja.⁵⁸

A születés szokáskörével kapcsolatban, Mezővári településen folytatott gyűjtésem során a következő elgondolásokat és hiedelmeket találtam:

A falu közössége magától értetődőnek tartotta, hogy házasságkötést követően a fiatal pár rövidesen gyermeket vállal. Ugyanakkor azt az asszonyt, akiről kiderül, hogy már házasság előtt teherbe esett, lenézték: „...*az szégyen vót, ha megesett, és ugy az Isten elé nem lehetett állni.*”⁵⁹ Kapros Márta hasonló témákról ír egy munkájában, mely szerint a megesett lányokat ilyenkor rövid időn belül igyekeztek férjhez adni, ám ez nagyban függött a család vagyoni és társadalmi helyzetétől, és természetesen a szülők beleegyezésétől is. A falu vagy a szűk család közössége jellemzően a házasságkötést követően megbékélt a múltban történetekkel, ugyanakkor előfordult az is, hogy felemlegették a lánynak a tettét.⁶⁰

Az elmúlt században keletkezett szakirodalmak alapján elmondhatjuk, hogy a gyermeket váró asszonyt rengeteg hiedelem vette körül. Mezővári településen a hiedelmek rendszerint valamiféle tilalmat tartalmaztak. Az adatközlők elmondása szerint ezek a tilalmak csak babonák, amiket sokan nem tartanak be, s amelyeket ők is csak az idősektől hallottak.⁶¹ Egyik hiedelem szerint, amellyel találkoztam: „...*az anya állapotossága alatt nem ehetett halat, egészen addig, míg meg nem született a gyerek, mert ugy tartották, ha halat eszik, néma marad a gyerek és nem tanul meg beszélni.*”⁶² Egy másik adatközlő másképp magyarázta ugyanezt a hiedelmet: „*A gyereknek vót, hogy nem ehetett halat, míg nem tanul meg beszélni, mert ha halat adnak neki, nem tanul meg beszélni.*”⁶³ Valószínűleg a szóbeszédben így is, úgy is emlegették az emberek ezt az elgondolást, s az emberek emlékében éppen ezért néhol eltérő módon maradt meg.

A gyermekkel kapcsolatos hiedelmek kapcsán további érdekességgel is találkoztam, miszerint a régi idősek azzal biztatták a fiatal édesanyákat, hogy mikor fő a tűzhelyen az étel, abból merjenek egy kanállal, és etessék meg a gyerekekkel. Szerintük ez elősegítette, hogy az hamarabb megtanuljon beszélni: „...*aztat mondta nekem az én*

⁵⁸ Dömötör 1990: 9.

⁵⁹ Beregszászi Lajos, 1939, református

⁶⁰ Kapros 1986: 91–94.

⁶¹ Dér Jolán, 1953, református

⁶² Beregszászi Lajos, 1939, református

⁶³ Lengyel Ilona, 1943, református

anyám, hogy mikor főzök, és föl a tűzhelyen az étel, merjek belőle egy kanállal, aztat fujjam meg, és adjam oda a gyerekeknek, mert akkor hamar fog beszélni.”⁶⁴

Egy másik hiedelem szerint bizonyos ételekből következtetni lehet a baba nemére: „...*ha mondjuk sok savanyúságot eszik terhesen az asszony, akkor biztos kisleány lesz, ha meg inkább édesszájú, akkor lány.*”⁶⁵

A szakirodalmak többsége szerint a terhes asszony életmódja és annak mindennapjai nem változnak meg számottevően; a körülötte élők bár figyelembe veszik állapotát, ám nem tulajdonítanak annak nagy jelentőséget, vagyis a munkáját ettől függetlenül folytatnia szükséges.^{66,67} Mezőváriban történő gyűjtésem során én is ehhez hasonló álláspontokkal találkoztam: „*Annak idején nem vót ilyen, hogy nem szabad vót csinálnia. Én hét hónapos koromba répát szedtem a mezőn. Azt mondták mindig, hogy minél többet mozgol, annál hamarabb meg könnyebben meglesz a baba.*”⁶⁸

A keresztszülőket a pár a lány terhessége alatt választotta meg. Általában csak két pár keresztszülőt fogadtak – egyet a feleség oldaláról, egyet pedig a férj oldaláról. Régebben inkább barátokat/barátnőket volt szokás hívni, majd később testvért, unokatestvért fogadtak fel erre a tisztségre: „*Általába kettőt fogadtak, a lány oldaláról, meg a férj oldaláról egyet. Barátokat, később már testvéreket, unokatestvéreket.*”⁶⁹ „*Legtöbbször egy a lány oldaláról, egy a fiu oldaláról.*”⁷⁰ „*Régen egy vót mindkét oldalról. Ritkán kettő.*”⁷¹

A keresztszülők megválasztásán kívül a gyermek nevén is már ez időben gondolkodtak. Egyik adatközlőm szerint a névválasztásba régebben még a fiatal pár anyja és apja is beleszóltak. Legtöbb esetben a gyermeket nagyszüleiről vagy szüleiről nevezték el: „*Régen beleszóltak a szülők. Mondjuk, hogy nagyapjárú kell, meg ilyenek.*”⁷²

A névválasztást illetően azon hiedelemmel találkoztam, miszerint nem volt szabad a gyerekeknek már elhunyt családtag nevét adni, mert az balszerencsének volt az okozója: „*Hát, elhunyt rokon nevét nem nagyon, mert az balszerencse.*”⁷³

⁶⁴ Lengyel Ilona, 1943, református

⁶⁵ Lengyel Ilona, 1943, református

⁶⁶ Kapros 1986: 159–160.

⁶⁷ Dömötör 1990.

⁶⁸ Jakab Ilona, 1958, református

⁶⁹ Jakab Ilona, 1958, református

⁷⁰ Beregszászi Lajos, 1939, református

⁷¹ Lengyel Ilona, 1943, református

⁷² Lengyel Ilona, 1943, református

⁷³ Dér Jolán, 1953, református

Egyes adatközlők szerint éppen ellenkezőleg, szokásban volt néhol elhunyt családtag nevét is adni, ami által tovább él az adott név: „*Apja után a fiunak, vagy ha valaki meghalt, akkor hogy a neve tovább éljen, azt a nevet is adták.*”⁷⁴ A lánygyermekéknél nem volt olyan fontos, hogy az anyja nevét viseljék, bár valaki azt részesítette előnyben. Kettős keresztnevéről és azok alkalmazásáról továbbá nem hallottam a települést illetően gyűjtésem során.

Az asszonyok a régi időkben – adatközlőim elmondása szerint – nem orvosnak kórházban, hanem a falu bábájának szültek. A bába volt tehát a szülésznő, aki az eseményt levezette, felügyelte. Adatközlőim elmondása szerint ugyanakkor volt orvos is a településen, de az a gyermeket már csak akkor nézte meg, mikor az megszületett: „*A mi falunkba volt bába, a szülésznőt hívták így. Nem volt akkor orvos, hanem az csak aztán nézte meg a gyermeket, hogy megszületett.*”⁷⁵ Az emberek gyakran ezért a tevékenységéért a bábának nem pénzzel fizettek, hanem egyéb dolgokkal látták el: „*Oszt akkor kellett neki vinni pálinkát, meg ilyeneket.*”⁷⁶ Olyan is előfordult, hogy nem a vajúdo asszonyt vitték fel a bábához a szülészetre, hanem elmentek érte, és otthon hozta világra gyermekét az asszony: „*Elhívták, és otthon szültek meg.*”⁷⁷

A településen élők úgy tartották, hogy szülés után az anyának hat hétig kell a gyermekágyban feküdnie. Ennyi idő kellett az emberek szerint ahhoz, hogy a kismama megerősödjön és újra végezni tudja feladatát. Ez idő alatt az anya semmi mást nem csinált, csak a gyermekét gondozta: „*Én hat hétig nem dolgoztam semmit, csak fiamot pesztáltam. Anyám meg anyósom főzött.*”⁷⁸ A gyermekágy ideje alatt tehát a rokonság és szülők mentek, s végezték el a ház körül a különböző feladatokat (pl.: főzés, mosás, stb.): „*Hat hétig nem volt szabad neki semmit csinálni. Nem szabad elmenni, nem szabad kimenni.*”⁷⁹ „*A gyermekágy idejéig, hat hétig nem vót szabad neki felkelni. Addig ment a szülő, anyós, és akkor főzött, a gyerek ruháit, pelenkáit kimosta, stb.*”⁸⁰ Ezzel kapcsolatban érdekességképp elmondható, hogy V. József Az emberélet szentsége c. könyve szerint bizonyos helyeken a gyermekágyat egykor „boldogasszonyágnak” nevezték, mivel a

⁷⁴ Beregszászi Lajos, 1939, református

⁷⁵ Jakab Ilona, 1958, református

⁷⁶ Beregszászi Lajos, 1939, református

⁷⁷ Lengyel Ilona, 1943, református

⁷⁸ Dér Jolán, 1953, református

⁷⁹ Lengyel Ilona, 1943, református

⁸⁰ Jakab Ilona, 1958, református

várandós nők védőasszonya Szülőboldogasszony volt, ki a gyermekeknek életet adott, s védte azt a gonosz szellemektől.⁸¹

A szemmel verésben és igézésben való hit napjainkban is elterjedt Kárpátalján. Ezen cselekvésekben való hit valódiságát leginkább az bizonyítja, hogy gyakran emlegetik az emberek, hogy ront a szemük, és ezeket nemritkán konkrét példákkal is alátámasztják.⁸² A szemmel való rontással kapcsolatban régen kétféle elképzelés létezett. Az igézésre gyakran rosszindulatú, akaratlagos cselekvésként tekintettek, s leggyakrabban a boszorkány természetfeletti képességeként tekintettek rá. Ugyanakkor önkéntelen cselekvésként is felfogták, ami egy személy természetéhez vagy bizonyos tulajdonságához társulhatott.⁸³ Úgy tartották, hogy a szem „ártó” hatását főként önkéntelen rácsodálkozással, vagy irigykedő pillantások által fejti ki.⁸⁴ Ennek gyógyítása a magyar nyelvterület egészén szenes vízzel történt. A szenes víz elkészítésében nincs lényeges különbség a településeken, annak mindössze némely elemei változhatnak. A katolikusok például szinte minden esetben szentelt vizet használnak, míg a reformátusok csak nagyon súlyos esetekben használnak szentelt vizet.⁸⁵

A víz készítésének menetét Lengyel Ilona említi bővebben válaszában: *„Gyufaszálbú csináltam. Hét darabot kellett kivenni szén darabot vagy gyufát, és azt kellett a vízbe szórni. Oszk akkor utána megkentem vele, meg belecsepegtettem a szájába. Végül is az Istenhez kötöttük, mert mindig kis keresztet rakoltam a vízzel a melkasára is megtalára is, és mondtam, hogy az Atyának, Fiunak, Szentléleknek nevében.”*⁸⁶

Csakugyan a rontás és szemverés megelőzése érdekében kötöttek piros madzagot is a gyermek karjára. *„Egy évig is vót rajta piros madzag. Az asszonyok csinálták maguk közt, hogy ne érje rossz szellem, meg ne verődjön meg. Én csináltam, mert addig mindig sirt.”*⁸⁷ Ennek az intézkedésnek akkoriban az idősek tehát védelmező funkciót tulajdonítottak, mely cselekvés konkrétan a megverődés elhárítására és kivédésére szolgált.⁸⁸

⁸¹ Molnár 2001.

⁸² Kész 2006: 103.

⁸³ Pócs 2003: 58.

⁸⁴ Dömötör 1990: 685.

⁸⁵ Kész 2006: 104.

⁸⁶ Lengyel Ilona, 1943, református

⁸⁷ Lengyel Ilona, 1943, református

⁸⁸ Kész 2019b: 82.

Keresztelő

Keresztelővel kapcsolatban a településen a következőket találtam. Ezen alkalmat az emberek minél előbb igyekeztek megejteni, hogy a csecsemőt ez által bevezessék az egyházba. *„Ez azért volt fontos, hogyha véletlen a gyermek meghal, akkor nehogy pokolra jusson, mivelhogy nincs megkeresztelve.”*⁸⁹ A faluban ezzel egy időben jelen volt az a szokás, ami szerint az édesanya gyermeke megszületésétől kezdve egészen addig a hat hétig, míg a gyerek nincs megkeresztelve, nem mehetett le az udvarról: *„Nem mehetett le az udvarru az anya, a gyereket se vihette ki, míg nem vót megkeresztelve. Az első útja a templomba kellett, hogy vezessen.”*⁹⁰ *„Hat hétig nem volt szabad neki semmit csinálni. Nem szabad elmenni, nem szabad kimenni. Utána első útja a templomba kellett vezessen.”*⁹¹

A következő hiedelem, mely Mezőváriban is ismert e szertartással kapcsolatban, miszerint nem tarthatja keresztvíz alá a gyermeket az a keresztanya, aki éppen állapotos, vagy feltételezhető róla, hogy az. Az emberek szerint ennek megszegése akár tragédiának is lehetett az okozója: *„...aztat mondták nekem, hogy nehogy én fogjam a babát a templomba, mikor keresztelik. Nem értettem, minek nem. Osztt majd anyósomtól megkérdeztem, és azt mondta, hogy azért, mert úgy tartották az idősek akkor, hogy ha véletlenül állapotos vagyok, akkor az egyik gyerek meg fog halni.”*⁹² *„Azt mondták, hogy nem tarthassa olyan keresztvíz alá, aki terhes, mert akkor meghal a baba, vagy valami ilyeneket mondtak, én nem tudom.”*⁹³

A keresztelés eseményét követően régen is szokás volt egy kisebb összejövetetl, ünnepséget tartani a gyermek köszöntésére, melyre akkor a család otthonában, bent a házban vagy az udvaron került sor. Az ünnepi ebédet általában a nagyszülők készítették el, mely mondhatni minden családban ugyanazokból az ételekből állt: húsleves, csirkepaprikás, töltött káposzta, illetve sütemény. *„Paprikás vót, leves vót, sütemény vót sütvte. Nagymamák sütöttek-főztek általában. Meg na, így a rokonságból az asszonyok.”*⁹⁴ *„Olyan ételeket, mint akár a lakodalomra: töltött káposzta, paprikás, leves, sütemény.”*⁹⁵

⁸⁹ Dér Jolán, 1953, református

⁹⁰ Beregszászi Lajos, 1939, református

⁹¹ Lengyel Ilona, 1943, református

⁹² Dér Jolán, 1953, református

⁹³ Lengyel Ilona, 1943, református

⁹⁴ Jakab Ilona, 1956, református

⁹⁵ Dér Jolán, 1953, református

Ismerkedés

A fiatalok házasságkötését általánosan és minden időben megelőzi valamilyen fajta ismerkedés. A 19. és 20. század idején a férfi és nő mind biológiai szempontból, mind társadalmi és munkamegosztás szempontjából nagymértékben függött egymástól, vagyis azok egymásra voltak utalva. Ráadásul, ha valaki ez időben a közösségben pár nélkül élte életét, az sokszor számára hátrányos helyzetekbe sodródhatott. Éppen ennek elkerülése, s a rend és hagyomány fenntartása céljából igyekeztek a korban odáig ért fiatalokat kiházasítani. Az idősebb generáció igyekezett mindig úgy szervezni a munkát, hogy a legények és leányok együtt dolgozhassanak, egy társaságban legyenek, vagy ha épp nem dolgoztak együtt, akkor a legények felkeressék munkában a leányokat, valamilyen kapcsolatba kerüljenek velük. Ezek az alkalmak lehetőséget biztosítottak az ismerkedésre és akár szerelmi kapcsolatok kialakítására is.⁹⁶ Az olyan jellegű munkát továbbá, melyet lehetett szórakozva, együttesen végezni, sokkal szívesebben végezték az emberek, vagyis már évtizedekkel előttünk fontos szerepet játszott az emberek életében a közösség érdekében végzett vagy kölcsönösségen alapuló munka. A régi világban az emberek sokkal jobban nem boldogultak egymás nélkül, így tehát, ha munka adódott egy háznál, megjelentek a szomszédok és családtagok.^{97, 98}

Nagyszüleink idejében a fiatalok fő ismerkedési színtere volt a fonó. A szövetet és anyagot kenderből állították elő, melyet először elvetettek, beáztattak, megtörtek, stb. A szövés maga is hosszú folyamat volt, mely éppen ezért sok esetben ősztől tavaszig is eltartott. A fonást asszonyok és lányok végezték, de sok esetben előfordult, hogy férfiak is odakeveredtek. Ők maguk nem a munkavégzésben segítettek, hanem a szórakoztatásért voltak felelősek. Ugyanis, ha egy legénynek megtetszett egy lány, akkor jellemzően ellopta annak orsóját, melyet a lánynak aztán vissza kellett váltani. Visszaváltás alatt pedig szinte minden esetben csókot értünk, vagyis, ha a lány csókot adott a legénynek, visszakapta az orsóját, és folytatni tudta a munkát. *„A szórakozás része meg inkább a fonó meg varroda vót este. Mentünk egyik este egyik jányná, másik este másik barátnőnknel. Hát, voltunk mi tizen is. Osztt akkor a fiuk meg jöttek, jöttek utánunk, oszt ott meg ismerkedtünk meg énekeltünk, meg kutba estünk, meg elvették tüllünk az orsót vagy alsót, mert ugy is nevezték, meg varrást, amit aztán ki kellett válltani, adni kellett csókot. Addig nem adták*

⁹⁶ Dömötör 1990: 38–39.

⁹⁷ Balassa–Ortutay 1979: 87.

⁹⁸ Móricz 1993: 236.

vissza.”⁹⁹ „Kitudták a fiuk, hogy épp melyik házná van vonó, és bementek, majd ott mégjobban ment a kacarászás. A jányok ugyi versenyeztek, hogy ki tud több olyan kis labdát csinálni az orsóval, mert a szöszből ilyen gömb lett. Mit csináltak a fiuk? Hát ellopodosták az orsót, a lánynak meg váltságdíjat kellett érte fizetni. Na, most ugyi, ki mit kért, valaki, hogy hazakisérje, valaki meg hogy megcsókolja a lány, meg ilyenek. Ezzel szórakoztak. Nagyon jó hangulatba telt, most is nagyon jó lenne a mostani fiataloknak egy ilyen. Semmivel se lehet azt összehasonlítani.”¹⁰⁰

A fonóban a fiatalok különböző játékokat játszottak. Ilyen volt a „kútba estem” és a húzd meg, erezd meg” nevű játék. Ez előbbinek menetét Beregszászi Lajos és Lengyel Ilona egyaránt elmesélte. „Hát, az ugy vót, hogy kitalálták, hogy játszunk, mert hát, vót olyan, hogy fontunk, oszt a fiuk ott vótak velünk, és ha véletlen a kezünkbeül kiejtettük az orsót, akkor felkapták, ez is egy játék vót. Akkor kitalálták, hogy kutba estem, és akkor az egyik fiú beült a sarokba egy kisszékre, és kiabálta, hogy: „kutba estem!”, és akkor mi meg csoportosan kérdeztük, hogy: „Ki húzzon ki?”, és akkor a fiú akit választott, annak kellett menni kihúzni. És akkor a lány ment, kihuzta, és beült a helyére, mert a fiú ugyi jányt híjt, a jány meg általába fiut híjt, és akkor azt megint kihuzták. Igy ment folyamatba. Vidámság vót.”¹⁰¹

A „húzd meg, erezd meg” nevezetű játék menetét Beregszászi Lajos válasza által említem: „Huzd meg ereszd meg az ugy vót, hogy volt egy szék az ajtó hátamegett, oszt akkor ott vótak körötte a kendők, és mondták, hogy: huzd meg ereszd meg!, és akkor rámutatott, hogy: ereszd meg!, és akkor meghuzta, és akkor a másik meg ment utána, meg kellett csókolja. Ilyen játszások vótak.”¹⁰²

A munkavégzéshez köthető helyeken kívül a szórakozáshoz és kikapcsolódáshoz kötődő alkalmak és helyek is lehetőséget biztosítottak az ismerkedésre. Adatközlőim a következőket említik: bálók, töltés oldal (a Borzsa folyó mentén), bálók, vasárnapi séták, futballmérkőzés.

Bálokat általában vasárnaponként tartottak, ahová a fiatalokat elkísérték a szülők is. Ezeket az eseményeket általában a falu klubjában rendezték, ahová kezdetben cigányzenészeket hívtak, majd később a faluban megalakult zenekart kérték fel. A zenészek csakugyan, mint ma, akkoriban is bizonyos pénzösszegért vállalták el a

⁹⁹ Lengyel Ilona, 1943, református

¹⁰⁰ Jakab Ilona, 1956, református

¹⁰¹ Lengyel Ilona, 1943, református

¹⁰² Beregszászi Lajos, 1939, református

mulattságot. Az alkalmakra a lányok süteményt sütöttek, s éjjélkor azt együtt elfogyasztották.

A következőkben adatközlőim válaszait osztom meg a témával kapcsolatban. *„Eleinte a szülők is voltak, igen, az én időmbe. Rendes régi magyar zenekar húzta a zenét. Keringő volt, meg tangó, ilyesmik voltak. Vasárnap este vót, és akkor egy nagy klubb volt, és akkor ültek a szülők is körbe, és a fiuk meg jöttek, és felkértek minket táncolni. Na, és akkor mások meg jöttek mindig lekérni. Végig táncoltunk, éjjélekig tartott.”*¹⁰³ *„Minden vasárnap este is bál vót. Az, hogy meddig vót bál, attól függött, meddig akartad. Ha éjjélig, akkor éjjélig, ha megfizetted reggelig, akkor reggelig huzták. Akkor még a szülők is ott vótak, a jányuk nehogy elkallódjon. Vót vagy négy rubel, rubelbe ugye. Ha a jánnyal mentél, akkor fizetni kellett a jényért is meg az anyjaért is, ha az is jött. A lányok meg süteményt hoztak. Éjjélkor meg leállott a zenekar és ettünk. Abba az időbe leginkább habcsók, baracklekváros sütemény, meg kekszek. Ilyesmik. Mikor vót a má’. Legtöbbet cigányzenekar huzta. Zene vót csak.”*¹⁰⁴ *„Voltak ilyen utcabálok. És voltak ilyen cigányzenészek, de akkor még az nem ugy vót, mint ma, hogy sokan vannak, hanem volt egy-két család, akik itt laktak, ilyen zenész család, hegedűvel, és azok játszottak. Pár fiu összeállott, meghívták, és akkor a fiatalok mentek. Érdekes volt, vasárnaponként volt. De nem mehettünk a bálba magunkba, mert azt a jányt, aki magába ment, megszóták. A mi időnkbe má’ volt olyan is, hogy csájna, tehát teázó, de nem csak azt lehetett inni, hanem italat is lehetett venni, hanem hurka, kolbász, meg édességek, üditők is voltak, és sokszor a bálból kiszöktünk hátul, és elmentünk, ittunk egy likőrt vagy valamit, ettünk sütit, ilyenek. Az utca bálokot egyébként meg batyus bálnak hívták, mert oda otthon készítettek a lányok pogácsát, vagy valamit, és azt megették, megkinálták a fiukat.”*¹⁰⁵ *„Vót többször, vasárnap, meg nem is csak vasárnap, hanem vót szüreti bál is. Meg vót olyan is, hogy vótak szindarabok, szindarabokot csináltak, és akkor azt hirdették, hogy lehet menni, mi meg mentünk, és akkor utána meg vót bál. De ez, mikor jöttek nálunk szerepelni, akkor vót, nem más faluba vót, hanem nálunk. Fizetni is kellett érte valamennyi rubelt. Három rubel is már akkor nagy pénz vót. Semmiképpen se sokat vittek pénzt oda. Szüleink is jöttek, szépen körbe ültek a székeken, és a villany végig égett, sötét nem vót soha. Tartott*

¹⁰³ Dér Jolán, 1953, református

¹⁰⁴ Beregszászi Lajos, 1939, református

¹⁰⁵ Jakab Ilona, 1956, református

reggelekig is, oszt menni kellett utána dógozni. Éjjélbe meg rostok vót, abbahagyta a zene is, a cigányzene. Akkor lehetett enni és inni.”¹⁰⁶

Ezen alkalman kívül tehát a vasárnapi töltés oldali vagy utcai séták és futballmérkőzések is jó alkalmat nyújtottak a találkozásokra. *„Megbeszélték, hogy találkoznak, és akkor felmentek a faluba sétálni. Voltak ezek a töltések, és mentünk oda sétálni. Endre bátyád is szedett nekem ibolyát és az volt a különleges, hogy az az ibolya nem lila, hanem fehér. Sétáltunk ott át a hidon, néztük a vizet, találkoztunk sok többi fiatalal, akik ott voltak. Meg kimentünk a futballpályára, sétáltunk, vettünk magot, magoltunk, stb.*”¹⁰⁷

Az emberek szerint a fonók legelőbb szüntek meg, Beregszászi Lajos visszaemlékezése szerint már a hatvanas évek idején egyre elmaradtak ezek a csoportos tevékenységek. *„Ótán ez is megszűnt. Má’ tán a hatvanas évekbe is. Nagyon régen vótak ezek.*”¹⁰⁸

Udvarlási szokások

A fiatal korosztály udvarlási szokásai már egészen korán elkezdtek kialakulni. Mint minden közösségben, hasonlóképp akkor is ismerték egymást a fiatal lányok és fiúk.¹⁰⁹ Idősebb korban, mikor már komolyabban érdeklődtek a lányok iránt, csoportokba verődtek, és meg-meglátogatták őket. A csoporton belül általában mindig akadt egy vagy két legény, akinek tetszett a lány, ezért később egyedül is ellátogatott otthonába, s a szülők jelenlétében beszélgettek egymással. Természetesen a lánynak is volt beleszólása, hogy ki udvaroljon hozzá, és ha épp nem tetszett neki a legény, igyekezett a tudtára adni. Azt, hogy nem kölcsönös az érdeklődése, azzal is kifejezhette, hogy nem kísérte le a legényt, vagy épp az anyjával kísértette ki, nem csak azzal, hogy szóval fejezi ki magát. *„Akkor a család egybe vót, az asszonyok. Vótunk többen, nem csak egyedül jártunk. Kikisért, és ha megengedte magát csókolni, akkor jele vót annak, hogy van huzalom. Ha nem tetszett a jánynak, akkor mondjuk a testvére vagy anyja kísérte le. Lassan nem jöttek, mert látták, hogy nem kísérik le se.*”¹¹⁰ *„A legények elindultak csoportba, mert abba az időbe is barátkoztak, megvót a baráti kör. Monjuk megbeszélték, hogy az egyiknek a barátnője egyik utcába lakik, másiknak másikba, de egyirányba kell egy darabig mindkettőnek menni,*

¹⁰⁶ Lengyel Ilona, 1943, református

¹⁰⁷ Jakab Ilona, 1956, református

¹⁰⁸ Beregszászi Lajos, 1939, református

¹⁰⁹ Voigt 1998: 410.

¹¹⁰ Beregszászi Lajos, 1939, református

akkor elindultak együtt, ilyen vót. De be a lánynál a fiu se mehetett be rögtön, hanem kihívta, beszélgetett a kisajtóba vagy haza kísérte. Bemenni csak akkor mehetett be, ha a szülők engedélyt adtak, és csak ott is beszélgethettek, ahol a szülők voltak, abba a szobába. Egy szoba is vót, az az igazság, és a fiu is ott ült, szépen eltöltötték az időt, és este elment haza.”¹¹¹ „Hát nem csoportokba jártak, hanem ha volt egy kicsit komolyabb udvarlónk, akkor egy szobánk vót, és ott beszélgettünk a szülőkkel. A szülők is ott voltak, igen. Vót, hogy kimentünk, mikor kikisértem, de akkor is, már ha tovább voltam kint, kapcsolták a villanyt, hogy: „Elég volt, mert megyek utánad.”¹¹²

Lengyel Ilona egy érdekes esetet elevenített fel, mely vele történt fiatalkorában: *„Én nekem is vót olyan, hogy jött egy, és nem is értettem, miért jön, mert bár tudtam, hogy csapná a szelet, én mindig mondtam neki, hogy hagyjon engem békén. Na, és akkor egy este odajött, és mondtam neki, hogy menjen elfele, mert én le akarok feküdni, oszt akkor kimentem már azért utána, mert na, kimentem, és akkor az meg adott vóna idefele nekem egy nagy zacskó csokoládét, de nem kellett nekem a csokoládé. Osztt akkor mikor ment már elfele, én meg befele, behajította nekem az udvarra a nagy zacskó csokoládét. Na, ilyen vót.”¹¹³*

Legtöbb esetben a lány választhatta meg a párját, ugyanakkor néha az is előfordult, hogy a szülők döntötték el, kinek szánják oda. Mindezt főleg anyagi és gazdasági okokból kényszerültek megtenni, ami az akkori világban a földtulajdont jelentette. Adatközlőim elmondása szerint ugyanakkor ez a filozófia legtöbb esetben nem vezetett sok jóhoz. Szintén Lengyel Ilona mesél el egy szívszorító történetet, melyet ő is édesanyja barátnőjétől hallott gyermekkorában: *„Vót olyan is, hogy összemarták őket, oszt utána egy egész életbe nem vót életjek. Akkor nem ugy vót, hogy elválunk. Tűrni, szenvedni kellett. Én is tudok egy olyat, hogy vót egy asszony, az anyámmal vót egyidős, és azt is hozzámarták egy emberhez. Na, és vitt magával, mikor mentek esküdni, egy darab kenyeret, és azt betett a kelebébe, oszt mikor esküdtek, arra tette a kezét, hogy aztat szereti. Nem a fiut szereti. Ezt anyám barátnője mesélte el. Na, és élt vele, de sose szerette. Máma már nem ugy van, nem is akarja elbeszélni, de ezt elbeszélték.”¹¹⁴*

Adatközlőim mindegyike továbbá arról számolt be, hogy a szülők minden esetben megvizsgálták azt, hogy milyen családból származik a másik fél. Néha, jövőbe látóan a szülő csak elmondta a véleményét, ami Dér Jolán adatközlőm szerint sok esetben

¹¹¹ Jakab Ilona, 1956, református

¹¹² Dér Jolán, 1963, református

¹¹³ Lengyel Ilona, 1943, református

¹¹⁴ Lengyel Ilona, 1943, református

beigazolódott: „*Hát, elmondták, hogy: „Ne menj hozzá, mert olyan lesz, mint az apja.” Legtöbbször bejött.*”¹¹⁵

Miután tehát a leány eldöntötte, hogy fogadja a fiú érdeklődését, kezdetét vette az udvarlás. Tipikus udvarlónapok voltak a páros napok, mint a kedd, csütörtök és vasárnap. Míg más helyeken a szombat is udvarlónapnak számított, addig Mezőváriban tiltó napnak számított, mert azt mondták, aznap fürödni kell: „*Szombaton nem lehetett, mert az fürdés nap volt a lánynak.*”¹¹⁶ „*Keddi, csütörtöki és vasárnapi volt. Szombaton nem volt szabad udvarolni menni, mert akkor az fürdés nap volt a lánynak.*”¹¹⁷ Ettől eltekinteni az esetben lehetett, ha egy fiú már huzamosabb ideje udvarolt egy lányhoz, vagyis komolyabbá vált a kapcsolat.

Régebben a fiatalok felekezeti hovatartozása is fontos kérdés volt párválasztás szempontjából, ugyanis a családoknak nem volt mindegy, milyen vallást gyakorol a másik fél. Mezőváriban azonban nem kellett ettől tartaniuk sem a fiataloknak, sem a szülőknek, mivel a falu döntő többsége református mind a mai napig: „*Nekünk ilyen problémánk nem volt, mert a faluba minden család református, szinte legalábbis.*”¹¹⁸

Sokszor olyan is előfordult, hogy szülői tiltás ellenére találkoztak a fiatalok. Ehhez kapcsolódik a faluban a szöktetés vagy lánylopás, mely akkoriban igazán gyakori jelenség volt. Ilyen esetben a fiúk valóban „ellopták” a lányokat, s otthonukba vitték; a szokás szerint pedig, ha egy fiú hazavisz egy lányt, s az ráadásépp aznap este ott is alszik, együtt kell, maradjon, el kell, hogy vegye feleségül. „*Hát, igen, volt ilyen. Volt, hogy a szülők nagyon ellenezték a házasságot, ezért a két fiatal megbeszélte egy időpontot és elszöktek. Elvitte sokszor vagy nagyszülőnél, vagy épp oda, ahol helyet kaptak. Vagy ha a fiú családja, szülei megengedték, haza vitte oda, és akkor már, ha egyszer valaki megszöktette, kötelessége volt elvenni.*”¹¹⁹ Lengyel Ilona adatközlőm szintén úgy maradhatott kedvesével, hogy az ellopta, mivel az ő kapcsolatukat is erősen tiltották a szülők. A következőként meséli az esetet: „*...hát, éngemet is elloptak. Nagyon tiltottak engem is meg ütet is. Na de nem volt ez így sose megbeszélve, hogy én el fogok szökni. Egyszer is eljött udvarolni, leült, és akkor az én anyám meg azt mondta neki, hogy: „Miért jöttél ide? Áljál fel és menjél ki ott, ahol bejöttél.” És akkor, ugyi, egy estére valami születésnap volt, és akkor felültetett engem a motorra, hogy menjünk egy kicsit, az utcavégig meg vissza, és*

¹¹⁵ Dér Jolán, 1953, református

¹¹⁶ Dér Jolán, 1953, református

¹¹⁷ Jakab Ilona, 1956, református

¹¹⁸ Dér Jolán, 1953, református

¹¹⁹ Jakab Ilona, 1956, református

akkor éngem egyenest oda vitt hozzájuk. Megfogta a kezemet, és akkor úgy tett, hogy űtet nem érdeklí, most bemegyünk, és megmondja az anyjának is, hogy hagyja eztet abba, a tiltást. Na, és annyira mondta az anyjának, hogy ha én nem lehetek itt, akkor ű magát megöli. Ott is aludtam már akkor este, mondták, hogy ne menjek haza. Másnap reggel sirt nagyon anyám, odajött, hívott vón hazafele, de mondták neki, hogy nem megyek én már haza, hogy is mennék, mikor már ottaludtam.”¹²⁰

Lánykérés

Ahogy a környező falvakban, úgy nagyszüleink idejében, Mezőváriban is jóval hamarabb házasodtak az emberek. A lányok jellemzően tizennyolc-tizenkilenc éves korban mentek férjhez, míg a férfiak esetében ez az időszak huszonhárom és huszonnégy éves korra tolódott ki.¹²¹ A településen mindig akadtak olyan középkorú lányok, akik nem kötöttek házasságot az akkoriban ideálisnak vélt időben. Ezeket a fiatalokat a közösség vénlányoknak nevezte. Adatközlőim visszaemlékezései alapján egészen pontosan a huszas éveiben járó lány számított vénnek (huszonhárom éves korától).¹²²

A lánykérés abban az időben mindig a lányos háznál történt. Az volt a szokás, hogy a fiú keresztapjával ment a lányos házhoz, s együtt megkérték a lány kezét a szülőkötől. Miután megkérték a lányt, a fiatalok felhúzták a gyűrt, amelyet minden alkalommal a vőlegény vett meg, ugyanakkor egyik adatközlőm olyan esetről is beszámolt, miszerint a pár együtt is elmehetett kiválasztani; ez utóbbi azonban már a későbbi időkben volt elterjedt, ami a hetvenes éveket jelenti. „A fiu eljött a keresztapjával a lányhoz, és az kérte meg az apától meg anyától. A gyűrűt a fiu vette meg. Az vette a menyasszonyi ruhát is. Meg volt eljegyzés is.”¹²³ „A lánykérés úgy zajlott, hogy a fiú meg a lány megbeszéltek, hogy gyűrűt vesznek, mert össze akarnak házasodni. Utána meg haza vitték megmutatni a szülőknek, az én időmbe legalábbis, és akkor utána meg a szülők megbeszéltek együtt, hogy mikor legyen az eljegyzés.”¹²⁴

Az eljegyzés, mint ünnepség, szűk családi keretek között folyt. Legtöbbször egy ebéd mellett ünnepeltek, ami húslevesből, csirkepaprikásból, töltött káposztából és süteményből állt. Esküvő előtt a pár elment a lelkészhez, és bejelentette neki szándékát. A pap az esküvő előtti időben, – visszaemlékezések szerint – három vasárnapon át kihirdette

¹²⁰ Lengyel Ilona, 1943, református

¹²¹ Jakab Ilona, 1956, református

¹²² Jakab Ilona, 1956, református

¹²³ Dér Jolán, 1953, református

¹²⁴ Jakab Ilona, 1956, református

az alkalmat a gyülekezetnek. *„Eljegyzés után mentek a paphoz bejelenteni, aki minden vasárnap kihirdette valamennyi idővel előttétől az esküvőt. Három vasárnapon keresztül hirdette.”*¹²⁵ A szakirodalom szintén beszámol hasonló esetekről, miszerint a jegyesek a lehető legkorábban meg szeretnék volna tartani az esküvőt, nehogy valaki megakadályozhassa őket ebben.¹²⁶ Az eljegyzés után tehát rövid időn belül esküvőre került a sor, előfordult, hogy a fiatalok pár hónap jegyesség után összeházasodtak. Manapság ez kitolódott, s akár több évet is várnak a lakodalommal.

Az esküvő előtti időkben a szülők – és főleg édesanyák – elkészítették a lánynak a kelengyéjét. A kelengye tartalmazhatott kendőt, ruhaneműt, ágyneműhuzatot, lepedőt, abroszt, háztartásbeli eszközöket, széket, stb. Ezeken kívül férjhezmenetelkor minden lány kapott butrot is a szüleitől, melyet magával vitt új otthonába. A kelengyekészítésnek tehát Mezőváriban is nagy hagyománya volt és van, attól függetlenül, hogy ma tartalma megváltozott, s nem igazán nevezik nevén. Adatközlőim egészen pontosan a következőként számoltak be erről a szokásról: *„Kelengye vót, vót butrunk, ágynunk, ágyneműnk. Ilyenek vótak, el volt ez készítve. Kinek mennyire jutott.”*¹²⁷ *„Na, a lánynak a kelengyéjéhez tartozott egyrészt ez a szövött dolog, amit mondtam, amit megfontak anyagokat, mert ebből varrtak zsákot, kendőköt, stb. Meg vót toll, meg dunna, emiatt tartották a lányos háznál a sok libát is, mert folyton tépdesték a tollát, és gyűjtötték. És akkor abból lett a párna meg a dunna. Összegyűjtögették ezeket, akkoriba lehetett venni tokot, és akkor ezeket csináltak.”*¹²⁸ *„Párnát tartalmazott. Kinek mi vót. Férjhezment a lány és ugyi azt el kellett látni.”*¹²⁹

Napjainkban inkább megszokott, hogy ha a lány a vőlegényes házhoz megy lakni, viszi magával a kapott kellékeit, eszközeit. Abban az esetben pedig, ha az eljegyzés elmarad, a szülők kipótolják a hiányosságokat, azzal a különbséggel, hogy azokat nem maguk készítik el, hanem megvásárolják a lánynak. A leginkább napjainkban is élő hagyomány ezzel kapcsolatban, hogy a szülők bútort vesznek, ami ma is főleg hálószoba bútor szokott lenni.¹³⁰

¹²⁵ Jakab Ilona, 1956, református

¹²⁶ Molnár 2001.

¹²⁷ Dér Jolán, 1953, református

¹²⁸ Jakab Ilona, 1956, református

¹²⁹ Lengyel Ilona, 1943, református

¹³⁰ Lengyel Ilona, 1943, református

Esküvői előkészületek

Az eljegyzés után tehát esküvőre kerül a sor. A jegyes pár Mezőváriban egy-két héttel az esküvő előtt indult el meghívni a vendégeket. Rokonokat, barátokat és szomszédokat volt szokás hívni, s hívogatás közben egyszerre szerepekre is felkérték a személyeket. Kiválasztották például a tanúkat, nyoszolyólányokat, stb. „*Egy-két héttel előtte meghívtuk. Egy este nem tudtak vóna bejárni mindenkit. Nekik má' fel vót írva. Az is, hogy ki mi lesz, mert azt is akkor kérdezték meg, hogy mondjuk valaki lesz-e nekik a tanuja vagy ijjesmi.*”¹³¹

Az esküvő előtti hetekben megkezdte a vőlegény és a menyasszony a nyoszolyólányok párba állítását. Abban az időben ugyanis, ha valakinek nem volt párja erre az alkalomra, választottak neki egy szintén egyedülálló korabelit, s azzal kellett vonulnia. Ez az alkalom tehát szintén alkalmas volt az ismerkedésre és kapcsolatok kialakítására „*Vót, ha nem vót meg még párja, azt is állítottak hozzá. Táncoltatni kellett nekik a vendégeket. A menyasszony meg vőlegény má' az esküvő előtti hetekben eldöntötte, kit kivel párol, mert hát űk ismerték azt a fiatal csapatot, aki ugyi ott lesz, és nagyjábú tudták aztat is, ki kivel van jóba.*”¹³² A nyoszolyólányokkal kapcsolatban olyan szokás és hagyomány is volt, hogy azoknak a lakodalomra tortát kellett sütni: „*Meg olyan is vót, hogy a lányok, akik voltak a menyasszony mellett nyoszolyók, nekik kellett vinni tortát. Piskótát sütöttünk.*”¹³³ Ahány nyoszolyólány volt tehát, annyi torta is készült. Ezen kívül, mivel ők egyben a menyasszony barátnői, unokatestvérei voltak, ők is öltöztették azt a nagy napon: „*Igazgattak bennünket.*”¹³⁴

A lakodalmat mindig szombati napon tartották, s az asszonyok már előtte való héten elkezdték a készülődést. A menyasszonyos és a vőlegényes háznál egyaránt folynak a munkálatok. Az asszonyok már a hét elején összegyűltek és elkezdtek sütni, először csak a süteményeket. A levesbe viszont mivel legtöbb esetben házi készítésű csigatészta került, azt már egy hónappal előtte elkezdték készíteni: „*Meg tudom, hogy lakodalom előtt egy hónappal már csináltuk a csigát.*”¹³⁵ Hatalmas összefogás volt, mivel az asztalokra került ételek alapanyagait mind a rokonok gyűjtötték össze. Legtöbb helyen a család asszonyai készítették el az ételleket, ritkább esetben pedig az is előfordult, hogy szakácsot fogadtak. Ilyen esetekben ezek a főzőasszonyok irányították a munkát, osztották ki a feladatokat.

¹³¹ Beregszászi Lajos, 1939, református

¹³² Beregszászi Lajos, 1939, református

¹³³ Dér Jolán, 1953, református

¹³⁴ Dér Jolán, 1953, református

¹³⁵ Dér Jolán, 1953, református

Mindezzel kapcsolatban Dér Jolán mesél: *„Mindkét háznál mentek az előkészületek. Sütöttek-főztek, először a süteményt csinálták a menyasszonynál is meg vőlegény házánál is. Mindenki, aki rokon, vitt tyukot, tojást, paradicsomot, lisztet, meg mindent, így összehordták. A család főzött legtöbbször, de volt olyan is, aki fogadott szakácsot, bár az ritkább volt. Oszt akkor ű kiosztotta, ki mit csinál. Ű felügyelt.*”¹³⁶

Hatvan évvel ezelőtt a lakodalmi ételek között szerepelt a tyúkhúsleves házi csigatésztával, csirkepaprikás, töltött káposzta, hidegtál és sütemények.^{137, 138} Mindez az 1980-as évek során egészült ki a franciasalátával, makarónival, s ilyen-olyan töltött hússal. Manapság mindezek összességét fogyasztjuk esküvőkön.

Akkoriban az esküvőket főleg otthon, az udvaron tartották, vagyis úgynevezett sátras lakodalmak voltak, ahová cigányzenészeket, vagy később, a faluban újonnan megalakult magyar zenekart hívták. Az eseményt vőfély vezette le, ő volt az, aki átadta a lányt a vőlegénynek, elbúcsúztatta ő szüleitől, stb. Helyválasztás tekintetében mindig figyelembe vették azt, hogy milyen nagy a násznép. Ha például a vőlegény udvara volt nagyobb, és sok vendég is jött, akkor ott ülték meg a lakodalmat. *„A lakodalom a vőlegényes háznál vót, sátorba vót, igen. De mondjuk ez attú is függött, mék a nagyobb udvar, mert ha mondjuk sok vót a vendég, és nem fért vón el, akkor inkább tartották a másik udvaron. De azért főleg a vőlegényes háznál vót, mert hát legtöbb esetbe a jány oda ment lakni, és az ugy vót szokás.*”¹³⁹

A lakodalmi sátor feldíszítése a fiatalok feladata volt, melyet a lakodalom előtti este végeztek el. Mindeközben a fiatalok a menyasszonnyal és vőlegénnyel együtt szórakoztak, beszélgettek, még utoljára, mielőtt a pár családdá vált. *„Vót diszitve szalaggal meg lufi. A fiatalok diszitették lagzi előtti este.*”¹⁴⁰

Régebben az esküvőre csakis élőszóban hívták meg a vendégeket: *„Biciklire ültünk, és szeretettel meghivtuk, egy-két héttel előtte. Nem vót papír meghívó.*”¹⁴¹ A személyes hívogatás szokása napjainkig megmaradt, azzal a különbséggel, hogy a pár papír alapú meghívót is átad emlékül a meghívottaknak. Mint ahogyan régen, az esküvő napja többnyire szombat lehetett (ritkább esetekben tartották kedden vagy csütörtökön az alkalmat), úgy Mezőváriban mai napig megmaradt ez a nap a házasságkötésre alkalmas

¹³⁶ Dér Jolán, 1953, református

¹³⁷ Lengyel Ilona, 1943, református

¹³⁸ Dér Jolán, 1953, református

¹³⁹ Beregszászi Lajos, 1939, református

¹⁴⁰ Beregszászi Lajos, 1939, református

¹⁴¹ Dér Jolán, 1953, református

időnek. „*Akkor már csak szombaton vót.*”¹⁴² Továbbá, régen a rokonok nászajándékba háztartási eszközöket, tányérkészletet, ágyneműt adtak, tehát mindenképpen valami hasznosnak vélt dolgot, ami helyett ma már mindenki pénzt adományoz. Azzal kapcsolatban, hogy melyik a jobb szokás, többen eltérő véleménnyel lehetnek. Egyik adatközlőm szerint: „*Ez mondjuk nem vót a legjobb szokás, mert vót én is amiből kaptam mondjuk hatot, más dologból, amiből meg hiányt szenvedtem, nem volt egy se.*”¹⁴³ Attól függően, hogy a meghívott vendég milyen közeli kapcsolatban áll az ifjú párral, a pénzösszeg is változó. Napjainkban továbbá a legtöbben étteremben tartják az esküvőt, ami nagymértékben megkönnyíti az emberek dolgát. S mivel a lakodalom nem otthon kerül megrendezésre, a lakodalmi sátor díszítésének szokása több helyen lecsökken, helyét pedig a legény- és lánybúcsúk veszik át.

Házasságkötés napja

Az esküvő, mint alkalom, és mint szertartás olyan mágikus cselekedeteket és hagyományokat foglalt magába, amely tevékenységek az újdonsült asszony egy új családba való beépülésének a szimbólumai voltak. Ezen szokáselemek többnyire valamilyen eszközhöz vagy fontos helyhez fűződtek. Én az eseménnyel kapcsolatos hiedelmeknek és szokásoknak több elemével is találkoztam a kutatott településen.

Az esküvő tehát kimagaslóan jelentős esemény volt a családok életében, amely teret adott a fiatal pár összetartozását, termékenységét, bőségét és jólétét biztosító mágiák alkalmazásának.¹⁴⁴

Szokások tekintetében az esküvő napján, attól függően, hogy az meghívottak melyik oldal rokonságába tartoztak, elmentek a vőlegényes vagy menyasszonyos házhoz. Miután a vőlegény elkészült, s megérkezett hozzá a násznép, gyalogosan továbbindultak a menyasszonyos házhoz, közben végig énekeltek. „*Vonultunk, igen, a vőlegény is vonulva jött értünk, közbe zenekarral együtt énekeltek, daloltak, végig az uton.*”¹⁴⁵ A lány kapuja előtt megállnak, játékos módon bekérezkednek, s elkezdődik a lánykiadás: „*Utána beengedték őket, leültek egy részük, a vőfély meg tovább kereste a menyasszonyt. Kivitték a vénasszonyokat is előbb, érdekes vót, végül meg kihozta a menyasszonyt.*”¹⁴⁶

¹⁴² Dér Jolán, 1953, református

¹⁴³ Jakab Ilona, 1956, református

¹⁴⁴ Dömötör 1990: 633.

¹⁴⁵ Dér Jolán, 1953, református

¹⁴⁶ Dér Jolán, 1953, református

A menyasszonynak minden esetben fehér földig érő ruhája volt és hosszú fátyla, mely akkor a tisztaságot, szüziességet és ünnepélyességet jelentette.¹⁴⁷

Az esemény menetét illetően fontos jelenet volt a menyasszony elbúcsúztatása is szüleitől, amelyet csakugyan a vőfély vezetett le, szövegét verses formában előadva.¹⁴⁸ Szükséges megemlíteni továbbá ennél a témakörnél is a lánynak a kelengyéjét, ami nem csak az új házba magával vitt dolgokat tartalmazhatta, hanem azokat a kendőket is, melyeket a lakodalom alkalmával osztott ki az esküvői tisztségviselőknek – férfiaknak, asszonyoknak. Erről egyetlen adatközlőm, Dér Jolán tesz említést válaszában: „*Kelengye vót, én varrtam, és juj, de nem szerettem csinálni! Ki kellett varrni azokat a kendőket, amiket adtunk a férfiaknak a lakodalomba.*”¹⁴⁹

Búcsúztató után a teljes násznép elindult gyalog a községházára, majd onnan a templomba. A vonulást majdnem minden esetben feltartotta valaki, ami azt jelentette, hogy az útra madzagot húztak ki, melyet sok esetben szalagokkal vagy virággal díszítettek. Ilyen esetekben süteménnyel és üdítővel kínálták meg az érdeklődőket. „*Meg ha elkötötték, akkor megkínálták őket, olyan is vót persze, de adni nem adtak doboz süteményt, mint ma, annak, aki elkötötte.*”¹⁵⁰ „*Volt, igen. Elkötötték az utat, igen, madzaggal, amit sokszor ki is díszítettek kicsit virágokkal, meg ilyenekkel. Vittek süteményt, és azzal kínálgattak, igen.*”¹⁵¹ Miközben a násznép és menyasszony végig vonul az úton, sok érdeklődő gyűlik össze, s míg a pár és meghívottak a községházán és templomban esküdnek, ezeket az embereket szokás szerint néhány megbízott családtag süteménnyel és üdítővel kínálja meg: „*...mert mindenki ott állt csoportba, mert oda jöttek. Nem úgy volt, hogy autóval mentünk, hanem kimentünk, megmutatni magunkot.*”¹⁵²

Hiedelmek tekintetében Mezőváriban szokás volt rizst vagy búzát szórni az ifjú párra, amikor azok kisétáltak a templomból. Ennek akkoriban az idősök bőséghezó, termékenységet biztosító hatást tulajdonítottak.¹⁵³ Az esőnek is fontos szerepe volt, ha aznap épp esett, mert akkor úgy tartották, hogy a párnak áldásos és gazdag élete lesz.¹⁵⁴ A lakodalom előtti napokon ritkábban jósoltak is az arának, persze ez nem minden családnál és minden helyen volt szokás. Abban az esetben, ha mégis sor került erre, a következőket próbálták megfejteni: milyen lesz a pár közös élete, milyen nemű gyermekük

¹⁴⁷ Dér Jolán, 1953, református

¹⁴⁸ Jakab Ilona, 1956, református

¹⁴⁹ Dér Jolán, 1953, református

¹⁵⁰ Beregszászi Lajos, 1939, református

¹⁵¹ Lengyel Ilona, 1943, református

¹⁵² Dér Jolán, 1953, református

¹⁵³ Dér Jolán, 1953, református

¹⁵⁴ Dér Jolán, 1953, református

lesz, milyen lesz az anyagi helyzetük, stb.¹⁵⁵ A folyamatáról adatközlőim nem tudnak sokat, de visszaemlékezésük szerint ólomöntéssel végezték ezen rítust.

További szokás volt, hogy mikor a menyasszony és vőlegény kísétál a templomból, rálépnek egymás lábára. A hiedelem szerint, ki előbb lép rá, úgy tartották, az lesz a ház ura.¹⁵⁶

A templomból/esküvőről hazamenvén, közös életüknek megkezdése előtt – a hiedelem szerint – a menyasszonynak, mielőtt fellépne az udvarra, le kellett vágnia egy kenyérből egy szeletet. Úgy tartották, ha ezt megteszi, jó háziasszony lesz majd. *„Az udvarra befele menet a menyasszonynak egy kenyeret meg kellett szelni, és utána ment fel az udvarra. Ez azt jelképezte, hogy jó háziasszony lesz, meg áldásos, gazdag lesz a közös életük.”*¹⁵⁷

Régen is szokás volt a menyasszonynak eldobnia vagy továbbadnia a csokrát, hiszen ő már elkelt. Ennek a folyamata, hogy a menyasszony hátat fordít a fiatal elkelő korban lévő lánycsapatnak, eldobja a csokrát, és azok megpróbálják elkapni. A hiedelem szerint az lesz legközelebb menyasszony, aki elkapja. *„Csokordobás is, hát, az meg olyan vót, hogy azt mondták, aki elkapja, az lesz legközelebb menyasszony.”*¹⁵⁸

A tányértörés hasonlóan nagy jelentőséggel bíró szokás volt már akkor is, amit a hiedelem szerint a későbbi veszekedések elhárítása céljából cselekedtek: *„A tányért is eltörték, amibe bele vót szedve a pénz, hogy na, soha ne veszekedjenek, hanem mindig együtt legyenek.”*¹⁵⁹

A mulatozás során meglepetésszerűen az is előfordult, hogy ellopták a menyasszonyt, s az est bizonyos részében nem is látták. Mindezért a vőlegénynek valamivel ki kellett váltania: *„Ki mit kért, bort, sört vagy sok pénzt.”*¹⁶⁰

Az esküvő egy fontos momentuma a menyasszonytánc volt. A vőfély felkonferálására a vendégeknek lehetősége volt táncolni a menyasszonnyal, s ezért pénzadományt is adtak, melyet általában a násznagy keresztapa tartotta tálba dobtak. Mindezzel szintén a fiatal pár közös életének zökkenőmentes elindulásához segítettek hozzá.¹⁶¹

¹⁵⁵ Beregszászi Lajos, 1939, református

¹⁵⁶ Beregszászi Lajos, 1939, református

¹⁵⁷ Lengyel Ilona, 1943, református

¹⁵⁸ Jakab Ilona, 1956, református

¹⁵⁹ Dér Jolán, 1953, református

¹⁶⁰ Dér Jolán, 1953, református

¹⁶¹ Jakab Ilona, 1956, református

Mindezt áttekintve láthatjuk, hogy a legtöbb szokás és hiedelem Mezőváriban a menyasszonnyal van összefüggésben, vagyis azoknak ő a főszereplője.

Elmondható továbbá, hogy napjainkban ezeknek a szokásoknak egy jelentős részét csakugyan igyekeznek betartani a fiatal párok. A többi eseménnyel, szokással és hiedelemmel ellenben, talán a lakodalom menete és hagyománya nem változott meg, legalábbis jelentősen nem.

Halál, virrasztó és temetés

Az emberélet fordulói közül a harmadik és egyben végső állomás a halál és temetés, hiszen annak bekövetkezte egy visszavonhatatlan és végérvényes dolgot jelképez. A falusi közösségek gondolkodása szerint a halál az élet természetes velejárója, melynek megvan a maga ideje. A népi hitvilágban továbbá fellelhetők olyan elemek is, melyek a halál eseményét valaminek a folytatásaként azonosítják.¹⁶²

A halottal és halállal kapcsolatos hiedelmek alapját tehát az élet eltávozás utáni folytatásának hite képezi, amely a különböző népeknél egyéni halottkultuszt is kialakított. Ezen a szokások magukba foglalják a halott iránti végső tiszteletnyilvánítást, valamint a halottól való félelmet is.¹⁶³

A magyar nép már a kezdeti időkben egyszerre tekintett elmúlásként és születésként a halálra.¹⁶⁴ Móricz Kálmán egyik munkájában leírja, hogy az emberek olyan előjelekből következtettek a halálra, mint például kutyavonítás, halálmadár hangja, vagy ha kiesik a kályha csöve a falból, stb.¹⁶⁵

Mezővári településen ezek közül a halálmadarat ismerik, ahogyan azt is, hogy mit jelent: *„...onnen is tudták, mondjuk, hogy valaki meghalt vagy meg fog halni, hogy kuvikkolt éjszaka a halálmadár. Kuviknak is mondtuk. Ebbe hittek, hogy ha az szól, akkor tényleg meghaltak. Rosszat jelentett egyszóval, na.”*¹⁶⁶

A temetéssel kapcsolatban különféle hiedelmeket találunk. Először is, mikor valaki meghalt: *„Ugyi először a közeliék szépen megmosdatták, felöltöztették, összeszedték a haját. Ótán lett elhelyezve a koporsóba.”*¹⁶⁷

¹⁶² Verebélyi 1998: 412.

¹⁶³ Dömötör 1990: 634.

¹⁶⁴ Csörgő Zoltán: A szimbólumok és a szertartások szerepe a modern kori ember életében. <http://www.inco.hu/inco3/hagvo/cikk0h.htm> (megtekintés: 2023. 05. 08.)

¹⁶⁵ Móricz 1993: 208.

¹⁶⁶ Beregszászi Lajos, 1939, református

¹⁶⁷ Beregszászi Lajos, 1939, református

Az elhunytal kapcsolatban olyan hagyomány volt, hogy ha valamilyen tárgyat nagyon szeretett életében, akkor azt a koporsóban mellette elhelyezték. Azt is mondták, ha nem teszik mellé az adott tárgyat, nem nyugszik meg a lelke, s könnyen visszajárhat kísérteni: „...*ha valamit szeretett, akkor azt a feje vagy lába alá tették. Olyant is mondtak, hogyha nem teszik oda azt a tárgyat, mint mondjuk egy gyűrű, zsebkendő vagy keszkenő, vagy bármi, akkor nem nyugszik meg a lelke és visszajár majd kísérteni.*”¹⁶⁸ Abban az esetben pedig, ha kifejezték az adott tárgyat, s a lélek visszajárt, az jelentett megoldást, hogy: „...*kivitték a tárgyat a temetőbe, bele vájták a sírba azt a tárgyat, és otán má' lecsillapodtak.*”¹⁶⁹

Szokás volt továbbá számára bort vagy pénzt elhelyezni a koporsóba útravalónak. A bort jellemzően a lába alá tették, míg a pénzt a zsebébe vagy a feje alá. „*A temetéskor olyan szokás vót, hogy a halott mellé vagy lábához raknak ilyen útravalót, meg mondjuk pénzt tesznek a zsebébe, meg zsebkendőt, vagy a feje alá. Mondjuk ma már nem teszünk, csak régen. Ez is ilyen szokás vót csak, babonaság vót, hogy az útra legyen neki pénze. Csak egy rubelt tettünk bele jelképesen.*”¹⁷⁰

A településen régen olyan szokás volt, hogy „...*aki jány vót, és meghalt, azt meg menyasszonynak öltöztették, oszt hat jányt és hat fiut híjtak hozzá, és ugy kellett vinni a jányoknak meg a fiuknak.*”¹⁷¹ Ehhez hasonló szokásról Bálint Sándor néprajzkutató is beszámol „*Népünk halálélménye*” című munkájában. Egy fiatal lányról beszél, akit menyasszonyi ruhába öltöztetnek, s Krisztus jegyesének neveznek.¹⁷²

A temetési szertartás a következőképp alakult: „*Temetés napján kinyitottuk a kaput, és fogadtuk a részvételt nyilvánítani érkezőket. Kivittük az udvarra a koporsót, leszögeztük előtte, és akkor a pap elkezdte mondani a bucsuztatót, amit ugyi mi megírtunk. Általába ezt valaki nagyon közeli írta, mondjuk gyermek vagy testvér. Otán meg elindultunk. Régen a halottat kézbe kellett vinni, nem vót autó, még szekér se. Kézbe vitték, fogták a rudat, oszt vitték az emberek. Váltogatták, mikor ki vitte.*”¹⁷³

¹⁶⁸ Beregszászi Lajos, 1939, református

¹⁶⁹ Dér Jolán, 1953, református

¹⁷⁰ Dér Jolán, 1953, református

¹⁷¹ Lengyel Ilona, 1943, református

¹⁷² Bálint Sándor: *Népünk halálélménye*. <http://www.szozat.org/index.php/emlekezet/tartalommutato/9646-balint-sandor-nepunk-halalelmenye> (megtekintés: 2023. 05. 08.)

¹⁷³ Lengyel Ilona, 1943, református

A temető kertben a férfiak eresztették le rudakon a koporsót a sírba, melyet a sírásók reggel előre kiástak. Az asszonyok és lányok közben énekeltek. *„Ott meg leeresztették rudon a sírba. Az asszonyok meg énekeltek közbe.”*¹⁷⁴

Virrasztóval kapcsolatban olyan szokás volt, hogy a lócák mellett üveg borokat helyeztek el, s a férfiak éneklés közben kortyoltak belőle. Ezt a szokást később eltörölték, ugyanis előfordult, hogy az emberek végül megrészegültek az italtól. *„Énekeltek, igen. Közbe ott volt üvegbe bor a sorok vagy lócák mellett, meg-meg huzzák, és be is rugtak.”*¹⁷⁵ Az esemény maga késő estig, éjfélélig tartott, aminek az egyik oka pont az alkoholos italok felkínálása volt.

Miután eltemetik a halottat a temető kertben, szokás megülni a halotti tort, ami adatközlőim szerint a halott utolsó vacsorája.¹⁷⁶ A halotti torra visszahívott vendégek, rokonok, valamint a sírásók érkeznek. A torra visszaérkezők először is a kapuba kihelyezett latorban kezet mosnak, s utána mennek be, s foglalnak helyet: *„Már a kapuba kitettünk egy lator vizet, és először mindenkinek kezet kellett benne mosni.”*¹⁷⁷ A toron általában húslevest, töltött káposztát és fánkot vagy valamilyen kalácsot kínáltak.

Manapság a településen nem tartanak háznál temetést. Lengyel Ilona adatközlőim elmondása szerint a pap nem megy házhoz, ahogyan az eddig minden időben szokásban volt. A részvétet nyilvánítók a temető kertben találkoznak, s ott vesznek végső búcsút. *„Máma meg má' minden résztvevő a temetőbe megy egyenesen. Nem tartanak háznál temetést, a pap nem megy a házhoz ki sose. Virus óta, ugyhogy nemrég óta van ez. Mer' ugyi akkor ez nagy izé vót, hogy nem lehetett sehova se menni, semmit se tartani. Tán lakodalmat se. Ugyhogy nincsen már ez, csak egyből a temetőbe van minden.”*¹⁷⁸

3.2. A jeles napok

A napjainkban is használt Gergely-féle naptárreform hazánkban 1587-ben lépett érvénybe, ugyanakkor a polgári év kezdete, vagyis január 1. és az egyházi év kezdete (advent) ma sem azonos, s emiatt fordulhat elő, hogy néhol a hiedelmek és szokások megkettőződését tapasztaljuk, vagyis csakugyan évkezdő szokásokat találunk karácsony és újév idején. A naptári ünnepekre java részére jellemző, hogy azok kötött időpontokban vannak, ugyanakkor egy része a hold állásának változásához kapcsolódóan változhat. Ez utóbbihoz

¹⁷⁴ Lengyel Ilona, 1943, református

¹⁷⁵ Dér Jolán, 1953, református

¹⁷⁶ Jakab Ilona, 1956, református

¹⁷⁷ Dér Jolán, 1953, református

¹⁷⁸ Lengyel Ilona, 1943, református

sorolhatjuk például a húsvétot, melyet a kereszténység minden időben egyaránt nevez mozgó ünnepnek is, valamint a hozzá kapcsolódó böjti, pünkösd és farsangi időszakot.¹⁷⁹

A szokások gyakorlása az emberek életében két ok miatt volt fontos: egyfelől azok betartása a földművelés és állattenyésztés sikerét jelentette, másfelől a közösség egészségét és boldogulását eredményezhette. Sok helyen a keresztény ünnepek csak ürügyül szolgáltak (pl.: lucázás), máskor a népszokás hozzá kapcsolódott.¹⁸⁰

A szokások színterét, szereplőit – a hiedelemcselekményeket a hagyomány határozza meg. Minden esetben megvolt ezeknek is a hagyománya és menete. Ünnepi köszöntőkkel az emberek többnyire házról házra jártak, voltak azonban nagyobb csoportokat is megszólító tevékenységek, mint a farsang vagy az aratás. A hallgatóság, mint közönség tehát lehetett akár az egész falu népe, vagy egy-egy család, esetleg csak lányok vagy csak fiúk.¹⁸¹

A népszokások többnyire igen összetettek, szövegekből, táncból és/vagy énekekből álltak. Ezeket a népszokásokat rokoni szálak köthetik az imádsághoz, ráolvasáshoz, sőt, gyermekköltészethez is.¹⁸²

Népszokásaink és hiedelmeink fennmaradását végezetül számos tényező befolyásolta, mely tényezők között a legfontosabb helyet a vallás foglalja el. Eredményeiből és kutatásokból kiigazodva, a református vallást gyakorló közösségek szokásai és hagyományai szegényesebbnek tűnnek a katolikus vallást gyakorlókkal szemben, ugyanakkor néha az is előfordul, hogy ezen előbbieket inkább őriznek meg archaikus elemeket a néphagyományokból.¹⁸³

3.2.1. Az évkör szokásai karácsonytól újévig

Munkám ezen fejezete naptári rendben, azaz január 1-jétől december 31-ig ad egyfajta áttekintést a Mezőváriban jellemzőbb magyar paraszti élet jeles- és ünnepnapjaihoz fűződő hagyományokról és hiedelmekről.

¹⁷⁹ Dömötör 1990: 102.

¹⁸⁰ Dömötör 1990: 104.

¹⁸¹ Dömötör 1990: 105.

¹⁸² Dömötör 1990: 105.

¹⁸³ Dömötör 1990: 105.

Újévi szokások

Polgári évünk kezdőnapja tehát január 1.-je. Az év ezen napjához fűződő szokások és hagyományok a gazdasági életet, háztartást, valamint a családok és közösségek sikerességét akarták megjósolni.¹⁸⁴

Az újév első napján cselekedett köszöntéseket a XVI. századból eredeztethetjük, amikor is a fiatal iskolás fiúk csoportosan névnap alkalmából, lakodalom vagy szüret alkalmából köszönteni jártak. Napjainkban ezt a fajta köszöntést *kántálásnak* is nevezzük, vagyis amikor az emberek énekléssel köszöntenek, esetleg adományokat is gyűjtenek.¹⁸⁵

Mezővári településen az emberek hagyományörzően minden január 1.-jén jártak újévet köszönteni, amit ők csakugyan kántálásnak neveztek. Csapatokba verődtek, bekéredzkedtek, s énekelve, szavalva köszöntötték a házak lakóit. Ha beengedték őket, illett megkínálni is valamivel, mint például süteménnyel vagy borral: *„Mi kántálásnak mondtuk. Felköszöntöttük, aki ösmerős vót, meg összeálltunk vagy négyen-ötön, oszt elmentünk. Akkor meg énekeltünk, új esztendőbe. Osztt akkor, ha beengedtek, akkor megkínáltak evve vagy avva, ittunk bort, meg ettünk süteményt. Ilyenek vótak újévkor.”*¹⁸⁶ *„A férfiak mentek inkább, má éjjél után elindultak, oszt akkor bekopogtattak, vagy kívülrű kiabáltak be, hogy hát: „Boldog újévet! Bort, búzát, eleget, a bölcsőbe gyereket!” Ezt mind annak, ugyi, aki a házba lakott. Ilyeneket csináltak. Osztt akkor beengedték űköt, megkínálták egy kis borral, oszt mentek tovább.”*¹⁸⁷

A hagyomány szerint elsőnek a férfiakat engedték előre, hogy ők kívánjanak legelsőjére boldog újévet a családból, mivel úgy tartották, hogy az szerencsét hoz: *„Ez azért vót fontos, hogy férfi lépjen be elébb a házba, mert akkor az szerencsét hoz az új évbe, de ha nő lép be elébb, akkor nem hoz szerencsét.”*¹⁸⁸ *„A férfit pedig mindig előre kellett engedni a családból, mert ez ilyen szokás volt. Azt mondták, hogy nő ne kívánjon újévet, hanem a férfi. A férfi a teremtés koronája is, szóval gondolom azért, igen, az hoz ilyen jó szerencsét, meg azt ugy illett.”*¹⁸⁹ *„Hát, bemenni meg, ugy tartották, hogy a féri a fő, hogy mondjam neked, a Bibliába is az a fő, a férfi, ez biztos. A férfi a ház feje.”*¹⁹⁰ Ez

¹⁸⁴ Tátrai–Karácsony 1997: 25.

¹⁸⁵ Dömötör 1990: 104.

¹⁸⁶ Beregszászi Lajos, 1939, református

¹⁸⁷ Lengyel Ilona, 1943, református

¹⁸⁸ Beregszászi Lajos, 1939, református

¹⁸⁹ Dér Jolán, 1953, református

¹⁹⁰ Lengyel Ilona, 1943, református

utóbbi két választ olvasva láthatjuk, hogy a hiedelmekben való hit és a vallásosság, vallásos tudat néhol szorosan kapcsolódik egymáshoz, kiegészíti egymást.¹⁹¹

A település lakosai ételekkel is megpróbálták befolyásolni az év milyenségét, s ezt ismereteim szerint ma is alkalmazzák rengeteg családban. Annak érdekében ugyanis, hogy sikeres, bőséges és gazdag legyen az új esztendő, sok lencsét, babot, disznóhúst (virslit) esznek. A hüvelyesekről úgy tartották, hogy az gazdagságot és bőséget eredményez: *„Sok disznófélét kell enni, meg hüvelyeset, mert az sokasít, sokasítja majd, bővebb esztendőt ad. Ilyenek vótak.”*¹⁹² *„Babot kell tán főzni, hogy sok szerencse legyen.”*¹⁹³ A disznóhússal kapcsolatban akként gondolkodtak, hogy az betúrja a szerencsét a házba: *„Újévbe nem szabad volt enni, csak disznóhúst. Ilyeneket, hogy csirke, nem ettek régen, csak disznót, mert az a szerencsét beturja a házba. Töltött káposzta meg leves vót, mind disznóhússal vót.”*¹⁹⁴ Ellenben a szárnyasok, mint a tyúk-csirke kikaparja a szerencsét: *„A tyúk meg sok szárnyas ugyl kikaparja a szerencsét, és az nem jó.”*¹⁹⁵

Az újév első napjával kapcsolatban olyan hiedelemmel is találkoztam, miszerint aznap a szülők végig azzal bíztatták gyermekeiket, hogy jól viselkedjenek, mert ha nem tanúsítanak jó magaviseletet, és kikapnak, jellemzően egész évben ki fognak kapni: *„Na, oszt akkor olyan szokás is vót, hogy mindig mondta nekem anyám, hogy: „Oszt akkor jó legyél hónap, nehogy kikapjál, mert akkor egész évbe ki fogol kapni.” Ha új év első napján ki fogok kapni, akkor egész éven. Ezzel ijesztgetett engem.”*¹⁹⁶

Húsvéti szokások

Mezőváriban a húsvéti ünnepekör Nagypéntekkel veszi kezdetét.

A húsvét elengedhetetlen tartozéka vagy jelképe a tojás, melyet nagymamáink korában is megfestettek vagy épp megírtak az asszonyok és leányok. A hagymahajas tojásfestésre minden adatközlőm visszaemlékszik, hasonlóképp a bronzal festett vagy viasszal megírt tojáskészítésre. A tojások elkészítésének ideje általában Nagypéntek volt. *„A tojásfestés meg, hát, azt is anyám mindig csinálta. Mentek a fiuk oszt elosztogatták. Hagymahajba vót, de anyám festékkal is csinálta. Ű vette direkt, meg vót bronza, és befestette. Meg vót főve, bronzba bemártotta oszt szép színes vót, az rá ragadt, és disznó búrrel, ha megdörgölte, szép fényes vót. Vót, hogy leveleket szedtek és nájlónharisnyába*

¹⁹¹ Lancu 2013: 16.

¹⁹² Lengyel Ilona, 1943, református

¹⁹³ Dér Jolán, 1953, református

¹⁹⁴ Beregszászi Lajos, 1939, református

¹⁹⁵ Beregszászi Lajos, 1939, református

¹⁹⁶ Lengyel Ilona, 1943, református

kötötték, és ahol a levél volt, nem fogta meg a hagyma.”¹⁹⁷ „A hagymahajat megfőztük, a tojást meg megszedtük. Vagy rákötöttük a fű levelét, és bekötöttük egy selyemharisnyába, és ott maradt fehérén a helye. Az volt a minta.”¹⁹⁸ „A tojásfestésről arra emlékszek, hogy megszedték az asszonyok a hagymahajat, megfőzték egy lábosba, és abba főzték meg a tojást. És akkor vót viasszok, és abba mártogattak, mintát raktak rá egy hosszukás tollszerű dologgal. Mikor meg a hagymahajba megfőzték, a minta ott maradt. Füveket meg gazokot is összeszedtünk, és a tojásra ragasztottuk harisnyanadrággal, és mikor megfőtt, az is ott maradt.”¹⁹⁹ „A tojásfestés az biztos... Mi már nagypénteken festettük a tojást, irtuk. Viasszal. A fűtő szélire tettük kicsit, hogy megmelegedjen az a tojás, és akkor arra viasszal könnyen lehetett ráírni. Az meg mikor meghűtt rajta, belemártottuk a színekbe. Ha meg lekapartuk, mert nem akartuk színesre, akkor alatta fehér maradt és úgy hagytuk. Így is szép vót, jaj de szépeket tudtak a régi asszonyok színezni. Az festék vót. Meg hagymahajba főztük, abba beletettük a vízbe. Meg az asszonyok céklaléből csináltak ilyen színt, abba is, ha bele tettük szép színe vót. Ecetet is raktunk rá, attú szép fényes vót. Meg a viaszt sokszor meg is kentük bronzsal, a viasszal csinált tojást. Az olyan vót, amivel régen fűtőt is pucoltunk, olyan fehér bronz, meg vót sárga is.”²⁰⁰

A fiatal fiúk húsvét hétfő reggelén mentek a lányokhoz locsolódni, verset szavaltak, s cserébe a lányoktól tojást kaptak. Adatközlőim elmondása szerint nem csak a kislányokat locsolták meg, hanem a fiatal asszonyokat is: „Jaj, a kisfiúk jöttek, hétfő reggel korán, még alig pitymallott. Olyan szép gyönyörű szép verseket mondtak, hosszú verseket. Nem is kaptak akkor csak egy tojást, a kicsik is egy tojást kaptak.”²⁰¹ „...hétfő reggel meg jöttek a fiúk, korán reggel. Én emlékszek még feküdtem az ágyba, és korán reggel jött egy fiu és meglocsolt. Na, másik éven már korán felkeltem, mert tudtam, hogy korán fog jönni. Nem csak a lányokat, hanem a fiatal asszonyokat is meglocsolták.”²⁰²

Míg más falvakban a nagyobb fiúk vasárnap este jártak locsolódni, addig Mezőváriban hétfő este indultak el. Ilyen esetekben bekéredzkedtek a lányos házba, meglocsolták, a lány pedig asztalhoz ültette őket, s süteményt vagy akár főtt ételt szolgáltat fel. „Nagyobbként meg hétfűn este jöttek, Váriba, máshon meg vasárnap. Leültek négyen vagy haton is. Adtunk nekik virágokat, nem tojást, hanem ilyet, hogy ibolya, meg

¹⁹⁷ Beregszászi Lajos, 1939, református

¹⁹⁸ Dér Jolán, 1953, református

¹⁹⁹ Jakab Ilona, 1956, református

²⁰⁰ Lengyel Ilona, 1943, református

²⁰¹ Lengyel Ilona, 1943, református

²⁰² Jakab Ilona, 1956, református

ilyesmi.”²⁰³ „Akiné mentek, ha a lány mondjuk be akarta engedni, akkor beengedte, aki nem, nem, de általában beengedték mindenfele. Megkinálta őket, asztalhoz ültette. Sütemény vót, meg valami főtt étel, mondjuk töött káposzta. Esetleg, már ha tényleg olyan nagyobbak voltak, akkor bor.”²⁰⁴ „Olyan is vót, hogy valakikhez este mentek, a nagyobb fiúk. Rettenetes nagy vendégség nem vót, de valamivel épp megkináltuk, ha vót egy kis kalács vagy valami, akkor a hatvanas-hetvenes évekbe.”²⁰⁵

A településen olyan szokás is volt, hogy húsvét alkalmával templomba menet a lányokat a nagyobb fiúk vödör vízzel locsolták le; ezzel szórakoztak. „A nagyobb jányokat vízzel is lelocsolták, mert ez a verses tojásszedés a kisebb fiukra jellemző. A nagyobb jányokat is már, mikor mondjuk elindultak templomba, a fiúk összeszedelőzködtek, oszt vízzel lelocsolták a lányokat. Vót az utcán utca kutak, meg minden, oszt jaj, megfogták, vider számra ugy lelocsolták a jányt, hogy csak na.”²⁰⁶

A húsvéti szokások az évek folyamán jelentős változásokon nem estek át. A falu népe ma is ugyanúgy ellátogat a templomba, tojásokat készít, s bár a hagyományos, hagymahajjal készített tojások mellett egyre inkább helyet kapnak a csoki tojások is, azokat mindmáig nem szorította ki teljesen, sok családban megtalálható. A nagypénteki böjt eltűnőben van, ugyanakkor vannak olyan családok, melyben a tagok töretlenül megtartják. A gyerekek ugyanúgy a délelőtti órákban járnak locsolódni, s a nagyobbak is hasonlóképp megtartották a vasárnap estét locsolónapnak. Egyedül a vízzel való locsolkodás tűnt el teljesen a közösség életéből.

Május elsejei hagyományok

Május elsejei szokásokkal kapcsolatban a májfa vagy májusfa állításának hagyományát tekinthetjük át. Május elsejére virradó éjjel ugyanis – más falvakhoz hasonlóan – Mezőváriban is nagy jelentősége volt a májfa állításnak. Májusfát általában az a fiatal lány kapott, akihez már udvarolni járt egy legény. A fiúk ilyenkor csoportokba verődve mentek megkeresni, felállítani, majd feldíszíteni a fát. A fákat régebben leginkább szalagokkal, virágokkal, csokoládéval díszítették, majd később lufikkal is dekorálták. „Az én időmbe annyira sok mindent nem tettek rá, csak ilyen szallagokat, meg virágcsokrokot kötögetett

²⁰³ Dér Jolán, 1953, református

²⁰⁴ Beregszászi Lajos, 1939, református

²⁰⁵ Lengyel Ilona, 1943, református

²⁰⁶ Lengyel Ilona, 1943, református

rá.”²⁰⁷ „Akinek volt komoly szeretője, akkor annak május első éjszakáján állítottak májfát, amit oda kötöttek a lány kapujának az ágasához. Tettek rá szallagot, lufit meg virágot.”²⁰⁸ „Ha komoly szeretője vót, annak állítottak. Általában nyárfa vót, orgonát ritkán vágtak ki. A fára meg lufi vót, virágcsokor meg szalag. Ha ital vót rajta azt má’ őrizte, hogy el ne lopják. Ez éjszaka vót csinálva.”²⁰⁹ „Na, az olyan fiukra nézve, akik már komolyabban gondoltak egy lányra, szégyen lett vóna, ha nem állít májfát. A fiuk május éjszakáján összeverbuválódtak, és kivágták a folyópartról a kisebb fákat. Csokit meg fujókát, szallagot kötöttek rá. Ez nagyon érdekes vót, mert mikor a jány reggel felkelt, kinézett, látta, hogy kapott fát. Büszke vót, örült neki.”²¹⁰

Némely legény, hogy a lehető legjobb hatást keltse, az orgonafa virágát is letörte, és azzal díszítette ki a kerítést: „Vótak olyan fiuk, akik a kerítést is kidíszítették, letörték az orgonát, mert az már akkor nyitik, és az nagyon szép vót.”²¹¹

Már nagyszüleink idejében is előfordult, hogy a fiúk májfa állításon kívül szerenáddal is kedveskedtek szerelmüknek. A faluban az emberek ezt a szokást „éjjeli zenélésnek” nevezik. A településen akkoriban működött egy cigányzenekar, s minden fiú azt kérte fel erre a feladatra, ők pedig mindenkit elláttak bizonyos pénzösszegért cserébe: „Akinek meg már olyan komoly vót, hogy elfele vette a jányt, az sokszor éjjeli zenét is huzatott. Megfogadott ugyanugy egy zenekart, és a lány ablaka alatt zenéltek. Nekem is volt éjjelizeném, mikor párommal kerültünk összefele, arra ébredtem, hogy milyen szép zenét huzatott.”²¹² „Valakinek zenéltek is, huzták. Cigányzene vót, meg ilyeneket huztak, hogy: Jártam ablakod alatt... A zenekart meg megfizette, hermónikás csak utóbb vót. Megfogadtuk, oszt mentünk. Ha mondjuk Zádorra jött, mindenkit ellátott, pénzzel meg megfizettük, mert pénzre ment.”²¹³

A településen voltak olyan legények is, akik lusták voltak erőfeszítéseket tenni, s jobbnak látták ellopni másnak a fáját: „Természetesen vót olyan, vótak olyan lingár fiuk, mert lustát vótak kimenni, és elvitték a másik fáját.”²¹⁴

Május elseje ezen kívül a bosszúra is lehetőséget adott a legények részéről, ugyanis adatközlőim elmondása szerint, ilyenkor az is előfordult, hogy a fiúk ellopták a lányos ház kisajtóját, amit a következő napokban mindenhol bekerestek: „Olyan szokás is vót, hogy a

²⁰⁷ Lengyel Ilona, 1943, református

²⁰⁸ Dér Jolán, 1953, református

²⁰⁹ Beregszászi Lajos, 1939, református

²¹⁰ Jakab Ilona, 1956, református

²¹¹ Jakab Ilona, 1956, református

²¹² Jakab Ilona, 1956, református

²¹³ Beregszászi Lajos, 1939, református

²¹⁴ Jakab Ilona, 1956, református

*kisajtot loptak el bosszúból, például mert nekem is tetszett a jány, és egy másik fiu is állított neki fát. Vót olyan, hogy a harmadik utcába vitték el, és akkor mindenkinek mondták, és szóltak az emberek, hogy kinél-merre látták. Vót ilyen. Messzire vitték.*²¹⁵

Lengyel Ilona szórakoztató hangvételben meséli, hogy az ő lányainak is ellopták: *„A kisajtot. A jányok kisajtója. Nálunk is el vót, mikor a jányok már nagyobbak vótak, oszt a tóba leltük meg. Ez ilyen kis bosszuállás, bosszuság vót, akkor, ha a fiunak nem tetszett valamikor valami, vagy ha a jány nem foglalkozott vele.*²¹⁶

Mezőváriban a mai napig meglepik a lányokat májfával, persze sokan helyette májuskosarat kapnak. Szerenádot azonban egyre ritkábban hallani a település utcáin május első éjszakáján.

Luca napi szokások

A decemberi asszonyi ünnepnapok közül az egyik legjelentősebb a Luca nap (december 13.). A szakirodalmak szerint a lányoknak és asszonyoknak ezen a napon tilos dolgozniuk. Rengeteg történet mesél arról, hogyan büntette meg Luca azokat a személyeket, akik megszegték az ő napjára vonatkozó munkatiltalmat. A leghíresebbek szerint például, aki ezen a napon fonni, szőni, varrni vagy akár mosni kezdett, ahhoz hozzávágta az orsóját, kóccá változtatta a fonalát, bevarrta a tyúkjainak tojókáját, stb.²¹⁷ Annak ellenére, hogy ehhez a naphoz számtalan szokás és hagyomány fűződik, Mezőváriban mindössze egyről számoltak be az adatközlők. A témával kapcsolatban azon babonára emlékeztek, hogy ezen a napon kezdik el az asszonyok és lányok készíteni a Luca széket, melynek segítségével – elmondásuk szerint, s a szakirodalmakkal is megegyezően – karácsony idején felismerik a boszorkányokat. A lucaszék készítői tehát minden nap dolgoznak valamicskét, s a munkát úgy osszák be, hogy az épp karácsonyra készül el. Azzal aztán elmennek az éjféli misére/istentiszteletre, s megismerik a boszorkányokat, mert azok akkor szarvat viselnek a fejükön. Utána azonban menekülniük kell, mert a rossz szellemek utolérik: *„Ahhoz kötik a Luca széket. Akkor kezdik csinálni a Luca széket. Karácsonyra kell, elkészüljön, és addig minden nap kell benne csinálni valami dógot. Beosztva. És akkor azt mondták, régen, nagyon régen, – én ezt nem éltem meg, nekem is csak, ahogy az öregek elbeszélték – vótak ördöngösök, ilyen tudakosok, és ha valaki elvitt vóna a templomba egy ilyen széket, és ráállott vóna, akkor a templomba meglátta vóna, hogy ki a boszorkány, mikor megy befele*

²¹⁵ Jakab Ilona, 1956, református

²¹⁶ Lengyel Ilona, 1943, református

²¹⁷ Dömötör 1990.

az ajtón. Ilyet hallottam, de hogy valóság vót, vagy nem, azt nem tudom. Mert ugyi, ahogy ment befele az ajtón, nem fért befele, csak a fejét ide-oda forgatta, mert akkora vót a szarva, na. Hát, ilyeneket hallottam a vénektű.”²¹⁸ „A kisszéket kezdik meg akkor, és akkor mit tudom én már, mikor kell befejezni, tán karácsonyra, szentestére. Na, és akkor, ha bemegy vele a templomba és rááll, meglátja, ki a boszorkány. Na, de akkor szaladni kell neki, felkapni a széket, mert utoléri. Baj van belőle. Na, én csak hallottam.”²¹⁹ „Hát, a Luca széket szentesteig készíteni kellett. Tán az ördögöt megismeri a templomba, mikor megy befele, ha ugyi rááll a székre, mer’ annak szarva lesz. De ezt nem tudom, én csak hallottam ezt.”²²⁰

Disznótor

A téli hónapok egyik kedves szórakozása és egyben családi ünnepe Mezőváriban a disznótor volt, mely alkalmon minden családtagnak – asszonynak és férfiembernek megvolt a maga feladata. Már azt megelőző nap az asszonyok „...elkészítették a sok dógot, edényt. Meg főztek, ebédet meg vacsorát is csináltunk, toros hust, éjfélig is tartott. Sütöttünk nagy kenyereket, már reggel vettük ki a kenyeret, nem vót ugyi bót annyi. Egész nap készültünk. Vót, hogy csak valakit vacsorára hivatunk, vittük az asztalra a sok ételt. Mindenkinek adtunk is, küldtünk is, vittek is.”²²¹ A férfiak, vagyis a disznó fogók reggel gyülekeztek, s mindenekelőtt megittak egy pohárkával, azt követően kezdték el a munkát: „Hivaták a szomszédokat, férfiakot disznót fogni. Azzal kezdték, hogy egy kupica valamit megittak. Méregették ott a férfiak egymásnak a disznót, hogy kinek volt nagyobb-kisebb.”²²²

Míg tehát az asszonyok feladata az előkészítés és ünnepi ebéd elkészítése volt, addig a férfiak az udvaron végezték feladatukat, ami az állat leszúrása, megperzselése és tisztítása, illetve a húsok feldarabolása és szortírozása: „A férfiak feladata az vót, hogy a disznót felvágták, felbontották, megperzselték, vót mindig egy erre kijelölt hely. Megdarálták a kolbászhust, megtöltötték a kolbászt, elosztották a husokat.”²²³

Régen a disznót szalmával perzselték, ami azt jelenti, hogy beszórták vele, majd azt meggyújtották: „A férfiak meg reggel jöttek, csapatostól, és akkor szurták-vágták.

²¹⁸ Lengyel Ilona, 1943, református

²¹⁹ Dér Jolán, 1953, református

²²⁰ Beregszászi Lajos, 1939, református

²²¹ Lengyel Ilona, 1943, református

²²² Jakab Ilona, 1956, református

²²³ Jakab Ilona, 1956, református

*Perzselték szalmával. Égett a tűz, mi meg gyerekek mentünk, néztük.*²²⁴ „Érdekes volt nekem mindig, mert régen úgy perzselték, hogy szalmával, én meg kimentem mindig nézni, hogy égett a disznó, és attól félttem, elég az egész. De végülis mindig olyan szépen megtisztították, lekapargatták az égett részeket róla, és olyan gyönyörű arany tiszta lesz.”²²⁵ A munka tehát folyamatosan zajlott, de persze ebédidőben és nap végén mindenki megpihent és asztalhoz ült. Disznóvágás alkalmával az ünnepi menüből ki nem maradhatott: a toros hús, melyet párolt savanyú káposztával és tört burgonyával tálaltak, a töltött káposzta, húsleves: „...vót hus, toros hus, meg leves, mártás, gyümölcsleves, vagy minek hívják itt. Na, és az volt az ebéd, mert korán nem sült meg a hus. Húslevest főztünk, töltött káposztát, és ezt mind csináltuk, és a leves csigatésztával volt, házi tésztával.”²²⁶

A rokonoknak és meghívottaknak/segítőknak köszönetképp mindig adtak valamilyen részt a disznóból. Egyik adatközlőm meséli, hogy: „...mindenkinek adtak egy kis lesit, vagyis hust, meg vinni haza is hust, meg levest. Mindig így volt, sokat szétosztogattunk. Volt, hogy a négy sódor maradt. Nem volt hűtőszekrény, amit tudtunk, a kutba leeresztettünk egy kannába. Nem lehetett sokat csinálni, mert megromlott vót. De mindig vissza is kaptuk, szóval nem volt ebből vész.”²²⁷

A disznóvágás napjával kapcsolatban visszaemlékeztek olyanra is, hogy némelyek ekkor beöltöztek, álarcot vettek, s ellátogattak a toros házhoz. Énekeltek, táncoltak, s egy-egy fazék káposztát vagy hurkát is elvittek: „Disznótorral kapcsolatba meg hallottam, hogy volt, hogy felöltöztek, ilyen álarcokba, és akkor úgy mentek, danoltak meg táncoltak, oszt vót, hogy ellopták a fazik káposztát vagy hurkát.”²²⁸

Ez a cselekedet a szakirodalmakban is említett maskarázással lehet kapcsolatban, akik beöltözve azért látogatnak el a toros házhoz, mert másképp nem részesülnének a disznótorból. Maskara vagy álarc és tréfás cselekedetek ürügyén azonban részesülhetnek a lakomából.²²⁹

Karácsonyi és szilveszter éji szokások

A keresztény közösségek másik legnagyobb ünnepe a húsvét mellett a karácsony, melyet minden időben december 24-én ünnepleltek. A középkor idején a karácsonnyal vette

²²⁴ Lengyel Ilona, 1943, református

²²⁵ Jakab Ilona, 1956, református

²²⁶ Dér Jolán, 1953, református

²²⁷ Dér Jolán, 1953, református

²²⁸ Dér Jolán, 1953, református

²²⁹ Dömötör 1990.

kezdetét az új év, ezért a karácsonyi és újévi szokások sokszor összeolvadtak.²³⁰ Ezen szokások tekintetében beszélhetünk a szentestei hagyományokról. Szenteste a falu jelentős része – a régi időktől kezdve, töretlenül a mai napig – ellátogat a templomba. „*Szenteste először elmentünk a templomba, és utána öltöztettük a fát.*”²³¹ A családok nagy része ezt az estét meghitten együtt töltötte: „*Otthon vótunk. Templombú hazajöttünk, és akkor együtt ünnepeltünk, csendesen. Beszélgettünk.*”²³²

A településen a régi időkben is nagy hagyománya volt a karácsonyfa állításnak, melyet sok esetben a szülők titokban végeztek. Adatközlőim elmondása szerint, bár nem volt gazdag világ, mégis mindenhol volt valamilyen karácsonyfa, melyet akkor még főként almával, dióval, cukorkás papírral díszítettek: „*Abba az időbe nem úgy voltak a karácsonyfa díszítések, mint ma, hanem abba az időbe vótak ilyen fényes papirok, lehetett venni, lapokba vót, és akkor belegöngyölte a diót, szurt bele gyufaszálat, kötött rá cérnát, és azt tettük a fára. A fa törzsére meg almát rakott, képzeld, abba is gyufaszálat szurt, és felakasztotta. Ez volt a díszítés.*”²³³ „*Nagyon régen is vót karácsonyfa, de szegény kis fa vót. Azon jányom, ha kockacukor vót, oszt vettünk ilyen selyempapirt, oszt abba belegöngyölgettük, az már jó vót. Meg sütöttünk pereceket, meg rá tettük az almát, diót, meg ilyeneket csináltunk.*”²³⁴ „*Vót díszek rá véve, alma vót rajta meg szőlőcukor. Lassan csipegtük lefele. Nagyon régen vót.*”²³⁵

Miután feldíszítették a fát, körülállták, s énekelni kezdtek: „*Na, és akkor, mikor felöltöztettük, körül kellett állni, mindenkinek, én erre nagyon jól emlékszem, és akkor megfogtuk egymás kezét, és énekelni kellett azt a karácsonyi éneke, hogy: Az istennek szent anyyala.*”²³⁶

Szenteste a családok a következő ételeket ették: „*Enni meg dísznósódort ettünk, vagy gömböcöt. Meg kalácsot. Dagasztottunk tekenőbe kalácskészítőt, és azt sütöttük meg a kemencébe.*”²³⁷

A faluban hatvan évvel ezelőtt szokásban volt, hogy szenteste betlehemesek jártak, s kéredeztek be az otthonokba. Jézus születésének történetét adták elő, pásztori énekeket énekeltek, s cserébe adományokat – ételt vagy pénzt kaptak. „*Betlehemesek is jártak,*

²³⁰ Tátrai–Karácsony 1997: 170.

²³¹ Dér Jolán, 1953, református

²³² Jakab Ilona, 1956, református

²³³ Jakab Ilona, 1956, református

²³⁴ Lengyel Ilona, 1943, református

²³⁵ Beregszászi Lajos, 1939, református

²³⁶ Lengyel Ilona, 1943, református

²³⁷ Lengyel Ilona, 1943, református

rendes emberek, szépen lejátszották. Vót bábuk nekik, attú maradt meg mostra is, azok a dógok. Énekeltek ilyen Mennyből az angyal-t. Ki mit adott nekik. Ennivalót.”²³⁸

A település lakói a szilvesztert legtöbbször családi vagy baráti társaságban ünnepelték. Ilyenkor volt szokás, hogy a férfiak kántálni mennek, amit majd az új év első napján folytatnak. Erre a jeles alkalomra a családok kalácsot, süteményt sütöttek, töltött káposztát, sonkát ettek.²³⁹

A települést illetően – szentestéhez kapcsolódóan – több éve újfajta szokás is kialakult, miszerint a férfiak istentisztelet után felmennek a templomtoronyba, s ott énekelni kezdenek, ezzel búcsúztatva az óévet, míg a hölgyek letről kísérik őket. Zsoltárokat, karácsonyi énekeket énekelnek, mint a Mennyből az angyal, valamint a Himnusz is elhangzik.

3.3. Néphit, népi vallásosság megnyilatkozása a településen

Mint ahogyan már említettem, a népi vallásosság igen szerteágazó jelenség, amit legtöbbször úgy próbálnak meghatározni, hogy szembehelyezik valamivel, amitől különbözik. Legtöbbször a tanult, hivatalos vallásosságtól próbálják elhatárolni, mely az „uralkodó osztályok vallásossága”. Azonban tudatában vagyunk, hogy e kétfajta vallásosságot nem lehet éles határvonalakkal elkülöníteni egymástól, hiszen vannak olyan vallásos jelenségek, melyekben mindkét irány sajátosságai, jellemzői érvényre jutnak.²⁴⁰

Érdekes tapasztalás, hogyha hívő emberek csoportjaiban vallással/vallásossággal kapcsolatos kérdések vetődnek fel, az emberek jelentős része a keresztény vallással és Istennel hozza összefüggésbe a jelenséget, noha találkozhatunk olyan meggyőződésekkel is, melyek ettől egészen vagy részben eltérő nézőpontokat vallanak.

Szerettem volna választ kapni arra, hogy miként vélekednek adatközlőim a vallásosság fogalmáról, s hogy ők maguk vallásosnak tartják-e magukat. Ezen kérdésekre adott feleletek valóban eltérőek, s az emberek sokszor sajátos módon, különféleképp, másféle megközelítésben határozzák meg a választ. Voltak olyanok, akik csakugyan Istennel hozták összefüggésbe a fogalmat: *„Isten hitet jelent, hogy megvallom a Jóistent. Vallásosnak tartom magam, hiszek Istenbe. Vallást teszek róla, vallom az Ő nevét.*”²⁴¹
„Hitet és reményt, hogy hiszek valamibe, Istenbe mondjuk.”²⁴²

²³⁸ Lengyel Ilona, 1943, református

²³⁹ Lengyel Ilona, 1943, református

²⁴⁰ Alszeghy 1991: 13.

²⁴¹ Lengyel Ilona, 1943, református

²⁴² Beregszászi Lajos, 1939, református

Az adatközlőknek olyan csoportja is akadt, kik a vallást egyfajta tudati jelenségként fogják fel, vagyis meggyőződésként tekintenek rá: „*Számomra a vallás egyfajta valamibe való hit, amit vallunk. Például nem biztos, hogy minden hívő vallásos. Bármibe lehet hinni, bármit vallhatunk: van, aki vallja, hogy van Isten, van, aki azt mondja, hogy nincs Isten. Tehát egyik is egyfajta vallás, a másik is egyfajta vallás.*”²⁴³

Gyűjtésem során olyan nézettel is találkoztam, miszerint a vallást, vallásosságot a cselekedetek, tettek irányítják, vagyis az szoros kapcsolatban áll az egyénnel: „*Csak mutatóba hisz. Mutogassa magát, becsapja magát. A vallásos ember becsapja magát, mert nem hisz az Istenbe, az Úr Jézus Krisztusba igazán, csak vallásos, mert tartozik valahova, és közbe meg nincs hite, mert ha valami nehézség jön, lelécel.*”²⁴⁴

Ezekon kívül, az interjúk során olyan emberekkel is beszélgettem, akik konkrétan a hittel hozzák összefüggésbe a fogalmat: „*Isten hitet jelent, hogy megvallom a Jóistent.*”²⁴⁵

Ezen sokszínű megközelítések mind azt jelzik, hogy a vallásosság fogalmát tehát lehetetlen pontosan meghatározni. A két jelenség pedig nem határolható el teljes mértékben egymástól, hisz a népi vallásosság mondhatni a hivatalos vallásosság népi gyakorlata, kiegészülve más egyéb eredetű elemekkel és meggyőződésekkel.²⁴⁶

Továbbmenvén, ugyanezt támasztja alá világunk vallásainak meglehetősen nagy száma is, illetve azok megjelenési formái és változatossága. Mindez önmagában is azt bizonyítja, hogy a *vallás* szónak nem lehet egy egységesen elfogadott, hivatalos meghatározása, hanem csak összefoglaló kategóriaként tekinthetünk rá. Mindenki számára tehát mást jelent, mindenki az ő egyéni gondolataira, benyomásaira és tapasztalataira támaszkodva határozza meg, és hozza összefüggésbe azzal, amit ő maga isteninek, felsőbbrendűnek tekint.²⁴⁷

3.3.1. Az imádság szerepe az emberek életében

Bár az *ima* és *imádkozás* alapvetően az egyéni vallásosság kifejeződése, ebből adódóan az egyén legszemélyesebb ügye és tevékenysége, eredete mégis egészen a csoport és közösség társas és együttes gyakorlatába nyúlik vissza.²⁴⁸

Lovász Irén néprajzkutató szerint az ima eszköze a „két világ” közötti kommunikáció és kapcsolatteremtés elősegítésének. Kiemelt szerepe van a hívő emberek

²⁴³ Dér Jolán, 1953, református

²⁴⁴ Dér Jolán, 1953, református

²⁴⁵ Lengyel Ilona, 1943, református

²⁴⁶ Pócs 1980: 731.

²⁴⁷ Urbán 2012: 12–13.

²⁴⁸ Szabó 1999: 113.

életében, hiszen azok elsősorban az ima segítségével tudnak kapcsolatba lépni a Mindenhatóval valamint a szentekkel. Az imádságnak megvan a maga szabálya: e tevékenység alatt egy szent dologról beszélünk, amiben így az elhangzott szavak is szentek, s mindegyikre nincs befolyással az sem, hogy azok előre megírtak vagy esetleg spontán, rögtönzött módon fogalmazódnak meg.²⁴⁹

Megnyilvánulási formájától függetlenül továbbá az imádságra vallásos tevékenységként tekintenek, vagyis akár közös ima formájában, vagy egyénileg történik a „párbeszéd” – e cselekvés mindenképp szorosan a vallás tárgykörébe tartozik.²⁵⁰

A népek életében már a kezdeti idők óta meghatározó szerep jut a nagyszülőknek, annak terén, hogy a gyermek mennyire lesz vallásos, s milyen lesz önmagában az imádkozáshoz való hozzáállása. Ez főképp azoknál a családoknál van így, ahol több generáció él egy fedél alatt, s ez által a nagyszülők is komolyan részt tudnak venni a gyermek(ek) nevelésében.²⁵¹

Mezővári település hívő lakosai körében az imádságnak csakugyan fontos szerepe van, hiszen adatközlőim mondhatni mindegyike valóban már egészen kicsi korában elsajátította szüleitől vagy nagyszüleitől az imádkozás lépéseit, annak műveletét és fontosságát: „Igen, imádkoztunk gyermekkoromba. Egész kicsi koromba. Tíz éves korom körül már arra emlékszek, hogy minden este imádkoztunk, mindig imádkoztunk, kivált, ha lefeküdtünk.”²⁵² „Én kicsi koromba mamámékka meg anyámékka tanultam meg. Be kellett állni az ajtó hátamegé és ott imádkozni. Addig nem vót füstök, reggeli. Ezt minden reggel. Ilyen öt-hat éves lehettem.”²⁵³ „Minden este le kellett szállni az ágyrú, egy pokrócot a lábunk alá teríteni, merthogy fődes vót a házunk, és imádkozni kellett hangoson.”²⁵⁴

Ezek a válaszok sorra megerősítik azt a tényt, hogy az imádkozásnak már a régi időkben is fontos szerepe és hagyománya volt, sőt, még központibb helyet foglalt el az emberek életében, mindennapi tevékenységeik között. Az idősek nagy része már egészen kicsi korukban maga mellé hívta gyerekeit, unokáit, és megtanította erre az ősi rítusra. Egyik adatközlőm szerint az imádkozás, mint tevékenység „Békességet ad az embernek, biztosságot, hogy van valaki, aki tud rajtam segíteni, akinek elmondhatom örömbánatom. Régen az emberek úgy gondolták, hogy ez űköt védi.”²⁵⁵

²⁴⁹ Lovász 2002.

²⁵⁰ Kővári 1933: 257.

²⁵¹ Lancu 2013: 248.

²⁵² Lengyel Ilona, 1943, református

²⁵³ Beregszászi Lajos, 1939, református

²⁵⁴ Dér Jolán, 1953, református

²⁵⁵ Dér Jolán, 1953, református

Az ima volt tehát, amibe az emberek kapaszkodni tudtak, és aminek a segítségével közvetlen kapcsolatba léphettek Istennel. Imádságuk középpontjában az Atya szeretetének megtapasztalása állt, s szerették volna Neki kiönteni a szívüket. Az imádkozás ezen kívül személyiségformáló funkciót is betölt, mely által az ember közelebb kerülhet az Úrhoz, és tovább erősítheti vele való kapcsolatát. Ez utóbbit Lengyel Ilona nevezetű adatközlőm is hasonlóképp megfogalmazta egyik válaszában: „*Mindenért kell imádkozni. Azért, hogy a lelkünk könnyebb legyen, hogy ezzel az Úrral beszélgetünk, meg hálát adunk, meg evvel ügyi tudunk közelebb az Úrhoz menni, ha imádkozunk.*”²⁵⁶

Az ima, mint ahogyan a vallás tehát, az idők kezdete óta minden népnél megfigyelhető jelenség. Keletkezését tekintve az imádság legközelebbi rokonai az igézet és varázslat; azt pedig, hogy a fogalom egy egyedi típuson belül pontosan melyik kategóriába tartozik, igen nehéz lenne megállapítani. Kezdetben tehát az ima olyan mágikus cselekvés volt, aminek célja a természetfeletti vagy felsőbbrendű alak akaratának az egyén akaratához való igazítása, esetleg kierőszakolása. Ez az úgynevezett *varázsima* a későbbiekben átalakuláson ment keresztül, és inkább az Isten segítségül hívása, a hozzá való könyörgés, dicséret és hálaadás, valamint a bűnbánat eszközévé formálódott. Az ima ettől eltekintve továbbra is megőrizte mágikus jellegét.²⁵⁷

A vári emberek életében az imádság egyszerre használatos a hála kifejezésére és az óhajok megfogalmazására. Adatközlőim szerint: „*Ha hiszünk a Jóistenbe, akkor imádkozunk. Meg hogy imádkozzunk azért, hogy minden jó legyen, meg hálát adjunk.*”²⁵⁸

Az imádságnak az emberek szerint hatalmas ereje van. Az Úr elsősorban akkor hallgatja meg az imádságot, ha az igaz hitből és nemes, igazmondó szívből jön: „*Hát, ha tiszta szívbű, hittel jön az ima.*”²⁵⁹

Az imádkozás idejére a hívő ember mondhatni kilép a hétköznapi világból, s belép a szakrális világba. Ezt a folyamatot egyfajta ciklikusság jellemzi, vagyis rendszerszerű, folyton ismétlődő cselekvésről beszélünk.²⁶⁰ Az imádkozásnak bár alapvetően nincs meghatározott, szabályszerű rendje és ideje, adatközlőim mégis inkább reggel és este imádkoznak, mintsem napközben. Az ima idejének tehát az ő életükben is van egyfajta állandósága, ami nagyrészt megegyezik a szakirodalmakban lejegyzett napszakokkal.

²⁵⁶ Lengyel Ilona, 1943, református

²⁵⁷ Szabó 1999: 113.

²⁵⁸ Beregszászi Lajos, 1939, református

²⁵⁹ Lengyel Ilona, 1943, református

²⁶⁰ Kész 2019a: 115.

A szakirodalmakba foglaltak alapján régen az imádságok megszólítással és könyörgéssel kezdődtek, majd panasszal folytatódtak, akár valamilyen ismeretlen eredetű baj, negatív történés, katasztrófa, esetleg sikertelenség ellen. A közösség életében ugyanakkor mégiscsak inkább a kérés képezte az imádkozás alapját, mintsem a panaszkodás. Minden alkalommal tehát valamilyen konkrét okból kifolyólag imádkoztak: kérést fogalmaztak meg, mely valószínűleg az adott élethelyzettől függött. Sok esetben önérdék indíttatta az embert az imádkozásra.²⁶¹

Interjúalanyaim válaszait figyelembe véve a hívő ember reggel Istene társaságát keresi legelőször. Első körben ad hálát azért, hogy megőrizte őt az Úr az éjszakában, vigyázott rá és szeretteire. Ezt követően kéri, hogy bocsássa meg a bűneit, és hogy áldja és szentelje meg a napot, amivel megajándékozta. A nap végén ismét leborul, és megköszöni Istennek, hogy vele volt, valamint elmondja egyéb kéréseit felé.

Látható tehát, hogy az imádkozás szerepe a mai ember életében ugyanaz.

Az imával kapcsolatban tudjuk, hogy abból annyi féle van, ahány féle élethelyzet, s a keresztény imádkozás maga is azért különleges, mert személyes. Benne az ember teljesen egyedi lelkiséggel, egyedileg viszi élményeit és kéréseit az Úr színe elé, s bár a tudomány korábban azt terjesztette, hogy a világ fejlődésével megszűnik majd a vallás, (ezáltal az imádkozásnak a fontossága és funkciója) ennek ellenére napjainkban mégis azt tapasztaljuk, hogy értéke fennmaradt, és maguk a tudományterületek is nyitottsággal fordulnak a vallás egy-egy területe, kérdése felé, tanulmányozva azt.²⁶²

Térségünkben a szakrális világnak mindezidáig jelentős szerepe van az emberek életében. Vizsgálatok eredményei alapján különösképp a nehéz időkben, (mint betegség, háború vagy gyász időszakában) valamennyi vallásos tevékenység szerepe még inkább felértékelődik. Váriban az emberekre jellemző, hogy odafigyelnek a környezetükben zajló folyamatokra, a tájékozódás és hírszerzés folyamatát pedig napjainkban a média és benne szereplő híráradatok, megosztások csak még inkább felgyorsítják. Baj bekövetkeztekor a közösség tagjai gyakran szóval és imával fejezik ki a részvétüket.²⁶³

Az általam megkérdezettek lelkiállapotuktól függően minden élethelyzetben imádkoznak. Abban az esetben, ha valakinek a betegségéről értesülnek vagy beteg van a családban, gyakrabban, akár napközben is imára hajtják fejüket. Hiszik, hogy az ima segít, hisz tapasztaltak már ima hatására történő gyógyulást: „*Vót ilyen már, hogy imádkoztunk*

²⁶¹ Szabó 1999: 113–114.

²⁶² Czire 2006: 95.

²⁶³ Kész 2006: 122.

érte, osztán meggyógyult. Az én személyes életembe is vót. A kis unokám is beteg vót nagyon, a vöm is vót egy időbe beteg nagyon, de meggyógyultak. Imádkoztunk és meggyógyultak. Az én gyermekem az sajnos nem gyógyult meg, de biztos meggyógyult az is lelkileg, de testbe má sajnos nem tudott meggyógyulni, elmet.”²⁶⁴

Az ima általi gyógyulást a vallásos ember valóságos csodának tekinti, legalábbis ez tükröződik vissza a fent lejegyzett válaszból. Tehát ha valaki felépül, akkor azzal Isten tesz csodát. Egy imádságban, mely eléri a célját, sokszor a gyógyulás élménye a meghatározó, hisz az adja meg az embernek a bizakodást, biztonságérzetet és szeretetét.²⁶⁵

A hívő ember természetesen ennek ellentettjét is sokszor megtapasztalja. Legtöbbször az emberek ezt úgy mondják, hogy az ima „nem talál meghallgatásra”. Az imán keresztül ilyen esetben más dolog történik: az egyén egyaránt szembesül önmagával és Istennel, s e szembesülés által növekszik az ő hite, mely történésre ebből adódóan szintén lehet egyfajta magasztos eredményként tekinteni.²⁶⁶

Az emberek legtöbbször fejből és imádságos könyvekből imádkoznak: *„Saját szavaimmal is szoktam hálát adni, sőt, gyakran saját szavaimmal adok hálát, de könyvből is olvasok olyat, mert ott sokszor már könnyebb, ott szépen meg van fogalmazva.*”²⁶⁷

Megkértem adatközlőimet arra is, hogy mondják el azokat a gyerekként tanult imádságokat, amelyeket ma is szoktak imádkozni. Nagy részük ugyanazokat az imákat sorolta fel. A lent lejegyzett imádságokat Lengyel Ilona adatközlőm kérésére mondta el. Ő minden reggeljét ezekkel az imádságokkal kezdi: *„Hiszek egy Istenben, mindenható Atyába, mennynek és földnek Teremtőjébe. Hiszek Jézus Krisztusba, Isten egyszülött Fiába, mi Urunkba, ki fogantaték Szentlélektől, született Szűz Máriától, szenvedett Poncius Pilátus alatt, megfeszítették, meghala és eltemették. Szállá alá poklokra, harmadnapon halottaiból föltámadt, fölment a mennyekbe, ott ül a mindenható Atyaistennek jobbán, onnan léssen eljövendő ítélni eleveneket és holtakat. Hiszek Szentlélekben. Hiszek egy egyetemes keresztény Anyaszentegyházat, szenteknek egyességét, a bűnök bocsánatát, a testiünk feltámadását és hiszem az örök életet. Amen. Üdvözlégy, Mária, magasztalva vagy! Az Úr van teveled. Áldott vagy az asszonyok között, és áldott a te méhednek gyümölcse, Jézus. Istennek szent anyja, imádkozzál miérettünk, bűnösökért, most és mindörökké. Amen. Fehér rózsza, Mária, engem Jézus találja. Szent szívével szeretett, szent vérével megváltott.*

²⁶⁴ Lengyel Ilona, 1943, református

²⁶⁵ Czire 2006: 95.

²⁶⁶ Czire 2006: 95–97.

²⁶⁷ Lengyel Ilona, 1943, református

Az én házam Szent Antal, négy szögibe négy angyal. Közepébe szent kereszt, forogjatok keresztet, őriztetek angyalok. Hadd nyugodjam Máriámnak kebelébe, szent nevébe. Éjfél tájba kukorékol a kakas, kiáltja Máriát: Kelj fel, kelj fel, Mária! Szent Fiadat ellopták, vasdárdákkal dárdázzák, tövisekkel koronázzák. Keresztfára feszítették, három csepp vérét elejtették. A szent angyalok felszedték, aranytányérra tették, Egyiptomba elvitték, ott kihirdették. Aki ezt az imádcsgot háromszor napjában elmondja, Isten a hét bűnét megbocsássa. Ámen.”²⁶⁸

Érdekes tapasztalás volt számomra, hogy bár református adatközlőről beszélünk, katolikus imák is előtérbe kerültek, hisz az adatközlő naponta elimádkozza a *Hiszekegyen* kívül a katolikus *Üdvözlégy*, *Mária* valamint *Fehér rózs*a, *Mária* kezdetű imákat. Megkérdeztem, hogy mennyire fér össze ez a reformátusságával. A beszélgetésünk során elmondta, hogy édesanyja, mielőtt férjhez ment volna, a katolikus vallást gyakorolta, és nagyon sokszor még azt követően is a katolikus imákat szavalta a református *Hiszekegy* mellett. Szerinte ez az oka annak, hogy mai napig megfigyelhetőek mindkét vallás jegyei imádkozási szokásaiban. A katolikus vallásra jellemző sajátosságok tehát tetteiben nyilvánulnak meg: imádkozás, halottak napján való sírok fölötti gyertyagyújtás. Adatközlőm nem titulálja ezt negatív szokásnak, pláne nem elítélendőnek. Véleménye szerint nem vétkezik az által, hogy elimádkozza a fent említett katolikus imákat is, hisz Mária a református vallásban is meglévő és jelentősebb alak, ámbar abban nem tulajdonítanak neki magasztos szerepet. Lengyel Ilona különleges imádkozási szokása tehát a két vallás gyermekkorában történő összemosódásának eredményeként tudható be. „*Remélni tudom, hogy Isten ezért nem büntet meg, amiért elmondom.*”²⁶⁹

Végeredményben tehát elmondható, hogy az *Üdvözlégy*, *Mária*, valamint a *Fehér rózs*a, *Mária* kezdetű archaikus imák napjainkban is élnek a szájhagyományban.

Ezek a szövegek stilisztikailag nézve is igen páratlanok. Ez utóbbinak több változata is ismert, melynek egy bővített variánsával Kész Margit egy 2016-os kutatómunkája során találkozott is.²⁷⁰ Ezek a szövegek mindenképp a népköltészet legrégebbi és egyben legszebb darabjai közé tartoznak, ráadásul epikai, lírai és dramaturgiai jegyeket egyaránt magukon hordoznak. Az ezekhez hasonló imák lírai kezdőképpel nyitnak: „*Fehér rózs*a, *Mária*,/engem Jézus találá./*Szent szívével szeretett*,/szent vérével megváltott.” Ezt követi az epikus rész, mely Jézus

²⁶⁸ Lengyel Ilona, 1943, református

²⁶⁹ Lengyel Ilona, 1943, református

²⁷⁰ Kész Margit 2016: 71–83.

szervedéstörténetére emlékezik vissza: „*Kelj fel, kelj fel, Mária!/Szent Fiadat ellopták,/vasdárdákkal dárdázzák,/tövisekkel koronázzák.*” Végül a befejező és egyben legérdekesebb rész a záradék, aminek szerepe, hogy kihirdesse az imáért cserébe járó isteni kegyelmet: „*Aki ezt az imádcságot háromszor napjában elmondja,/Isten a hét bűnét megbocsássa.*”²⁷¹

Munkám során tehát én a fent lejegyzett változattal találkoztam.

Imaszövegek ismeretén túl a hívők életében kiemelten fontos szerepe van még az imádkozás formájának, vagyis hogy maga a tevékenység milyen környezetben zajlik, milyen keretek között megy végbe. Fontos szerepe van ugyanis az egyes gesztusoknak: az összekulcsolt kéznek, meghajtott fejnek, a becsukott szemnek. Az imádkozás körülményeire helyezett hangsúly csakugyan a régmúltba gyökerezik, s vélhetőleg abból eredeztethető, hogy az emberek régen kevés hivatalos és általános érvényű népi imaszöveget ismertek – tehát ez által szerették volna fokozni imáik meghallgattatását és az Úr kegyeinek elnyerését.²⁷²

Interjúalanyaim véleménye szerint imádkozás közben csakugyan fontos, hogy megadjuk a tiszteletet a Mindenhatónak, ezért semmiképp sem fekvé, hanem normál esetben meghajtott fejjel, lehunyt szemmel, asztal vagy ágy mellett ülve kell imádkozni. Elmondásuk szerint ezzel is az Úrral szembeni alázatunkat fejezzük ki: „*Ez nagyon fontos dolog, mert ezzel te az Istent tiszteled meg, és megalázod magad. Ha nem is térdepelsz le, de ne is fekvé imádkozz, hanem az ágy mellett vagy asztal mellett ülve, becsukott szemmel és meghajtott fővel.*”²⁷³

3.3.2. A böjtölés

A kereszténység legnagyobb ünnepe a húsvét, mely ünnepet sok esetben mai napig bizonyos előkészületek előznek meg. Az őskereszténység idején, néhol az volt a szokás, hogy ezt a napot megelőzően böjtöltek. Az emberek jelentős része gyakran a Jézus feltámadását megelőző negyven órát folyamatos böjtöléssel és imádkozással töltötte. Voltak azonban olyanok is, akik csak a Jézus feltámadását megelőző szerdai napon, vagy pénteken böjtöltek. Elmondható tehát, hogy a keresztényekre, valamint a böjtölés idejére és módjára nézve a kezdetektől a mai napig nem jellemző teljes körű egység. A böjt alatt

²⁷¹ Kész 2016: 72.

²⁷² Lancu 2013: 249–250.

²⁷³ Dér Jolán, 1953, református

előfordult, hogy némelyek csak növényekkel táplálkoztak, mások csak halat, szárnyasokat, esetleg gyümölcsöket, aszalványokat ettek, sőt olyanok is akadtak, akik egyáltalán semmit.

Ezeket az eltéréseket azzal magyarázhatjuk, hogy a bibliai tanítványok nem hagytak hátra semmit ezen előkészületekkel kapcsolatban.²⁷⁴

A reformátusok csakugyan megtartották a böjttel kapcsolatos hagyományokat, ugyanakkor számukra nem a külsőségek a fontosak, sokkal inkább a belső, lelki oldalát ragadják meg a cselekedetnek; számukra ez egyfajta felkészülés az ünnepre. Megfigyelhető bizonyos fokú tartózkodás az evéstől és ivástól, de a lényeg az emlékezés a keresztre feszített Krisztusra, és az elmélyülés.²⁷⁵

A Nagypénteket a református nép is megőrizte böjtnapnak, ami annyit jelent, hogy ilyenkor jobban odafigyelnek arra, hogy mit vesznek magukhoz. Sokan kerülik az ételeket, gyakran nyers és aszalt gyümölcsöket, főzelékeket esznek, vagy épp semmit.²⁷⁶

A lakosok körében a böjtölésnek is ezen a napon van jelentősége, vagyis azt akkor többen is betartották: „*Akkor csak paszulyt ettünk, meg pukkasztottuk a málét, mert azt mondták nekünk, hogy csak azt szabad.*”²⁷⁷ „*Régen kellett. Anyámék betartották azt, hogy egy hetet böjtolni kellett. Zsirost nem ettünk. Diós téstát azt ettünk, meg ijjeneket.*”²⁷⁸

A böjtölés témakörével kapcsolatban gyakran előjön a *ráböjtölés*, vagy más néven a *fekete böjt* kérdése, mely egy mágikus cselekedet. Ez a fajta tevékenység ártó szándékkal jön létre, annak célja pedig leggyakrabban az igazság kiderítése, a vétkesek megbüntetése, nem utolsó sorban pedig, hogy valakit betegséggel, veszteséggel sújtson. A fekete böjtbe kezdő család vagy személy hasonlóképp egy napot fogad meg, ami leggyakrabban a péntek.

Adatközlőim körében nem találkoztam a fekete böjttel kapcsolatos hiedelmekkel vagy elgondolásokkal. Ezek az emberek egyáltalán nem hisznek benne, nem foglalkoznak az effajta dolgokkal, és nem is találkoztak ilyennel a korábbiakban.²⁷⁹

3.3.3. A diktálás hagyománya

Sok helyen az éneklés funkciójának a bizonyágtevést tartják. A *diktálás* hagyománya maga pedig a régi időkben többről szólt, minthogy zsoltaóroskönyvek híján csak így tudtak szépen csoportosan énekelni az emberek. A diktálás az éneklés valódi formája, melynek

²⁷⁴ Simén 1875: 351–352.

²⁷⁵ Pcsainé 2012.

²⁷⁶ Pocsainé 2012.

²⁷⁷ Jakab Ilona, 1956, református

²⁷⁸ Beregszászi Lajos, 1939, református

²⁷⁹ Kinda 2009: 146.

szokása a gyülekezeti élet egy olyan jelensége, melyen keresztül egyaránt betekintést nyerhetünk a falusi társadalom szabályozott életének működésébe.²⁸⁰

Eme énekes tevékenység hagyománya az 1900-as években még javában megfigyelhető volt a magyar nyelvterületeken élő református közösségekben. Pontosan megfogalmazva, mindez azt jelentette, hogy külön kijelölt énekvezetője volt az egyes alkalmaknak, mint amilyen az istentisztelet vagy temetés. Ezt a feladatot ellátó személyt *kántornak* nevezték. A kántor feladata volt tehát a zsoltárok soronkénti „diktálása”, hiszen akkoriban még nem rendelkeztek annyi énekeskönyvvel az emberek, mint ma, s így az biztosan nem szabhatta kedvüket az alkalmak látogatásában, hogy nem tudják fejből az énekek szövegét. Bár az egyes helyeken, mint amilyen Mezővári, a kántornak ma is fontos szerepe van, ám a diktálás hagyománya mondhatni, majdnem teljesen és végérvényesen kiszorult az egyházak életéből. Ma már ritka az olyan település, ahol találkozhatunk vele, s az ilyen helyeken is nagymértékben lecsökkent a szerepe, például azt csak temetéseken alkalmazzák abban az esetben, ha a hívek kéri.²⁸¹

Vári adatközlőim véleménye megoszlik a témát illetően. Egyesek szerint ez szép és hasznos volt, éppen ezért vissza kellene térni alkalmazásához, mások szerint ma már nincs igény a diktálásra, s kézenfekvőbb, hogy mindenki a saját könyvéből énekel, hiszen ma már mindenki rendelkezik vele. Egyik adatközlőm szerint: „*Jobb így, mert így egybe van és értsük a lényegét.*”²⁸²

Mások szép hagyománynak tartják, amit célszerű lenne életben tartani: „*Ez szerintem szép vót és ez régi hagyomány vót, és mióta én emlékszek, mindig így vót. De ez szép vót az biztos, mi úgy szoktuk meg, hogy temetéskor is ment a diktálás, utána az ének. Jobb vón most is az.*”²⁸³

A válaszok alapján tehát két részre szakad az adatközlők csoportja: aki visszahozná a diktálást szokásba, és aki nem. A válaszadók életkorát figyelembe véve kijelenthető, hogy az idősebb generáció viszonyul pozitívabban a diktáláshoz, vagyis a fiatalabbakkal ellentétben ők azok, akik szívesen tapasztalnák meg újra az alkalmakon ezt a hagyományt.

²⁸⁰ Szilágyi 2017: 115.

²⁸¹ Szilágyi 2017: 115.

²⁸² Lengyel Ilona, 1943, református

²⁸³ Beregszászi Lajos, 1939, református

3.4. A szóbeliségben élő szövegfolklor Mezőváriban

Míg a mesékben a hely és az idő általában relatív, addig a mondában szereplő cselekvő személy és cselekvés leggyakrabban pontos időben és térben van elhelyezve. Ám találkozhatunk kivételekkel is, hisz vannak olyan mesék, melyekre ennek ellentettje jellemző, s olyan mondák is, melyek kívül esnek a konkrét tér és idő szabta határokon.²⁸⁴

Legnagyobb különbözőségük abban áll, hogy míg a mese végezetül a megbolygatott rendet állítja helyre, addig a monda gyakran végződik feloldatlan helyzetekkel, vagy épp be sem fejeződik. Elmondható továbbá az is, hogy a mesének általában pozitív a végkicsengése, míg a monda ezzel szemben nemritkán tragikusan ér véget, hisz a mesében a hős sikertelensége legtöbbször csak ideiglenesen van jelen, a mondában pedig maradandóan és állandó jelleggel van jelen.²⁸⁵

A népmeséhez hasonlóan a monda fogalmához is társul a „rendkívüli” képze. Ez azt jelenti, hogy az átlagosat meghaladó hősök, valamint különös és nyugtalanító események állnak a középpontjában, hiszen ez a rendkívüliség és szokatlanság az, ami a mesélőt mesélésre készíti. A mese kapcsán a csoda azonban a hős számára természetes jelenség. A mondában szereplő hős számára a természetfeletti világ és mindennemű lény idegen és ijesztő, mert eltér a sajátjától. A mesei világ e tekintetben is különös: ami hétköznapiak látszik benne, arról később kiderülhet, hogy különleges, a csodás lények emberi alakban is megjelenhetnek, továbbá akár a rémisztő alakokról is kiderülhet, hogy valójában jámbor, elvarázsolt emberek, stb.²⁸⁶

3.4.1. Mese

Kutatómunkám során sikerült szájhagyomány útján fennmaradt meséket gyűjtenem, melynek egyikét Dér Jolán osztotta meg velem. A teljes mese szövegét az alábbiakban olvashatjuk: *„Egyszer volt, hol nem volt, volt egyszer egy icirke-picirke asszonyka. Ennek az icirke-picirke asszonykának volt egy icirke-picirke házikója. Az ő icirke-picirke házikójában volt egy icirke-picirke asztalkája, icirke-picirke székecskével együtt. Az icirke-picirke asszonykának volt egy icirke-picirke ólacskája is, benne pedig egy icirke-picirke tehenecskéje. Az icirke-picirke tehenecskét az icirke-picirke asszonyka kiment megfejni az icirke-picirke sajtárjával. Az icirke-picirke asszonyka az icirke-picirke ólacskájaiban leült az icirke-picirke székecskéjére, és megfejte az icirke-picirke tehenecskéjét. Miután megfejte*

²⁸⁴ Dömötör 1990: 139.

²⁸⁵ Dömötör 1990: 139.

²⁸⁶ Dömötör 1990: 140.

az icirke-picirke tehenecskéjét, az icirke-picirke sajtárjában az icirke-picirke tejecskét bevitte az icirke-picirke konyhácskájába, és az icirke-picirke asztalkájára tette. Miután letette az icirke-picirke asztalkájára az icirke-picirke sajtárjában a tejet, elment az icirke-picirke asszonyka elővenni az icirke-picirke szűrőcskéjét. Mire az icirke-picirke asszonyka visszaért, addigra az icirke-picirke kismacskája felugrott az icirke-picirke asztalkájára, és kiborította az icirke-picirke sajtárból az icirke-picirke tejecskét. Az icirke-picirke asszonyka meg akarta verni ezért az icirke-picirke kismacskáját, de az icirke-picirke kismacska addigra elmenekült.²⁸⁷

Beregszászi Lajos szintén kielégítő választ tudott adni a kérdésekre, hiszen egy terjedelmes darabot osztott meg velem, ami a következő sorokban olvasható.

„Ez má’ nagyon régen vót, és egy szegény családba vót, de egyszer egy kislejű elment fát szedegetni az erdőre, mer’ hát tél közeledett és nem tudtak fűteni otthon. Elindult hát szekéren magába az erdőre fát szedegetni. Csak szedegette meg szedegette a fát, mikor egyszer csak ráesteledett. Hát, gondolkodóba is esett, hogy mi tévő legyen. Megijedt, mert már haza nem tudott menni, mert sötét vót, nem látott, így felmászott egy hatalmas nagy fa tetejibe. Egyszer csak – úgy éjfél tájba – lássa, hogy világító fáklyákkal közelednek felé. Nagy csete-patével csak jöttek, jöttek. Ugyi ettől a kislejű mégjobban megijedt, ugyhogy egy-két ággal feljebb is kapaszkodott. Zsiványok voltak. Mit ad Isten, éppen az alatt a fa alatt telepedtek meg, améken a kislejű fenn vót. A kislejű a fa tetején mán tényleg nagyon félt. A zsiványok csak ettek-ittak, korsó söröket meg hordó borokot ittak, nagy marhát sütöttek, kiabáltak és mulatoztak. Egyszer csak az egyik zsivány, ahogy evett-ivott, felnézett a fára és meglátta a kislejűt. Felkiáltott hát:

– Hej, gyere le te kislejű onnan a fa tetejéről! A kislejű nem akart lefele mászni, mert nagyon megijedt, de addig-addig mondta a zsivány, hogy jöjjön le, hogy csak lemerészkedett. Na, osztán megvendégelték, adtak neki enni-inni, jóllakatták a kislejűt. Közbe megkérdezték tőle, hogy mit keres itt az éjszaka közepén az erdőbe. A kislejű elmesélte, hogy csak fát gyűjteni jött, hogy otthon tüzet tudjanak rakni, miközbe ráesteledett és má’ nem mert egyedül utnak indulni, ki az erdőből. A zsiványok megígérték neki, hogy pirkadatkor kivezetik az erdő szélére, vissza az utra. A kislejű beleegyezett és megörült a zsivány szavának. Lepihentek hát, és mikor eljött a hajnal, valóba utnak is indultak. Mikor már látszott az út, ami befele a faluba vezetett, az egyik zsivány megszólalt:

²⁸⁷ Dér Jolán, 1953, református

– Na, mi eddig késértünk, innen visszafordulunk, mert mi bizony nem mehetünk ki az erdőből, mert minket a falusi emberek, ha megfognak, vége a nyugalmunknak. Mi az erdőt járjuk, oda tartozunk, úgyhogy innen már egyedül kell hazatalálnod. A kislány nagyon örült, hogy a zsványok kivezették az erdőből, és hogy újra haza mehet, hisz má' a szülei is biztosan nagyon aggódnak érte. Elköszönt hát a kislány, megköszönte az ételt és italt, és azzal elindult. Otthon nagyon megörültek, mikor látták, hogy a gyerek épségbe van, és kacagva hallgatták a történetet, hogy hogyan sikerült annak kijutnia az erdőből, és hogy milyen jószívű erdei népséggel találkozott.²⁸⁸

3.4.2. Monda és igaz történet

A magyar népköltészet bővelkedik helyhez kötött mondákban és történetekben, amelyek bizonyos tájhoz, létesítményhez, személyhez, tárgyhoz vagy akár romokhoz kapcsolódnak. Egy-egy vidéken belül a folyókkal, folyópartokkal, sziklával, dűledékekkel, de főleg a várromokkal kapcsolatos régi történetek létrejöttét nemritkán egy alapítóhoz vagy magához a közösséghez kapcsolják.²⁸⁹

Effajta mondákkal a magyar nyelvterület megannyi részén találkozhatunk. Jellemzően minden helységnek és településnek megvannak a saját maga egyedi és jellegzetes történetei, amiknek alapját gyakran képezi valóság. Ezeken kívül több helyen fellelhetők olyan kitalált mesék vagy mondák is, amelyek szájhagyomány útján öröklődtek át. Nagyon fontos e történeteknek a felkutatása, hisz csak így tudjuk biztosítani, hogy azok fennmaradjanak, és ismertek legyenek az utókor számára.

Gyűjtésem során megpróbáltam utánajárni a Mezővárihoz fűződő történeteknek, és az emberek emlékezetében élő meséknek is. Néhány érdekes történetet és mesét sikerült is összegyűjtenem.

Az egyik ilyen történet szerint, amit Dér Jolán nevű adatközlőm mesélt el, Mezővárit (még az alapításának idején) megyei jogú városnak szerették volna kinevezni, ráadásul a vasutat is a településen keresztül szerették volna átvezetni, ami azt jelentette volna, hogy Vári lesz Beregszász helyett a megyeközpont. Az adatközlő elmondása szerint azonban a régi öregjeink nem adták beleegyezésüket, hogy a vasúthálózatot a faluban rakják le, mert úgy gondolták, hogy az ökrök majd megijednek (akkoriban még sok ökrös volt a vidéken, sok helyen azzal is szántottak). Végül tehát ez a vasút a szomszédos

²⁸⁸ Beregszászi Lajos, 1939, református

²⁸⁹ Mikos 2015: 119.

településen lett elhelyezve, továbbá megyeközpontnak is Beregszász városát választották.²⁹⁰

Egy másik történet szerint a Tisza és a Borzsa folyók találkozásánál elterült egy földvár, melyet még a tatárok idejében építettek, s melynek a kapuja a földbe süllyedve még a mai napig megtalálható a Hóttborzsaszegen, ami a település egy Borzsa folyó menti dimbes-dombos helye. A várnak különlegessége, hogy volt egy alagútja, mely állítólag elért egészen Munkács városáig, és azon keresztül az anyaországba is át lehetett menni. Id. Beregszászi Lajos adatközlőm meggyőződése szerint egy időben azt beszélték, hogy az emberek elkezdtek kiásni az alagutat, de abbahagyták, mert egy olyan vaskapuba ütköztek, amiről azt mondták, ha kinyitják, és átmennek rajta, soha többet nem jönnek vissza. Hogy ez a történet igaz volt-e vagy sem, azt az emberek mai napig nem tudják biztosra.²⁹¹

Mezővári településsel kapcsolatban tehát fellelhetőek régi mondák és történetek, amelyek alapján a település gazdag történelmi múltjára és sokszínűségére következtethetünk. Mivel mesékkel is sikerült megismerkednem, megállapíthatom, hogy azoknak régen fontos szerep jutott. Továbbá láthatjuk azt is, hogy annak hősei – a mesére jellemzően – egyszerű és szegény emberek voltak, valamint, hogy maga a történet is hétköznapi eseményeket fogalmazott meg. Az emberek tehát bármiről tudtak mesélni a gyerekeknek, szórakoztató és főleg nevelő céllal.

²⁹⁰ Dér Jolán, 1953, református

²⁹¹ Beregszászi Lajos, 1939, református

IV. AZ INTERJÚALANYOK ADATAI

1. Dér Jolán (D. J.)

Született: 1953, Mezővári

Iskolai végzettség: 10 osztály (Mezővári), szakiskola (Beregszász)

Vallás: református

Családi állapot: özvegy, nyugdíjas

Munkahely: Vári Vörös Zászló Kolhozban könyvelő

2. Id. Beregszászi Lajos (B. L.)

Született: 1939, Mezővári

Iskolai végzettség: 10 osztály (6 év hagyományos, 4 év esti iskola, Mezővári)

Vallás: református

Családi állapot: özvegy, nyugdíjas

Munkahelyek: 44 év a kolhozban (dohánytermesztés, állattenyésztés), ez idő alatt 24 évig csoportvezető (dohánytermesztés)

3. Jakab Ilona (J. I.)

Született: 1958, Mezővári

Iskolai végzettség: 10 osztály (Mezővári)

Vallás: református

Családi állapot: özvegy, nyugdíjas

Munkahelyek: varrónő, 7 évig a kolhozban munkás (gyümölcsös), vári kórházban szakács

4. Lengyel Ilona (L. I.)

Született: 1943, Mezővári

Iskolai végzettség: 7 osztály (Mezővári)

Vallás: református

Családi állapot: özvegy, nyugdíjas

Munkahelyek: 40 évig kolhozban munkás (dohánytermesztés, kertészet, téglagyár, farm)

V. ÖSSZEGZÉS

Mezőváriban végzett kutatómunkám által arra a feladatra vállalkoztam, hogy felidézsek egy elmúlóban lévő korszakot és annak hagyományait, majd kapcsolatba hozom a ma történéseivel. Valóban komplex feladatnak bizonyult, ugyanakkor, ha végig tekintek a munkámon, és elmélyülök azokban a történetekben és tudásanyagban, amelyekkel találkoztam vizsgálatom során, felismerem, hogy csak ekképp érthetőek meg azon jelenségek, melyek ma is körülvesznek minket, amelyek a mindennapi életünk alkotórészei.

Eme dolgozatban a kulturális örökségek és értékek áthagyományozódását és meglétét vizsgáltam az egyéni emlékezetben. Mindezen belül tanulmányoztam és kapcsolatba hoztam egymással a hivatalos vallást és népi vallásosságot (néphitet), valamint a település hiedelemrendszerét. Ezen kívül külön fejezetben tárgyaltam bizonyos szokásköröket, mint az emberélet fordulóihoz fűződő szokások és a jeles napok. Ez előbbin belül három nagy csoportot különítettem el: a születés, házasságkötés és halál szokáskörét. A jeles napok szokáskörén belül tájékoztatást adok az évkör számos jelentős hagyományáról egészen karácsonytól újévig (pl.: újévi szokások, húsvéti szokások, május elsejei hagyományok, Luca napi szokások, disznótor, karácsonyi és szilveszter éji szokások). Gyűjtésem egyaránt összpontosult azon archaikus elemekre, melyek még fellelhetőek a köztudatban vallás, hiedelem és szokások kapcsán, és azokra, melyek már csak az emberek emlékeiben élnek tovább. Mindezt annak tekintetében vizsgáltam, hogy a jelenben miként fér meg egymás mellett és egészíti ki egymást az ésszerű tapasztalás és a szakrális világ.

Munkámban az irányított beszélgetés módszerét alkalmaztam; vári születésű, vallásos középkorú és idős személyeket kérdeztem egy általam előre összeállított, témakörök szerint felosztott kérdéssor segítségével. A beszélgetéseket hangfelvételre rögzítettem majd lejegyeztem. A válaszok magukba foglalják többek között a hitről, vallásról, életről, halálról, természetfeletti világról, túlvilágról, különböző alkalmakról és hagyományokról alkotott egyéni elképzeléseket, valamint az erkölcsi tisztaság fontosságát.

Végeredményben elmondhatom, hogy a munkám elején megfogalmazott hipotézisek részben vagy egészben beigazolódtak. Az évek folyamán az emberélet fordulóihoz kapcsolódóan a temetés szokásköre esett át a legnagyobb változáson, azt ugyanis COVID-19 óta nem tartják meg háznál. Ezen kívül azonban számos más szokás is

változásokon esett át, mint az udvarlási szokások vagy lánykérő szokások. Lánykérésnél például sok esetben már nem kérik meg a lány kezét a szüleitől.

A születés szokáskörével kapcsolatban, a terhesség témakörénél azt tapasztaltam, hogy még az idősebb adatközlők sem ismernek a terhes asszonnyal kapcsolatos tiltásokat vagy hiedelmeket. Szülőfalumban tehát nincs nagy jelentősége az ide köthető babonáknak.

A következő feltételezés, miszerint a településen bár kevés jeles napi szokás ismert, ám azokat többnyire igyekeztek megőrizni, szintén beigazolódott. Újévi szokásokkal kapcsolatban többnyire megmaradt az a hagyomány, hogy az emberek egymás köszöntik. A húsvéti szokások az évek során szintén nem sokat változtak. Bár a kézzel készített tojások mellett megjelentek a csoki tojások is, a kisfiúk ugyanúgy járnak locsolódni, s az idősebb legények is felkeresik ez alkalomból a lányokat. A vízzel való locsolkodás azonban napjainkban már nincs jelen. Továbbmenvén, a múlt század közepén nagy hagyománynak örvendő májusfaállítás napjainkban is jelen van a településen a májuskosarak mellett; szerenádok azonban már csak ritkán kapnak a lányok. Karácsonyi szokások tekintetében elmondható, hogy a még néhány évtizede meglévő betlehemezést ma már nem végzi senki. Újévi szokásokkal kapcsolatban végezetül megemlíthetem a lakosok és főleg férfiak óévet búcsúztató szokását, amikor is a szentestei istentisztelet után a templomtoronyból énekelnek.

Végző előfeltételezéseim, melyek szerint az élő szájhagyomány, s maguk a hagyományok állandó jellegű változásokon mennek keresztül, szintén beigazolódtak. Az ismeretek egy része – nem használásuk révén – feledésbe merül, s a helyükre vagy újak lépnek, vagy azok teljesen megszűnnek. Ezért oly fontos a néprajz e területével való foglalkozás és a rendelkezésünkre álló információk megőrkítése, hiszen csak így tudunk hozzájárulni azok fennmaradásához, és a jövő kutatásainak fejlesztéséhez.

FELHASZNÁLT IRODALOM

ALSZEGHY Zoltán

1991 Vádlottak padján. In Erdélyi Zsuzsanna (szerk.): *Boldogasszony ága. Tanulmányok a népi vallásosság köréből*. 13. Budapest: Szent István Társulat. Apostoli Szentszék Könyvkiadó

BAKSA Brigitta

2015 *Néprajz az iskolában. A néprajzi ismeretek tanításának múltja és jelene*. Budapest: Prime Rate Kft.

BALASSA Iván – ORTUTAY Gyula

1979 *Magyar Néprajz*. Békéscsaba: Corvina Kiadó.

BALÁSSY Enikő

2001 Egy székelyhodosi család hiedelemvilága. In Czégényi Dóra – Keszeg Vilmos (szerk.): *Ember, szöveg, hiedelmek. Tanulmányok. Kriza Könyvek 7.* 77–111. Kolozsvár: Kriza János Néprajzi Társaság.

BÁLINT Sándor

1949 *Népünk halálélménye*.

Elérhető: <http://www.szozat.org/index.php/emlekezet/tartalommutato/9646-balint-sandor-nepunk-halalelmenye>. (utolsó megtekintés: 2023. 05. 08.).

BARÁTH Dániel

2013 Alsópapság és népi kultúra (Kutatási irányok, modellek és megközelítési lehetőségek). In Baráth Dániel (szerk.): *Alsópapság, lokális társadalom és népi kultúra a 18–20. századi Magyarországon*. 9. Budapest: ELTE BTK Folklóre Tanszék.

BARÁTH Dániel

2013 *Ételek és italok megáldása. Népi igények és egyházi kínálat a kora újkortól napjainkig*. Elérhető: <https://edit.elte.hu/xmlui/handle/10831/21925>. (Utolsó megtekintés: 2023. 05. 10.).

BARNA Gábor

1998 Bálint Sándor „Egy magyar szentember”-e: egyéniségkutatás a magyar vallási néprajzban. In Bálint Sándor (szerk.): *Szentemberek – a vallásos élet szervező egyéniségei*. 26. Szeged: Szegedi Vallási Néprajzi Könyvtár.

BARNA Gábor

2014 *Vallási néprajzi tanulmányok*. Szeged: SZTE BTK Néprajzi és Kulturális Antropológiai Tanszék. Innovariant Nyomdaipari Kft.

BARTA Károly

2009 *Mezővári*. Ungvár: PoliPrint.

BÁRTH Dániel

2005 *Esküvő, keresztelő, avatás. Egyház és népi kultúra kora az újkori Magyarországon*. Budapest: MTA – ELTE.

BOTLIK József – DUPKA György

1993 *Magyarlakta települések ezredéve Kárpátalján*. Ungvár – Budapest: Intermix Kiadó.

CZIRE Szabolcs

2006 A gyógyító imádkozás. *Keresztény Magvető 112. évf. 1. sz.* 95–97.

CSÖRGŐ Zoltán

2011 *A szimbólumok és a szertartások szerepe a modern kori ember életében*. Debrecen: Debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem.

Elérhető: <http://www.inco.hu/inco3/hagyo/cikk0h.htm>. (utolsó megtekintés: 2023. 05. 08.).

DÖMÖTÖR Tekla

1964 *A magyar néphit és népszokások – Kelet és Nyugat között*. In *Ethn.* LXXV.

DÖMÖTÖR Tekla

1972 *Az emberi élet fordulóihoz köthető népszokások*. Budapest: Gondolat Kiadó.

DÖMÖTÖR Tekla

1990 *Magyar néprajz nyolc kötetben. VII. Népszokás, néphit, népi vallásosság*. 455–685. Budapest: Magyar Tudományos Akadémia Néprajzi Kutató Csoportja. Akadémiai Kiadó.

DÖMÖTÖR Tekla

2003 *Magyar népszokások*. Budapest: Neumann Kht.

Elérhető: <http://regi.reformatus.hu/mutat/6528/>.

FODOR Attila

2012 Hiedelmek egy aranyosrákosi asszony élettörténetében. In Keszeg Vilmos (szerk.): *Rontók, gyógyítók, áldozatok. Történetek és élettörténetek*. 11–13.

GELENCSÉR József – LUKÁCS László

1991 *Szép napunk támadt. A népszokások Fejér megyében*. Székesfehérvár.

JAN Assmann

1999 *A kulturális emlékezet. Írás, emlékezés és politikai identitás a korai magas kultúrákban*. Budapest: Atlantisz Könyvkiadó.

JAKAB Albert Zsolt

2012 *Emlékállítás és emlékezési gyakorlat. A kulturális emlékezet reprezentációi Kolozsváron*. Kolozsvár: Kriza János Néprajzi Társaság – Nemzeti Kisebbségkutató Intézet.

JAKAB Albert Zsolt – VAJDA András

2016 *Érték és közösség. A hagyomány és az örökség szerepe a változó lokális regiszterekben*. Kolozsvár: IDEA, Kriza János Néprajzi Társaság.

KAPROS Márta

1986 *A születés szokásai és hiedelmei az Ipoly mentén*. Debrecen: Kossuth Lajos Tudományegyetem Néprajzi Tanszéke.

KATONA Imre

1987 *A magyar halottas énekköltészet tiszta és átmeneti műfajai*. Hungarológiai Intézet Tudományos Közleményei. X. évf. 35. sz. 26–28.

KÉSZ Margit

2019b Sok szép imádságot leírtam. Archaikus imák a szakrális nép kéziratos füzetekben Ugocsa megye magyar falvaiban. In Jakab Albert Zsolt – Peti Lehel (szerk.): *Aranymadár. Tanulmányok Tánzos Vilmos tiszteletére*. 79–92. Kolozsvár: IDEA Nyomda.

KÉSZ Margit

2006 *Gyógyító hagyomány Kárpátalján. Úgy ne ártson neked...* Ungvár: Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség.

KÉSZ Margit

2016 „Foly a szent vére, szomorkodik szent lelke, hervad szent színe” – archaikus népi imádságok Kárpátalján. *Együtt folyóirat. A Magyar Írószövetség kárpátaljai írócsoportjának folyóirata*. 18. évf. 5. sz. 71–83.

KÉSZ Margit

2019a Az archaikus népi imádságok az egyéni vallásgyakorlatban a 21. századi Kárpátalján. In Tánzos Vilmos – Peti Lehel (szerk.): *Mágia, ima misztika. Tanulmányok a népi vallásosságról*. 113–128. Kolozsvár: Erdélyi Múzeum–Egyesület.

KESZEG Vilmos

1991 A hiedelemtudás szerkezete. In Benkő Samu – Dávid Gyula – Faragó József – Mócsy László (szerk.): *Erdélyi Múzeum* 53. kötet, 1–4 füzet. 122. Kolozsvár: Misztótfalusi Kis Miklós Református Sajtóközpont.

KESZEG Vilmos

2013 *Hiedelmek, narratívumok, stratégiák. Egyetemi jegyzet.* Kolozsvár: BBTE Magyar Néprajz és Antropológiai Intézet Kriza János Néprajzi Társaság. GLORIA és IDEA Nyomda.

KINDA István–Csaba

2009 *A társadalmi kontroll és intézményei a Bákó környéki csángó falvakban. Normák, normaszegők és szankciók.* Debrecen: Debreceni Egyetem BTK. Doktori (PhD) értekezés. Kolozsvár: Gloria Nyomda.

KŐVÁRI Jakab

1933 Az imádság. *Keresztény Magvető* 65. évf. 6. füzet (1933. november-december). 257.

KUNT Ernő

1987 *Az utolsó átváltozás. A magyar parasztság halálképe.* Budapest: Gondolat Kiadó.

LANCU Laura

2012 *Helyi vallás a moldvai Magyarfaluban. Néprajzi vizsgálat.* Pécs: Pécsi Tudományegyetem Néprajz-Kulturális Antropológia Tanszék.

LANCU Laura

2013 *Vallás Magyarfaluban. Néprajzi vizsgálat.* Budapest – Pécs: L'Harmattan – PTE Néprajz-Kulturális Antropológia Tanszék.

LOVÁSZ Irén

2002 *Szokrális kommunikáció.* Budapest: Európai Folklór Intézet.

MIKOS Éva

2015 Tények és fikció, nemzet és régió, elit és populáris konfliktusa a rege műfaja körül. In Lajtai Mátyás – Varga Bálint (szerk.): *Tény és fikció. Tanulmányok a nacionalizmus kultúrtörténetéből (1).* 119. Budapest: MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont Történettudományi Intézet.

MOLNÁR József – MOLNÁR D. István

2005 *Kárpátalja népessége és magyarsága a népszámlálási és népmozgalmi adatok tükrében*. Beregszász: Kárpátaljai Magyar Pedagógusszövetség Tankönyv- és Taneszköztanácsa.

MOLNÁR V. József

2001 *Az emberélet szentsége*. Debrecen.

MÓRICZ Kálmán

1993 *Nagydobrony*. Budapest: Hatodik Síp Alapítvány.

PÓCS Éva

1980 népi hitvilág. In Ortutay Gyula (szerk.): *Magyar Néprajzi Lexikon. Harmadik Kötet K–Né*. 728. Budapest: Akadémiai Kiadó.

PÓCS Éva

1980 népi vallásosság. In Ortutay Gyula (szerk.): *Magyar Néprajzi Lexikon. Harmadik Kötet K–Né*. 731. Budapest: Akadémiai Kiadó.

PÓCS Éva

1997 *Élők és holtak, látók és boszorkányok*. Budapest: Akadémiai Kiadó.

PÓCS Éva

2003 Igézet, szemverés: a nézéssel való rontás hiedelmei és rítusai. In Újvári Zoltán (szerk.): *Létünk. Társadalom, tudomány, kultúra. A szemverés hiedelemvilága*. 33. évf. 1–2 sz.

PÓCS Éva

2003 Igézet, szemverés: a nézéssel való rontás hiedelmei és rítusai. *Létünk. Társadalom, tudomány, kultúra. A szemverés hiedelemvilága*. 33. évf. 2003. 1–2. sz. 54–58.

POCSAINÉ DR. EPERJESI Eszter

2012 *A húsvéti ünnepkör református hagyománya*. reformatus.hu. Magyarországi Református Egyház. Feltöltve: 2012. április 02., hétfő.

RÓHEIM Géza

1925 A magyar néphit és népszokások. In *Magyar Néprajz VII*. Budapest: Akadémiai Kiadó.

SIMÉN Domokos

1875 Az ős kereszténység ünnepei. *Keresztény Magvető 10. köt. 6. füzet*. 351–352.

SZABÓ Árpád

1999 Az imádság valláslélektani alapjai. *Keresztény Magvető 105. évf. 3–4. sz.* 113–114.

SZENDREY Zsigmond – SZENDREY Ákos

1943 Szokások. In Viski Károly (szerk.): *A magyarság néprajza IV.* Budapest. 155–211.

SZILÁGYI Levente

2017 Botos Árpád kéziratos halottas énekgyűjteménye. In Jakab Albert Zsolt – Vajda András (szerk.): *Örökség, archívum és reprezentáció. Kriza Könyvek (40).* 115. Kolozsvár: Kriza János Néprajzi Társaság.

TÁTRAI Zsuzsanna – KARÁCSONY Molnár Erika

1997 *Jeles napok, ünnepi szokások.* Budapest: Planétás Kiadó.

TÁTRAI Zsuzsanna

1990 Jeles napok – Ünnepi szokások. In Paládi-Kovács Attila (szerk.): *Magyar Néprajz VII.* Budapest.

URBÁN Szabolcs

2012 *A vallásosság kötődéseméleti megközelítésének alapjai.* Budapest: PPKE BTK Pszichológiai Intézet.

VEREBÉLYI Kincső

1998 Szokás. In Voigt Vilmos (szerk.): *A magyar folklór.* Budapest: Osiris Kiadó.

VEREBÉLYI Kincső

2019 Helynévfejtéstől a vallási néprajzig. Schwartz Elemér munkásságának körvonalai. In Tánzos Vilmos – Peti Lehel (szerk.): *Mágia, ima misztika. Tanulmányok a népi vallásosságról.* 23. Kolozsvár: Erdélyi Múzeum–Egyesület.

VIDA Tivadar

2018 A kora középkori néphit és hitvilág változásai a Kárpát-medencében. A régészeti rekonstrukció lehetőségei és korlátai. In Déri Balázs (szerk.): *Religio(nes). AFION Könyvek 3.* 209–210. Budapest: Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar Vallástudományi Központ. Akadémia Kiadó.

VOIGT Vilmos

1998 *A Magyar Folklór.* Budapest: Osiris Kiadó.

РЕЗІЮМЕ

Мета моєї дослідницької роботи була згадати минулу епоху та її традиції, а потім пов'язати це з сьогоденням. Це виявилось справді складним завданням, але в той же час, дивлячись на роботу і заглиблюючись в історії та знання отримані під час дослідження, я розумію, що це єдиний спосіб зрозуміти явища, які досі оточують нас сьогодні, які є складовими нашого повсякденного життя.

У роботі я розглянула передачу та існування культурної спадщини та цінностей в пам'яті індивідів. У рамках роботи я вивчала і з'єднала офіційну релігію та народну релігійність (народну віру), а також систему вірувань поселення. Крім того, я розглянула деякі звичаї в окремому розділі, наприклад звичаї, пов'язані з важливими подіями людського життя та святковими днями. У межах першого я виділила три групи: звичаї народження, шлюбу та смерті. У межах звичаїв святкових днів я надала інформацію про багато важливих традицій року від Різдва до Нового року (наприклад: новорічні звичаї, великодні звичаї, травневі традиції, звичаї на день «Луса», тощо). Під час збору даних я зосереджувалася як на архаїчних елементах, які ще існують в суспільній свідомості у зв'язку з релігією, віруваннями та звичаями, так і на тих, які вже лише живуть в пам'яті людей.

Під час роботи я використовувала метод керованої розмови, брала інтерв'ю у віруючих людей і записувала розмову з ними. Матеріал, зібраний таким чином, був дуже об'ємним і містив багато корисної інформації. Все це передбачає серед іншого, індивідуальні уявлення про життя, смерть, релігію, світ, потойбічне життя, істот із надприродними здібностями та важливість моральної чистоти.

На закінчення можу сказати, що гіпотези, сформульовані на початку моєї роботи, частково або повністю підтвердились. Дійсно, звичаї похорону зазнали найбільших змін, оскільки після коронавірусу помини не проводилися вдома. Крім того, багато інших звичаїв також зазнали змін, наприклад звичаї залицяння. Наприклад, у багатьох випадках у батьків дівчини вже не просять дозвіл перед шлюбом.

Стосовно народних звичаїв у темі вагітності я виявила, що навіть люди похилого віку не знають заборон чи вірувань, пов'язаних з вагітними жінками. Тому в моєму рідному місті забобони, пов'язані з цим, не мають великого значення.

Також підтвердилася гіпотеза, що хоч звичаї пов'язані з святковими днями у поселенні небагато, але здебільшого їх намагалися зберегти. Стосовно новорічних

звичаїв здебільшого збереглася традиція вітати один одного. Великодні звичаї також не дуже змінилися з роками. Хоча, окрім писанків ручної роботи, з'явилися й шоколадні, все одно як і маленькі хлопчики, так і старші ходять поливатися. Проте поливати дівчат водою перестали. Щодо різдвяних звичаїв, можна сказати, що вертеп, який існував кілька десятиліть тому, ніхто не робить. Стосовно новорічних звичаїв можна згадати звичку мешканців села, особливо чоловіків, прощатися з Новим роком, коли після святвечірньої служби співають з церковної вежі.

На закінчення, підтвердилася й остання гіпотеза згідно з якими жива усна традиція і самі традиції зазнають постійних змін. Частина традицій забуваються і на їхнє місце або приходять нові або зовсім зникають. Ось чому така важлива етнографія та фіксація даних щодо народних звичаїв, адже тільки так ми можемо сприяти їх збереженню та розвитку майбутніх досліджень.

MELLÉKLET

1. sz. melléklet – Interjúkérdések

Vallással összefüggő kérdések:

1. Ön vallásosnak tartja magát?
2. Mit jelent ön számára a vallás?
3. Mesélne kicsit arról, hogyan nevelődött bele a vallásba?
4. Ön most vallásosabb, mint fiatal korában?
5. Ön szerint a nők vagy a férfiak vallásosabbak?
6. Mikor tanult meg imádkozni? Gyermekkorában imádkoztak együtt a családdal?
7. Milyen gyakran imádkoztak?
8. Milyen imádságokat mondtak el?
9. Elmondaná azokat a tanult imádságokat, amiket reggel és este szokott imádkozni?
10. Mindig ezeket imádkozza?
11. Szokott böjtölni? Mikor? Miért? Ha böjtöl, akkor is ezeket az imádságokat mondja el?
12. Ismer hálaadó imádságokat?
13. Ismer olyan imát, melyben kérés van?
14. Fel tudja idézni, melyik volt az az ima, amit először tanult meg?
15. Ki tanította meg erre az imára?
16. Ön szerint miért kell imádkozni?
17. Ön szerint mikor hallgatja meg az Úr az imádságot?
18. Manapság miből imádkozik? (Imakönyveket használ, vagy esetleg fejből imádkozik?)
19. Többször imádkozik, amikor valakinek a betegségéről értesül? Ne adj' Isten, amikor beteg van a családban?
20. Korábban látott vagy hallott-e már olyat, hogy segített az imádság? (Betegség, baj bekövetkeztek?)
21. Volt-e olyan az ön életében, amikor érezte az ima vagy Isten segítségét, hatalmát?
22. Református létére tud-e Mária-imát? Szokta-e imádkozni?
23. Volt-e régen diktálás? Miért volt szükség rá? Hogyan tekint a változásokra?

Jeles napokkal és az évkör szokásaival kapcsolatos kérdések:

1. Hol ismerkedtek a fiatalok a maga idejében?
2. Járt-e Ön a fonóba? Hogyan történt a fonás? Hosszú volt-e a folyamat?
3. Kik jártak a fonóba? Előfordult-e, hogy fiúk is oda keveredtek?

4. Mit csináltak a legények a fonóba? Volt-e olyan, hogy ellopták az alsót? Ha igen, hogyan lehetett visszaváltani?
5. Milyen újévi szokásokat ismer? Jártak-e régen újévet köszönteni, s ha igen, az hogyan zajlott?
6. Van-e olyan, hogy látogatáskor a férfiembernek kell először bemennie a házba?
7. Ismer-e újévi ételeket?
8. Milyen szokások tartoznak a húsvéti ünnepkörhöz? Tojásszedésről/festésről például tud-e valamit mondani, vagy a locsolkodás hogyan zajlott?
9. Május elsejei szokásokról tudna-e mesélni? Ki kapott májusfát, hogyan nézett ki, mit tettek a fára, stb.?
10. Volt-e olyan, hogy a fiúk ellopdosták más fáját?
11. Hogyan zajlott a faluba a disznótor? Kinek mi volt a feladata aznap? Mit ettek és ittak? Meddig tartott? Kiket hívtak meg rá?
12. Milyen Luca napi szokásokat ismer? Mi jellemezte az év ezen napját?
13. Hogyan zajlott a karácsony? Mi jellemezte ezt a napot, illetve az előtte lévő estét? Miket ettek, hová mentek az emberek, volt-e szenteste betlehemezés, fadísztítés, stb.?
14. Milyen szilveszter esti szokásokat ismer? Mit csináltak a maga idejében akkor az emberek?

Emberélet fordulóihoz kapcsolódó kérdések:

1. A régi időkbe hogyan jelezte a legény, ha tetszett neki egy lány?
2. Bálokon ismerkedtek-e a fiatalok? Hogyan zajlott az esemény (kik zenéltek, meddig tartott, szülők részt vettek-e, volt-e étel vagy ital, kellett-e fizetni, mennyi költőpénzt vittek a fiatalok, stb.)? Milyen alkalmakból rendeztek bált?
3. Volt olyan, hogy visszautasították a legényeket a lányok? Volt-e annak valami következménye?
4. Hogyan zajlott az udvarlás: háztűznéző, házlátogatás?
5. Kezdetben hogy udvaroltak a legények? Hogyan jutottak el az udvarlásig?
6. Csak egy legény ment egy lányhoz vagy előfordult, hogy csapatokban jártak?
7. Volt-e olyan, hogy a lánynak nem tetszett a legény, és azt nem akarta lekísérni? Ilyen esetben mi történt?
8. Hogyha kikísérte a lány a fiút, akkor az azt jelentette, hogy tetszik neki és kölcsönös érdeklődését mutatja?
9. Melyik napok voltak az udvarló napok?

10. Mennyire szóltak bele a szülők a fiatalok kapcsolatába?
11. Számított-e az, hogy egy fiatalnak milyen az anyagi helyzete?
12. Előfordult olyan, hogy a szülő választott párt a gyerekének? Ha igen, érdemes volt ezt így alakítani?
13. Hogyan nevezték a faluban azt a fiatal lányt, aki bár már korban odáig ért, mégsem kelt még el?
14. Hány éves korában számított vénlánynak valaki?
15. Hány éves korban házasodtak az emberek?
16. Számított-e a párválasztásnál az, hogy milyen vallást gyakorolt a másik fél?
17. Volt-e a faluban szöktetés vagy lánylopás? Ha igen, elmesélné, hogyan zajlott?
18. Hogyan zajlott régen a lánykérés? (Közösen vették-e meg a gyűrűt, stb.)
19. Milyen előkészületek előzték meg az esküvőt? Mit tartalmazott a lány kelengyéje, amit a szülei állítottak össze számára?
20. Mit kaptak nászajándékba?
21. Hol ünnepelték meg a lakodalmat? Sátoros lakodalom volt? Mindez hogyan nézett ki? Milyen volt a díszítés, stb.?
22. Hányas évektől meddig volt elterjedt mindez?
23. A világháborúkor kötötték az esküvőket tehát sokkal szolidabbak voltak? Esetleg titokban kötöttek-e akkor házasságok?
24. Hogyan zajlott egy esküvő? Mi volt a sorrend? Volt-e a fiús és lányos háznál vendégfogadó szokás?
25. Hogyan segítettek a rokonok a lakodalmi előkészületeket? Miket sütöttek? Milyen ételeket kínáltak? Volt-e főzőasszony fogadva?
26. Volt-e vőfély? Sok versikét mondott a lakodalom alatt?
27. Volt-e zene, s ha igen, milyen?
28. A hívogatás hogyan történt? Hány héttel a lakodalom előtt hívták meg a vendégeket? Volt-e papír alapú meghívó?
29. Melyik napokra tették legtöbbször az esküvőt?
30. Milyen ajándékot vittek a vendégek?
31. Kik öltöztették a menyasszonyt?
32. Voltak-e nyoszolyólányok? Mi volt a feladatuk? Volt-e nekik párjuk?
33. Volt-e fényképész vagy fényképezkedés?
34. Volt-e utcán vonulás, utcaelkötés? Volt-e kínálgatás?

35. Hogyan zajlott a mulattság? Volt-e menyasszonylopás, csokordobás, tányértörés, menyasszonytánc?
36. Tudna-e a menyasszonnyal vagy magával az eseménnyel kapcsolatban valamilyen mágikus eljárást, hiedelmet mesélni?
37. Mikor egy nő állapotos lett, előfordult-e, hogy megszabtak neki valamit, hogy mit nem szabad tennie vagy épp ennie, stb.?
38. Segítettek-e neki terhessége alatt a rokonok, s ha igen, miben? Szülés után is ez volt a jellemző?
39. Volt-e olyan a településen, hogy bába, s ha igen, ő miben segédkezett?
40. Hány keresztszülőt fogadtak?
41. Mi alapján választottak nevet az újszülöttnak?
42. Hány héttel vagy nappal a szülés után tartották a keresztelőt? Volt-e előtte valamilyen szokás vagy rituálé?
43. Milyen ajándékot vittek a keresztszülők a keresztelőre? Milyen ételeket készítettek ez alkalomra?
44. Ismer-e az alkalomhoz kötődő hiedelmeket?
45. Mi történt akkor, ha valaki elhalálozott? Kinek a feladata volt, hogy hírül adja a faluba, hogy valaki meghalt?
46. Volt-e olyan, hogy valakinek nem is harangoztak?
47. Hogyan zajlott a virrasztó? Énekeltek-e ott az emberek?
48. Hogyan zajlott a halott nézés? Volt-e valami megkülönböztető jele annak, hogy épp idős, férfi, nő vagy gyerek halt meg?
49. Hogyan zajlott a temetés? Milyen hiedelmek voltak elterjedtek a temetéssel/halottal kapcsolatban?
50. Volt-e halotti tor? Mi jellemezte?

Mezővári település szájhagyományára vonatkozó kérdések:

1. Fűződnek-e történetek a településhez, annak valamely épületéhez, romjához? Járt-e ott valamilyen nevezetes személy?
2. Tudna mondani olyan mesét vagy történetet, amit nem könyvből olvasott, hanem szüleitől/nagyszüleitől hallott?

2. sz. melléklet – Interjúk

(adatközlőim megfogalmazásai a témával kapcsolatban)

1. Adatközlő (AK): Dér Jolán

K: Ön vallásosnak tartja magát?

AK: Nem, én hívő asszonynak tartom magamot.

K: Mit jelent ön számára a vallás? Amikor előjön ez a téma, akkor mi jut eszébe?

AK: Hát, csak mutatóba hisz. Mutogassa magát, becsapja magát. A vallásos ember az becsapja magát, mert az nem hisz az Istenbe, az Úr Jézus Krisztusba igazán, csak vallásos, mert ő tartozik valahova, és közbe meg nem, nem, nincs hite, mert ha valami nehézség jön, lelécel.

K: Mesélne kicsit arról, hogyan nevelődött bele a vallásba?

AK: Hát, az én gyerekkoromba az apámék templomba jártak kétszer vasárnaponként, mert akkor még kétszer is vót templom. Én még akkor kicsi vótam, és arra emlékszek, hogy mindig énekeltek, Bibliát olvastak, és mindég ilyen bibliai történeteket mesétek, mondjuk apja regényt is olvasott nekünk, az Egri csillagoktú kezdve mindent. Tudom, hogy vót ilyen kis Bibliánk, ilyen kis kicsi, de azt akkor még összetépdestük, mi gyerekek. Csak arra emlékszek, hogy má egyszer csak nem vót, mert én má' mikor nagyobb vótam, akkor má' nem vót fedele, meg ilyenek. Na, de mindég templomba kellett járnunk, minden vasárnap vittek. Akkor még sokan jártunk a templomba, ott ültünk a kicsik székébe, mikor még kisebbek vótunk, de elmentünk még egy félórával hamarabb, hogy jusson hely, és akkor ugy egymással vótunk, és emlékszek, hogy nagyon beszélgettünk mindég, mint ahogy most beszélgetnek a kicsik, mikor sokan vagynak. Tudom, hogy vót egy öreg bácsi, ugy hívták, hogy valami Kis László, pap, és az mindig, ahogy mondta az igét, olyan szép történeteket, meséket mondott, és amikor meg hazamentünk a templombú, akkor el kellett mondani, mer apám megkérdezte, hogy miről prédikált a pap, és el kellett mondani, mert ha nem, akkor kikaptunk, hogy nem figyeltünk. És ezen kívül minden este le kellett szállni az ágyrú, egy pokrócot a lábunk alá teríteni, merthogy földes vót a házunk, és imádkozni kellett hangoson. Na, de utána már nem jártam az Isten útján, én majd akkor jutottam később igaz hitre, amikor a fiam meghalt.

K: Térdepelve kellett imádkozniuk esténként?

AK: Igen, térdepelve. Azt akkor apám ugy tanította, vagyis mi ugy csináltuk. Meg szerintem ma is ez nagyon fontos dolog, mert ezzel te az Istent tiszteled meg, és megalázod

magad. Ha nem is térdpelsz le, de ne is fekve imádkozz, hanem az ágy mellett vagy asztal mellett ülve, becsukott szemmel és meghajtott fővel.

K: Hány éves volt körülbelül, mikor már elkezdett templomba járni?

AK: Hát, biztos vagy három-négy.

K: Melyek voltak azok az imádságok, amelyeket gyerekként minden este el kellett mondaniuk?

AK: A Miatyánkot el kellett mondani, meg az Én Istenem, Jóistenem, becsukódik már a szemem...

K: Akkor ön most vallásosabb, mint fiatal korában, ugye?

AK: Most má' igen, hívő vagyok. Akkor nem hittem, csak magamba.

K: Ön szerint a nők vagy a férfiak vallásosabbak?

AK: Attól függ. Ha egy férfi hitre jut – igazi hitre, akkor az kitartó majdnem, de az asszonyok, az asszonyok azok közelebb állnak a hithez valahogy, jobban, meg több asszony jut hitre, mint férfi, mert a férfiak valahogy egy kicsit túl gőgösök.

K: Elmondaná azokat a tanult imádságokat, amiket reggel és este szokott imádkozni?

AK: A Miatyánkot szoktam, de elmondom, persze: Miatyánk, ki vagy a mennyekben, szenteltessék meg a te neved. Jöjjön el a te országod, legyen meg a te akaratod, amint a mennyben, úgy a földön is. A mindennapi kenyerünket add meg nekünk ma. És bocsásd meg a mi vétkeinket, miképpen mi is megbocsájtunk az ellenünk vétkezőknek. És ne vígy minket kísértésbe, de szabadícs meg minket a gonosztól. Mert tiéd az ország, a hatalom és a dicsőség, mind örökké. Ámmen.

K: Mindig ezt imádkozza?

AK: Igen, mindig ezt, meg ugye saját szavaimból.

K: Szokott böjtölni? Mikor? Miért? Ha böjtöl, akkor is ezeket az imádságokat mondja el?

AK: Nem szoktam böjtölni.

K: Ismer hálaadó imádságokat?

AK: Hát, hálát adok az Úrnak, de csak saját szavaimmal.

K: Tud olyan imát, melyben kérés van?

AK: Hát, a kérés listám is hosszú, de azt is csak saját szavaimmal, magamtól mondom.

K: Imakönyveket sem használ akkor, igaz? Csak saját szavaival imádkozik.

AK: Imakönyvekből régen olvastam, de már nem olvasok, most má' nem, nem.

K: Gyerekként először a Miatyánkot tanulta meg, vagy az Én Istenem, Jóistenem-et?

AK: A Miatyánk vót, amit legelőször megtanultam, azt tanították velem meg.

K: Az édesanyja vagy édesapja tanította meg erre az imára?

AK: Ö, anyám, de hát apám is. Mondhatni, hogy ketten együtt.

K: Ön szerint miért kell imádkozni?

AK: Szerintem békességet ad az embernek, olyan biztonságot, hogy van valaki, aki tud rajtam segíteni, akinek elmondhatom örömöm-bánatom. Mondjuk szerintem régen az emberek úgy gondolták, hogy ez űköt védi, meg hát most is azt hisszük, nem? Tulajdonképpen.

K: Ön szerint mikor hallgatja meg az Úr az imádságot?

AK: Mindig, csak nem mindig teljesíti, mert nem biztos, hogy a javamra vóna.

K: Többször imádkozik, amikor valakinek a betegségéről értesül? Ne adj' Isten, amikor beteg van a családban?

AK: Egész nap. Jövök-megyek és mondom, amikor csak eszembe jut. Van, hogy megyek az utcán, osztán eszembe jut valaki, vagy látok valakit, aki nagyon nyomorúságba van, akkor azt is az Úr elé viszem, hogy könyörüljön rajta.

K: Korábban látott vagy hallott-e már olyat, hogy segített az imádság? (Betegség, baj bekövetkeztekor?)

AK: Én tapasztaltam. Igen, én éreztem, igen. Sokszor még most is rá tudok csodálkozni, a mindennapi csodákra. Hát, például most valamiért aggodalmaskodok, és, na, például nem tudok aludni, mert mondjuk Gyuri elment valahova discoba, vagy valahova, és én akkor má' elképzeltem, hogy ott mit csinál, vagy, hogy nem jött hazafele. És én akkor izgultam, nem tudtam aludni, hanem állandóan erre forgott az agyam, és má' szinte ideg alapon teljesen felhúztam magam, és mikor meg letérdeltem az Úr elé, és akkor elsírtam az Úrnak, elmondtam, kértem a békét, és akkor utána lefeküdtem, elmúlt az aggodalmam és aludtam reggelig. Úgyhogy, ha oda térdelünk az Úr elé és valóba komolyan vesszük, akkor megadja a békénket. Megadja úgy is a békénket, de akkor sokkal hamarabb megkapod. Én ezt tapasztalom az életembe.

K: Volt-e régen diktálás? Miért volt szükség rá? Hogyan tekint a változásokra?

AK: Igen, úgy énekeltek a templomba is, hogy diktáltak, meg a temetésen is, aha. De temetésen se változott mondjuk, hogy most mikor mit diktált, a zsoltárok azok ugyanazok vótak, mindegy vót, ki halt meg. Szerintem nem vót énekeskönyv, de azért vót, mamámnak mondjuk vót énekeskönyve. Akkor ez olyan szokás vót. Nem kéne visszahozni. Hát, elmond egy sort, oszt akkor utána énekelünk. Lassabban, darabosabban megy. Utána megint elmond egy sort, megint énekelnek. Szerintem nekünk így jobb, hogy má' nem diktálnak.

K: Református létére tud-e Mária-imát?

AK: Nem, nem tudok.

K: Hol ismerkedtek a fiatalok a maga idejében?

AK: Hát, a bállokba. Sétáltunk a hídon. Ott találkoztunk, meg klubba jártunk.

K: Hogyan nézett ki egy bál? (kik zenéltek, meddig tartott, szülők részt vettek-e, volt-e étel vagy ital, kellett-e fizetni, mennyi költőpénzt vittek a fiatalok, stb.)? Milyen alkalmakból rendeztek bált?

AK: Eleinte a szülők is voltak, igen, az én időmbe. Rendes régi magyar zenekar húzta a zenét. Keringő volt, meg tangó, ilyesmik voltak. Vasárnap este vót, és akkor egy nagy klub volt, és akkor ültek a szülők is körbe, és a fiuk meg jöttek, és felkértek minket táncolni. Na, és akkor mások meg jöttek mindig lekérni. Végig táncoltunk, éjfélélig tartott.

K: Járt-e Ön a fonóba? Hogyan történt a fonás? Hosszú volt-e a folyamat?

AK: Én csak gyerekként, apámékkal. Hosszú folyamat volt, mert a kendert először is el kellett vetni, majd levágni. Emlékszem, hogy a kert alatt volt olyan vályogvető, és abba bele tették és abba áztatták. Ott csomóba volt kötve, kévébe, és le kellett súlyozni. Nem tudom, ott meddig állt. Aztán kiszedték, megszáritották. Volt valami tilaló vagy tiló, ami olyan volt, mint a fésű, csak vas volt, és akkor azzal ütötték a szárát, és akkor az úgy összetört. Ez durva volt még. Nekünk meg taposni kellett, rajta táncoltunk, hogy tudják jobban használni, meg összetörjön, majd fonni. Akkor volt olyan guzsalyszék, rajta meg, mint egy rud vagy bot, a tetején meg az a szösz, amit már megtapostunk, puhára, és mindég volt egy olyan, ahova fonták ráfele a szösz, amiből egy fonál lett. Mindég emlékszem, hogy köpdösték az ujjukat, és kézzel sodorták. Én nem fontam. Ebből a fonálból meg szűttek lepedőt, törölközőt, meg hosszú végeket csináltak, és eladták, mert az is pótolta. Emlékszem, hogy jöttek mások is, a szomszédok, szóval ez olyan közösség volt akkor.

K: Kik jártak a fonóba? Előfordult-e, hogy fiúk is oda keveredtek?

AK: Biztosan voltak fiuk is, igen, de nem tudom, én még kicsi voltam.

K: Milyen újévi szokásokat ismer? Jártak-e régen újévet köszönteni, s ha igen, az hogyan zajlott?

AK: Jártak, igen. A férfit pedig mindig előre kellett engedni a családból, mert ez ilyen szokás volt. Azt mondták, hogy nő ne kívánjon újévet, hanem a férfi. A férfi a teremtés koronája is, szóval gondolom azért, igen, az hoz ilyen jó szerencsét, meg azt úgy illett.

K: Ismer-e újévi ételeket?

AK: Nem is jut nagyon eszembe, mit kell enni. Babot kell tán főzni, hogy sok szerencse legyen.

K: Milyen szokások tartoznak a húsvéti ünnepkörhöz? Tojásszedésről/festésről például tud-e valamit mondani, vagy a locsolkodás hogyan zajlott?

AK: A hagymahajat megfőztük, a tojást meg megszedtük. Vagy rákötöttük a fű levelét, és bekötöttük egy selyemharisnyába, és ott maradt fehérén a helye. Az volt a minta. Hétfőn meg, mikor kicsik voltunk, reggel jöttek a fiuk. Nagyobbként meg hétfőn este jöttek, Váriba, máshon meg vasárnap. Leültek négyen vagy haton is. Adtunk nekik virágokat, nem tojást, hanem ilyet, hogy ibolya, meg ilyesmi.

K: Május elsejei szokásokról tudna-e mesélni? Ki kapott májuszfát, hogyan nézett ki, mit tettek a fára, stb.?

AK: Akinek volt komoly szeretője, akkor annak május első éjszakáján állítottak májzfát, amit oda kötöttek a lány kapujának az ágasához. Tettek rá szallagot, lufit meg virágot.

K: Volt-e olyan, hogy a fiúk ellopdesták más fáját?

AK: Ilyet nem is hallottam, nem tudok róla.

K: Hogyan zajlott a faluba a disznótör? Kinek mi volt a feladata aznap? Mit ettek és ittak? Meddig tartott? Kiket hívtak meg rá?

AK: Hát, reggel eljöttek a férfiak, akiket meghívtak disznót fogni. Beszélgettek, megfogták, leszurták, megperzselték, közbe iszogattak. Később elrendezték a hust. Délre meg vót hus, toros hus, meg leves, mártás, gyümölcsleves, vagy minek hívják itt. Na, és az volt az ebéd, mert korán nem sült meg a hus. Húslevest főztünk, töltött káposztát, és ezt mind csináltuk, és a leves csigatésztával volt, házi tésztával. Nagy tor volt. Jött a család is, és mindenkinek adtak egy kis lesit, vagyis hust, meg vinni haza is hust, meg levest. Mindig így volt, sokat szétosztogattunk. Volt, hogy a négy sódor maradt. Nem volt hűtőszekrény, amit tudunk, a kutba leeresztettünk egy kannába. Nem lehetett sokat csinálni, mert megromlott vót. De mindig vissza is kaptuk, szóval nem volt ebből vész. Ittak, danoltak az emberek. Disznótörrel kapcsolatba meg hallottam, hogy volt, hogy felöltöztek, ilyen álarcokba, és akkor úgy mentek, danoltak meg táncoltak, oszt vót, hogy ellopták a fazik káposztát vagy hurkát.

K: Milyen Luca napi szokásokat ismer? Mi jellemezte az év ezen napját?

AK: Hallottam az öregektől a Luca napját. A kisszéket kezdik meg akkor, és akkor mit tudom én már, mikor kell befejezni, tán karácsonyra, szentestére. Na, és akkor, ha bemegy vele a templomba és rááll, meglátja, ki a boszorkány. Na, de akkor szaladni kell neki, felkapni a széket, mert utoléri. Baj van belőle. Na, én csak hallottam.

K: Hogyan zajlott a karácsony? Mi jellemezte ezt a napot, illetve az előtte lévő estét? Miket ettek, hová mentek az emberek, volt-e szenteste betlehemezés, fadíszítés, stb.?

AK: Volt fánk, de az én gyerekkoromba nehéz világ volt még. Anyja emlékszem, a diót valamibe belemártotta, tán bronzba, és akkor gyufaszálat szurt a közepibe, és úgy volt felkötve. Nem volt cukorka, hanem mézes kekszet vagy bábót csináltunk, és az csüngött rajta. Almát, igen, almát kötöttek fel rá. Szenteste először elmentünk a templomba, és utána öltöztettük a fát. Betlehemezés később lett. Megkinálták őket, fizettek is nekik tán.

K: Milyen szilveszter esti szokásokat ismer? Mit csináltak a maga idejében akkor az emberek?

AK: Mikor én gyerek voltam, akkor apámék mindég Bibliát olvastak és énekeltek. Meg hát, mindég volt valami főve, például töltött káposzta, leves. Ilyeneket, amiket szerettünk, meg vót sonka.

K: A régi időkbe hogyan jelezte a legény, ha tetszett neki egy lány?

AK: Felvette a bálba. Összemelegedett a dolog. Mondta, hogy tetszik neki, ott is udvarolt.

K: Volt olyan, hogy visszautasították a legényeket a lányok? Volt-e annak valami következménye?

AK: Mindenkiel el kellett menni. Nem vót.

K: Hogyan zajlott az udvarlás: háztűznéző, házlátogatás?

AK: Hát nem csoportokba jártak, hanem ha volt egy kicsit komolyabb udvarlónk, akkor egy szobánk vót, és ott beszélgettünk a szülőkkel. A szülők is ott voltak, igen. Vót, hogy kimentünk, mikor kikisértem, de akkor is, már ha tovább voltam kint, kapcsolták a villanyt, hogy: „Elég volt, mert megyek utánad.”

K: Melyik napok voltak az udvarló napok?

AK: Csütörtök meg kedd tán. Szombaton nem lehetett, mert az fürdés nap vót a jánynak.

K: Mennyire szóltak bele a szülők a fiatalok kapcsolatába?

AK: Hát, elmondták, hogy: „Ne menj hozzá, mert olyan lesz, mint az apja.” Legtöbbször bejött.

K: Számított-e az, hogy egy fiatalnak milyen az anyagi helyzete?

AK: Volt egy tájba, igen. Megmondták a fiuknak, hogy mondjuk abba a családba nem nézelődhetsz, mert nem hozzánk valók, szegények. De ilyen néhány fiu volt csak.

K: Előfordult olyan, hogy a szülő választott párt a gyerekének? Ha igen, érdemes volt ezt így alakítani?

AK: Ilyen nem volt. Mindenki választott magának, ha meg nem jött be, akkor rajtavesztett az illető, és annyi. Arra emlékszem, hogy mondták: „Ha találsz itthon szénát, ne menj más faluba szalmaért.” Tehát a fiuknak mondták többször, hogy nősüljön itthon, ne más faluba, de ennyi.

K: Hogyan nevezték a faluban azt a fiatal lányt, aki bár már korban odáig ért, mégsem kelt még el?

AK: Nem élt annyira, de azért ott volt. Vénlánynak szólították.

K: Hány éves korában számított vénlánynak valaki?

AK: Huszonháromtű már igen.

K: Hány éves korban házasodtak az emberek?

AK: Már tizennyolc éves kortól is. Meg arra emlékszek, hogy voltak olyan fiuk, akiknek valami bajuk volt, mint csipőficamosok voltak, és akkor azokat katonának sem vitték. Én meg mondtam anyámnak, hogy az nekem nem kéne, nem mennék hozzá, mert vén az hozzám. Mindig akadt azért valaki. Meg azt mondtuk, ha valamék fiu nem volt katona, akkor az beteg.

K: Számított-e a párválasztásnál az, hogy milyen vallást gyakorolt a másik fél?

AK: Nekünk ilyen problémánk nem volt, mert a faluba minden család református, szinte legalábbis.

K: Volt-e a faluban szöktetés vagy lánylopás? Ha igen, elmesélné, hogyan zajlott?

AK: Vót, végül meg csak együtt éltek, együtt laktak, összeházasodtak. Volt lehet veszekedés vagy harag belőle szülők részérettől, de végül jól alakult.

K: Hogyan zajlott régen a lánykérés? (Közösen vették-e meg a gyűrűt, stb.)

AK: A fiu eljött a keresztapjával a lányhoz, és az kérte meg az apától meg anyától. A gyűrűt a fiu vette meg. Az vette a menyasszonyi ruhát is. Meg volt eljegyzés is.

K: Milyen előkészületek előzték meg az esküvőt? Mit tartalmazott a lány kelengyéje, amit a szülei állítottak össze számára?

AK: Kelengye vót, én varrtam, és juj, de nem szerettem csinálni. Ki kellett varni azokat a kendőköt, amiket adtunk a férfiaknak a lakodalomba. Vót butrunk, ágyunk, ágyneműnk. Ilyenek vótak, el volt ez készítve. Kinek mennyire jutott.

K: Mit kaptak nászajándékba?

AK: Ki mit adott. Széket adtak, meg edényt. Pénzt nem adtak. A lakodalomba meg még vót menyasszonytánc.

K: Hol ünnepelték meg a lakodalmat? Sátoros lakodalom volt? Mindez hogyan nézett ki? Milyen volt a díszítés, stb.?

AK: Az enyém is a' vót. Fel volt szépen díszítve.

K: Hanyas évektől meddig volt elterjedt mindez?

AK: Hatvanas-hetvenes évekbe.

K: A világháborúkor kötött esküvők tehát sokkal szolidabbak voltak? Esetleg titokban kötöttek-e akkor házasságok?

AK: Mert szegénység vót, azért.

K: Hogyan zajlott egy esküvő? Mi volt a sorrend? Volt-e a fiús és lányos háznál vendégfogadó szokás?

AK: Jött a násznép a fiutú, igen. Nekünk cigányzenekarunk volt, és mikor oda értek a kapuhoz, mentek a nagybácsik meg keresztapák, és akkor mondták a vőlegénynek meg csapatának, hogy eltévedtek, nem jó helyen járnak. Utána beengedték őket, leültek egy részük, a vőfély meg tovább kereste a menyasszonyt. Kivitték a vénasszonyokot is előbb, érdekes vót, végül meg kihozta a menyasszonyt. Na, utána meg elbucsuztatta a menyasszonyt, majd elsétáltunk a községházára, ahol összeirtak. Utána mentünk át a templomba. Gyalog onnan meg a vőlegény házába, ahol vót töltött káposzta meg minden ennivaló, meg mulattság.

K: Hogyan segítették a rokonok a lakodalmi előkészületeket? Miket sütöttek? Milyen ételeket kínáltak? Volt-e főzőasszony fogadva?

AK: Mindkét háznál mentek az előkészületek. Sütöttek-főztek, először a süteményt csinálták a menyasszonynál is meg vőlegény házában is. Mindenki, aki rokon, vitt tyukot, tojást, paradicsomot, lisztet, meg mindent, így összehordták. A család főzött legtöbbször, de volt olyan is, aki fogadott szakácsot, bár az ritkább volt. Oszt akkor ű kiosztotta, ki mit csinál. Ű felügyelt. Meg tudom, hogy lakodalom előtt egy hónappal már csináltuk a csigát.

K: A hívogatás hogyan történt? Hány héttel a lakodalom előtt hívták meg a vendégeket? Volt-e papír alapú meghívó?

AK: Biciklire ültünk, és szeretettel meghívtuk, egy-két héttel előtte. Nem vót papír meghívó.

K: Melyik napokra tették legtöbbször az esküvőt?

AK: Akkor már csak szombaton vót. Meg olyan is vót, hogy a lányok, akik voltak a menyasszony mellett nyoszolyók, nekik kellett vinni tortát. Piskótát sütöttünk.

K: Milyen ajándékot vittek a vendégek?

AK: Edényt, székruhát, fazekot, ilyesmit.

K: Kik öltöztették a menyasszonyt?

AK: Hát, a nyoszolyólányok. Igazgattak bennünket.

K: Volt-e fényképész vagy fényképezkedés?

AK: Nem is tudom, vót, tán egy borzsovai ember, az a lagziba fényképezett.

K: Volt-e utcán vonulás, utcaelkötés? Volt-e kínálgatás?

AK: Nem kötötték el, mert mindenki ott állt csoportba, mert oda jöttek. Nem úgy volt, hogy autóval mentünk, hanem kimentünk, megmutatni magunkot. Vonultunk, igen, a vőlegény is vonulva jött értünk, közbe zenekarral együtt énekeltek, daloltak, végig az uton.

K: Hogyan zajlott a mulattság? Volt-e menyasszonylopás, csokordobás, tányértörés, menyasszonytánc?

AK: Voltak ezek, igen. Menyasszonylopásra a vőlegény nagyon ügyelt, mert sok pénzt ki kellett neki fizetnie. Ki mit kért, bort, sört vagy sok pénzt. A tányért is eltörték, amibe bele vót szedve a pénz, hogy na, soha ne veszekedjenek, hanem mindig együtt legyenek.

K: Tudna-e a menyasszonnyal vagy magával az eseménnyel kapcsolatban valamilyen mágikus eljárást, hiedelmet mesélni?

AK: Az eső is áldást és gazdagságot jelentett a párra nézve, ha esett. Szokás volt mondjuk rizst meg buzát szórní a párra, mikor az kijött a templombú. Ennek is bőséghozó hatást tulajdonítottak a régi öregek.

K: Mikor egy nő állapotos lett, előfordult-e, hogy megszabtak neki valamit, hogy mit nem szabad tennie vagy épp ennie, stb.?

AK: Nem hiszem, mert amit megkivánt, azt mindent megvettek neki.

K: Segítettek-e neki terhessége alatt a rokonok, s ha igen, miben? Szülés után is ez volt a jellemző?

AK: Igen. Én hat hétig nem dolgoztam semmit, csak fiamot pesztáltam. Anyám meg anyósom főzött.

K: Volt-e olyan a településen, hogy bába, s ha igen, ő miben segédkezett?

AK: Igen, neki szültünk.

K: Hány keresztszülőt fogadtak?

AK: Kettőt, de ez nem vót kikötve.

K: Mi alapján választottak nevet az újszülöttnek?

AK: Hát, elhunyt rokon nevét nem nagyon, mert az balszerencse.

K: Hány héttel vagy nappal a szülés után tartották a keresztelőt? Volt-e előtte valamilyen szokás vagy rituálé?

AK: Hat hétre már megkeresztelték.

K: Milyen ajándékot vittek a keresztszülők a keresztelőre? Milyen ételeket készítettek ez alkalomra?

AK: Babaruhát, párnahuzatot. Olyan ételeket, mint akár a lakodalomra: töltött káposzta, paprikás, leves, sütemény.

K: Ismer-e az alkalomhoz kötődő hiedelmeket?

AK: A gyereket korán, hathetes koráig meg kellett keresztelni. Addig az anya az utcára se mehetett le, mert a gyermeket meg nem vihette magával, és akkor mit koslasson az meg, ha azt nem viheti magával. Ez azért volt fontos, hogyha véletlen a gyermek meghal, akkor nehogy pokolra jusson, mivelhogy nincs megkeresztelkedve. Meg még arra emlékszek, hogy aztat mondták nekem, hogy nehogy én fogjam a babát a templomba, mikor keresztelik. Nem értettem, minek nem. Oszt majd anyósomtól megkérdeztem, és azt mondta, hogy azért, mert úgy tartották az idősek akkor, hogy ha véletlenül állapotos vagyok, akkor az egyik gyerek meg fog halni.

K: Mi történt akkor, ha valaki elhalálozott? Kinek a feladata volt, hogy hírül adja a faluba, hogy valaki meghalt?

AK: Hát, harangoztak neki. A funerátor meg rendezte az ilyen dolgokat.

K: Volt-e olyan, hogy valakinek nem is harangoztak?

AK: Jehova tanuinak.

K: Hogyan zajlott a virrasztó? Énekeltek-e ott az emberek?

AK: Énekeltek, igen. Közbe ott volt üvegbe bor a sorok vagy lócák mellett, meg-meg huzzták, és be is rugtak. Később ez el is maradt, mert nem jóra ment ki.

K: Hogyan zajlott a halott nézés? Volt-e valami megkülönböztető jele annak, hogy épp idős, férfi, nő vagy gyerek halt meg?

AK: Jöttek a rokonok meg ismerősök, szomszédok, és akkor megnézték a halottat és mentek. Nem volt különbség.

K: Hogyan zajlott a temetés? Milyen hiedelmek voltak elterjedtek a temetéssel/halottal kapcsolatban?

AK: Mikor megvolt mondva, hogy mikor lesz a temetés, akkorára jöttek, jött a pap. Kijött a pap, prédikált, elbucsuztatta, aztán kivitték a temetőbe. Hát, ugyanugy, mint manapság vót. A temetéskor olyan szokás vót, hogy a halott mellé vagy lábához raknak ilyen útravalót, hogy bor, meg mondjuk pénzt tesznek a zsebébe, meg zsebkendő, vagy a feje alá. Mondjuk ma már nem teszünk, csak régen. Ez is ilyen szokás vót csak, babonaság vót, hogy az útra legyen neki pénze. Csak egy rubelt tettünk bele jelképesen. Vótak olyanok, hogy ha nem rakjuk oda az a tárgyat, amit kéne, hogy elvigyen, akkor visszajár majd a lelke, oszt akkor, ha mondjuk visszajárt, akkor kivitték a tárgyat a temetőbe, bele vajták a sírba azt a tárgyat, és ótán má' lecsillapodtak.

K: Volt-e halotti tor? Mi jellemezte?

AK: Mikor visszajöttek a temetőből, akkor kezdődött már a tor. Már a kapuba kitettünk egy lavor vizet, és először mindenkinek kezet kellett benne mosni. Utána ültek le. Szokott

lenni töltött káposzta, fasirt, fánk, bor és pálinka. Mikor meddig tart ez. Valamikor sokáig, éjjelig is. Végül már olyan is lehetett, hogy beszélgettek és ittak, oszt be is rugtak. Nem jó az, azért mondták többen régen is, hogy nem kell tort csinálni.

K: Fűződnek-e történetek a településhez, annak valamely épületéhez, romjához? Járt-e ott valamilyen nevezetes személy?

AK: Innen bontotta ki a Rákóczi a zászlót, vagyis Esze Tamás bontotta ki. Meg a földvárnak ott van a Hóttborzszaszen a kapuja még, de már el van süllyedve benne. Azt a tatárok idejébe építették, és ott a Tiszán keresztül jártak Munkácsra, mert az Munkácsig felment, meg Magyarországra felment. Már biztos nincsen meg, mert a tatárok idejében azt lerombolták. A Hóttborzszaszeg meg temető, mai napig vannak olyan síremlékek ott. Meg ezen kívül úgy vót valamikor régen, az őseink idejébe még, mikor a vasutat csinálták, hogy Vári megyei város lesz. Beregszász még akkor nem vót, hanem Várit akarták ilyen központnak, megyevárosnak, meg az is vót tán. A régi öregek viszont nem engedték, hogy a vasutat itt vezessék át a falu földjén, mert az ökör majd megijjed. Akkor még ökörral szántottak, sok vót belőle itt. Szóval ez az a vasút, ami végül Borzsován lett lerakva.

K: Tudna mondani olyan mesét vagy történetet, amit nem könyvből olvasott, hanem szüleitől/nagyszüleitől hallott?

AK: Nekem nem nagyon meséltek, nem nagyon vót rá idejek, de hallottam már valahonnan az Icirke-picirke asszonykát, és azt szoktam mesélni, meg meséltem régen a keresztlányoméknak. Ezt elmondom. Egyszer volt, hol nem volt, volt egyszer egy icirke-picirke asszonyka. Ennek az icirke-picirke asszonykának volt egy icirke-picirke házikója. Az ő icirke-picirke házikójában volt egy icirke-picirke asztalkája, icirke-picirke székecskével együtt. Az icirke-picirke asszonykának volt egy icirke-picirke ólacska is, benne pedig egy icirke-picirke tehencskéje. Az icirke-picirke tehencskét az icirke-picirke asszonyka kiment megfejni az icirke-picirke sajtárjával. Az icirke-picirke asszonyka az icirke-picirke ólacskjában leült az icirke-picirke székecskéjére, és megfejte az icirke-picirke tehencskéjét. Miután megfejte az icirke-picirke tehencskéjét, az icirke-picirke sajtárjában az icirke-picirke tejecskét bevitte az icirke-picirke konyhácskjába, és az icirke-picirke asztalkájára tette. Miután letette az icirke-picirke asztalkájára az icirke-picirke sajtárjában a tejet, elment az icirke-picirke asszonyka elővenni az icirke-picirke szűrőcskéjét. Mire az icirke-picirke asszonyka visszaért, addigra az icirke-picirke kismacska felugrott az icirke-picirke asztalkájára, és kiborította az icirke-picirke sajtárból az icirke-picirke tejecskét. Az icirke-picirke asszonyka meg akarta verni ezért az icirke-picirke kismacskját, de az icirke-picirke kismacska addigra elmenekült.

2. Adatközlő (AK): Beregszászi Lajos

K: Ön vallásosnak tartja magát?

AK: Igen, vallásosnak.

K: Mit jelent ön számára a vallás?

AK: Hitet és reményt, hogy hiszek valamibe, hiszek Istenbe mondjuk.

K: Mesélne kicsit arról, hogyan nevelődött bele a vallásba?

AK: Hát, én kicsi koromba, pulya koromba, én, mamámékka meg anyámékka be kellett áni az ajtó hátamegé, és ott megmosdani és imádkozni, ott kellett imádkozni, ugyhogy má' akkor arra nevetek. Ótán má tudta mindenki, mer ugyi a pulya regge má arra készült rögtön. Este is imádkoztunk mondjuk. Mindenki vallásos vót nálunk, nagyapámék, mamámék – mindenki. Mi együtt éltünk.

K: Ön most vallásosabb, mint fiatal korában?

AK: Én ugyanolyan vagyok, mint akkor vótam. Én akkor is az vótam, most is. Negyvennégy évig vótam presbiter. Megnősültem, és akkor egybű. Ugyhogy negyvennégy évig vótam az Istennek szógája. Egyházfi meg két évig vótam. Kaptam kiismerést, bekeretezett emléklapot, mindent.

K: Ön szerint a nők vagy a férfiak vallásosabbak?

AK: Én szerintem a nők vallásosabbak, mint a férfiak. Nálunk is ugy vót, mondjuk az én feleségem is, olyan nap nem vót, hogy ne olvassa a Bibliát, én meg hallgattam.

K: Ön szerint mi ennek az oka, mármint hogy a nők vallásosabbak?

AK: Hát, a nők ugyi nagyjából itthon vótak, a férfiak jártak ki dógozni inkább, oszt vót több idejük arra, hogy na, ők imádkozzanak. Templomba is a nők jártak inkább többségbe. Jártak férfiak is, de többségbe nők.

K: Hány éves korában tanult meg imádkozni? A családdal együtt is imádkoztak, vagy mindenkinek magában kellett?

AK: Persze, egész kicsi koromba imádkoztunk együtt. Én kicsi koromba mamámékka meg anyámékka tanultam meg. Be kellett állni az ajtó hátamegé, és ott imádkozni. Addig nem vót füstök, reggeli, na. Ezt minden reggel. Ilyen öt-hat éves lehettem, nem tudom pontosan. Én szerintem ugy vót, hogy nem hangoson kellett, hanem mindenkinek csak ugy magába.

K: Milyen imádságokat mondtak el?

AK: Leginkább a Miatyánkot mondtuk, meg hát, saját szavunkbú. Pontost má' nem tudok mondani. Én Istenem, drága jó Atyám, bocsáss meg – valami ilyesmik is vótak – hogy vétkeztem, vagy nem tudom má'. Ilyen kis izé, kis könnyü imák vótak, de nem nagyon

emlékszek má' vissza. Saját szavunkbú is megköszöntük az Istennek, hogy megőrzött a napon, meg hogy egészségesek vagyunk, ijjen is vót.

K: Elmondaná azokat a tanult imádságokat, amiket reggel és este szokott imádkozni?

AK: Miatyánk, ki vagy a mennyekbe, szenteltessék meg a te neved. Jöjjön el a te országod, legyen meg a te akaratod, mint a mennybe, úgy a földön is. A mi mindennapi kenyérünket add meg nekünk ma. És bocsásd meg a mi vétkeinket, miképpen mi is megbocsátunk az ellenünk vétkezőknek. És ne vígy minket kísértésbe, de szabadícs meg minket a gonosztól. Mert tiéd az ország, a hatalom és a dicsőség, mind örökké. Ámmen. Hiszekegy Istenbe, mindenható Atyába, mennynek és földnek Teremtőjébe. Hiszek Jézus Krisztusba, Isten egyszülött Fiába, mi Urunkba, ki fogantaték Szentlélektől, született Szűz Máriától, szenvedett Poncius Pilátus alatt, megfeszítették, meghala és eltemették. Szálla alá poklokra, harmadnapon halottaiból feltámadta, felméne a mennyekbe, ül a mindenható Atyaistennek jobbán, onnan eljövend ítélni eleveneket és holtakat. Hiszek Szentlélekbe. Hiszek egy egyetemes keresztény Anyaszentegyházat, szenteknek egyességét, bűneinknek bocsánatát, testünk feltámadását, és hiszem az örök életet. Ámmen.

K: Mindig ezeket imádkozza?

AK: Én mindig, én má' csak ezeket szoktam, meg magamtú amit. Közbe eszembe jutott, mikor kicsik vótunk, mit mondtunk minden este imát: Én Istenem, Jóistenem, becsukódik má' a szemem, de a tied nyitva, Atyám, amig alszok, vigyázz rám. Vigyázz az én testvérimre, meg a drága szüleimre, hogy mikor a nap felkel, csókolhassuk egymást regge. Ámmen.

K: Szokott böjtölni? Mikor? Miért? Ha böjtöl, akkor is ezeket az imádságokat mondja el?

AK: Én régen nemhogy, régen kellett. Anyámék betartották azt, hogy egy hetet böjtölni kellett. Nem úgy negyven napot, hanem csak egy hetet az áldozás előtt. Mikor mentünk áldozni, akkor előtte héten böjtöltünk. Zsirost nem ettünk. Diós tésztát azt ettünk, meg ijjeneket. Egy hétig kellett. Meg ugyi nagypénteken, aznapon is. Akkor is nem ettünk zsirost, csak diós tésztát ettünk.

K: Ismer hálaadó imádságokat?

AK: Nem, én magamtú szoktam csak hálát adni, meg szólni az Istenhez. Betanút imát ide nem tudok mondani.

K: Ismer olyan imát, melyben kérés van?

AK: Hát, a Miatyánkba is kérés van.

K: Fel tudja idézni, melyik volt az az ima, amit először tanult meg?

AK: A Miatyánkot, az vót a legelső. Mi mind, nem csak én, az összes testvérem azt tanúta meg először.

K: Ki tanította meg erre az imára?

AK: Mamámék, apámék, mi együtt vótunk, nem ugy vót, hogy minden család külön. Mi együtt vótunk, nálunk három család vót egy udvaron.

K: Ön szerint miért kell imádkozni?

AK: Ha hiszünk a Jóistenbe, akkor imádkozunk. Meg hogy imádkozzunk azért, hogy minden jó legyen, meg hálát adjunk.

K: Ön szerint mikor hallgatja meg az Úr az imádságot?

AK: Az Úr minden időbe meghallgassa az ember imáccságát, és minden nap velünk van. Ugyhogy ez van, ebbe kell hinni.

K: Imakönyveket nem szokott használni? Csak fejből imádkozik?

AK: Én csak fejből, én csak fejből imádkozok. Nálunk a feleségem vót olyan, aki, ű vót ez az ilyen, hogy könyvbű szeretett.

K: Többször imádkozik, amikor valakinek a betegségéről értesül? Ne adj' Isten, amikor beteg van a családban?

AK: Persze, akkor mindétig, pláne korábban imádkoztam, mikor beteg vót. Most ugyi má meghalt a feleségem, de akkor is minden nap imádkoztam. Együtt is imádkoztunk, ő feküdt, én meg ott ültem mellette.

K: Korábban látott vagy hallott-e már olyat, hogy segített az imádság? (Betegség, baj bekövetkeztekor?)

AK: Hát, nálunk mondjuk nagyapámék idős korba haltak meg, hetvenhat éves, apám nyócvankét éves, anyám nyócvanhat éves vót, ugyhogy ezek mind sokáig éltek, hívők is vótak. Na, szóval a hívő embert is az Úr sokabb ideig élteti és megsegíti.

K: Volt-e olyan az Ön életében, amikor érezte az ima vagy Isten segítségét, hatalmát?

AK: Hát, mindennap érezzük, mert végül is mindenünk megvan, és eddig mindig megsegített.

K: Volt-e régen diktálás? Miért volt szükség rá? Hogyan tekint a változásokra?

AK: Hát, régen diktálás, csak a vót, csak diktálás vót, mert abba az időbe nem tanították az énekeket, meg nem vót könyv se soknak abba az időbe. És akkor igy eldiktált a kántor. Kezdte a kántor, a nép meg ugyi utána énekelte, vele együtt, na. Ez szerintem szép vót és ez régi hagyomány vót, és mióta én emlékszek, mindig igy vót. Ez csak most jött be hogyishijjákba, rendbe, hogy nem kell diktálni. De ez szép vót az biztos, mi ugy szoktuk meg, hogy temetéskor is ment a diktálás, utána az ének. Jóbb vón most is az.

K: Református létére tud-e Mária-imát? Szokta-e imádkozni?

AK: Nem tudok, én református vagyok, az egész család nálunk református a mai napig.

K: Hol ismerkedtek a fiatalok a maga idejében?

AK: Legtöbbet abba az időbe nálunk a Borzsa hídon. Onnen mentünk tovább a fonóba, stb.

K: Volt-e fonó a maga idejében?

AK: Vót, hogyne lett vón fonó. Hát mondjuk vót Kis Újutcán is, meg Zádoron meg Palajon. Minden utcába vót, oszt akkor a fiuk meg mentek. Ott ismerkedtek is, meg vót játszás: huzd meg, erezd meg, meg kutba estem. Játszások mentek egész este. A nők meg fontak. A fiuk szétnéztek, meg ha komolyabb vót, akkor jött oszt találkozott a jánnya. Szórakozás vót.

K: Mi volt ezeknek a játéknak a folyamata?

AK: Huzd meg ereszd meg az ugy vót, hogy volt egy szék az ajtó hátamegett, oszt akkor ott vótak körötte a kendők, és mondták, hogy: huzd meg ereszd meg!, és akkor rámutatott, hogy: ereszd meg!, és akkor meghuzta, és akkor a másik meg ment utána, meg kellett csókolja. Ilyen játszások vótak. A kutba esés más vót, mert akkor beesett a kutba, ami a szék volt, és akkor kiabálta, hogy: kútba estem!, és a bíró meg kérdezte, hogy: ki huzzon ki? Akkor választ adott, hogy mondjuk Lajos vagy Ernő, oszt akkor annak menni kellett kihuzni a kutbú. Ez után meg ű esett a kutba. Amig kedvek vót, addig ez ment.

K: A fonóba főleg asszonyok jártak? Hogyan történt maga a fonás? Hosszú volt ez a folyamat?

AK: Asszonyok. Akkoriba vót huzaj, és lehetett lábbal hajtani, meg vót forgó, és akkor az a szösz engedte ráfele. Ez a szösz meg attól függött, milyen vastagot akarsz. Vót, hogy egy fennálló rudon volt felkötve az izé, a szösz, oszt a kezével meg forgatta az alsót, ugy is lehetett. Többféleképp. Ilyenek vótak. Ez télen vót csak, nyáron nem vót, nyáron munka vót, nem vót arra idő. Ez a téli hónapokba kitarzott. Ótán ez is megszűnt. Má' tán a hatvanas évekbe is. Nagyon régen vótak ezek.

K: Volt-e olyan, hogy ellopták az alsót a legények? Ha igen, hogyan lehetett visszaváltani?

AK: Igen, vót olyan. Ellopták az orsójokat vagy a kötőt, oszt akkor azt ki kellett váltani, igen, csókkal. Ez má' olyan vót, hogy kifundálta magának a fiu, hogy kitől veszi el, hogy az a lány csókolja meg.

K: Milyen újévi szokásokat ismer? Jártak-e régen újévet köszönteni, s ha igen, az hogyan zajlott?

AK: Mi kántálásnak mondtuk. Felköszöntöttük, aki ösmerős vót, meg összeálltunk vagy négyen-ötön, oszt elmentünk. Akkor meg énekeltünk, új esztendőbe. Oszt akkor, ha beengedtek, akkor megkináltak evve vagy avva, ittunk bort, meg ettünk süteményt. Ilyenek vótak újévkor.

K: Van-e olyan, hogy látogatáskor a férfiembernek kell először bemennie a házba?

AK: Igen, ez így vót, igaz vót. Ez azért vót fontos, hogy férfi lépjen be elébb a házba, mert akkor az szerencsét hoz az új évbe, de ha nő lép be elébb, akkor nem hoz szerencsét.

K: Ismer-e újévi ételeket?

AK: Újévbe nem szabad volt enni, csak disznóhust. Ilyeneket, hogy csirke, nem ettek régen, csak disznót, mert az a szerencsét beturja a házba. A tyúk meg sok szárnyas ugyi kikaparja a szerencsét, és az nem jó. Tötött káposzta meg leves vót, mind disznóhussal vót.

K: Milyen szokások tartoznak a húsvéti ünnepkörhöz? Tojásszedésről/festésről például tud-e valamit mondani, vagy a locsolkodás hogyan zajlott?

AK: A gyerekek tojást szedni nappa jártak, ha voltak olyan kislányok vagy ösmerősök. A nagyobb fiúk akkor meg má' este mentek. Akiné mentek, ha a lány mondjuk be akarta engedni, akkor beengedte, aki nem, nem, de általában beengedték mindenféle. Megkinálta őket, asztalhoz ültette. Sütemény vót, meg valami főtt étel, mondjuk tötött káposzta. Esetleg, már ha tényleg olyan nagyobbak voltak, akkor bor. Valakinek meg adtak két tojást, valakinek egyet, ez a régi korba vót. A kicsik meg ugyi mondtak verset. A tojásfestés meg, hát, azt is anyám mindig csinálta. Mentek a fiúk oszt elosztogatták. Hagymahajba vót, de anyám festéssel is csinálta. Ű vette direkt, meg vót bronza, és befestette. Meg vót főve, bronzba bemártotta oszt szép színes vót, az rá ragadt, és disznó bürrel, ha megdörgölte, szép fényes vót. Vót, hogy leveleket szedtek és nájlonharisnyába kötötték, és ahol a levél volt, nem fogta meg a hagyma.

K: Május elsejei szokásokról tudna-e mesélni? Ki kapott májusfát, hogyan nézett ki, mit tettek a fára, stb.?

AK: Ha komoly szeretője vót, annak állítottak. Általában nyárfa vót, orgonát ritkán vágta ki. A fára meg lufi vót, virágcsokor meg szalag. Ha ital vót rajta azt má' őrizte, hogy el ne lopják. Ez éjszaka vót csinálva. Valakinek zenéltek is, huzták. Cigányzene vót, meg ilyeneket huztak, hogy: Jártam ablakod alatt... A zenekart meg megfizette, hermónikás csak utóbb vót. Megfogadtuk, oszt mentünk. Ha mondjuk Zádorra jött, mindenkit ellátott, pénzzel meg megfizettük, mert pénzre ment.

K: Volt-e olyan, hogy a fiúk ellopdesták más fáját?

AK: Nem tudok róla, lehet vót más utcába, de nem tudom. Én csak Zádorra jártam.

K: Hogyan zajlott a faluba a disznótor? Kinek mi volt a feladata aznap? Mit ettek és ittak? Meddig tartott? Kiket hívtak meg rá?

AK: Utóbb vagy korábban? Na, korábban a szomszédok összegyűltünk disznófogásra. Megittunk egy pálinkát vagy bort, oszt akkor kimentünk, megfogtuk és megöltük. Vót hívva, aki szurta, az szurta. Utána ment tovább, perzselés ment, a többi elment. Én időmbe szalmával volt perzselve. Be kellett a disznót szalmával szórni és egy oldalról meggyújtani. Közbe egy-egy pohár bor, felbontás, sózás, elpakolás. Közbe má' az asszonyok sütötték a zsirt, a hust, meg huzták a hurkát. Vót toros káposzta is meg mártás is, ez má' mikor vége fele vót a bontásnak. Vacsorára a rokonság meg vót hívva, és az orjából leves volt, meg sült hus, meg sütemény. Legtöbbször ez piskóta vót. Ez a régi időbe vót. Utoljára már gázzal perzselődött. Ma má nincs disznó se, akkor minden házba vót. Akkor a szomszédnak mondjuk reggel vót hus vive, nem sok ilyen szomszéd vót, de vittünk kis kóstolót is, az igaz.

K: Milyen Luca napi szokásokat ismer? Mi jellemezte az év ezen napját?

AK: Hát, a Luca széket szentesteig készíteni kellett. Tán az ördögöt megismeri a templomba, mikor megy befele, ha úgyi rááll a székre, mer' annak szarva lesz. De ezt nem tudom, én csak hallottam ezt.

K: Hogyan zajlott a karácsony? Mi jellemezte ezt a napot, illetve az előtte lévő estét? Miket ettek, hová mentek az emberek, volt-e szenteste betlehemezés, fadíszítés, stb.?

AK: A család ötöztette a fát, nálunk minden éven vót, mert anyám nem engedte, hogy ne legyen. Vót diszek rá véve, alma vót rajta meg szőlőcukor. Lassan csipegtük lefele. Nagyon régen vót. A betlehemesek meg házrú-házra jártak, aki beengedte őket. Nálunk anyu beengedte, mert szerette őket. Vót katujájok, bábu, pásztorok meg bárányok. Oszt aki beszélt, huzta ide-oda, meg mutogatta közbe, mi meg néztük. Pásztori énekeket énekeltek is. Főleg pénzt adtunk érte nekik. Mi meg szenteste töltött káposztát ettünk, paprikást, levest – ezek voltak legtöbbször nálunk.

K: Milyen szilveszter esti szokásokat ismer? Mit csináltak a maga idejében akkor az emberek?

AK: Jártunk a szomszédokba akkor is, kántáltunk, meg ilyenek. Elmentünk a szomszédokba, messzire nem mentünk azért. Elbeszélgettünk, iszogattunk, ott vótak az asszonyok is, férjek feleségesektől. Vót katóka sütvé, meg ilyenek.

K: A régi időkhöz hogyan jelezte a legény, ha tetszett neki egy lány?

AK: Ha megtetszett, akkor elmenté nálok. Akkor a család egybe vót, az asszonyok. Vótunk többen, nem csak egyedül jártunk. Kikisért, és ha megengedte magát csókolni, akkor jele vót annak, hogy van huzalom.

K: Volt-e olyan, hogy a lánynak nem tetszett a legény, és azt nem akarta lekísérni? Ilyen esetben mi történt?

AK: Ha nem tetszett a jányak, akkor mondjuk a testvére vagy anyja kíséerte le. Lassan nem jöttek, mert látták, hogy nem kísérik le se.

K: Melyik napok voltak az udvarló napok?

AK: Kedden, csütörtökön meg vasárnap. Ez vót a legénynap. Utóbb meg má nem számított. Este jártunk csak, nappal meg munka vót.

K: Bálokon is ismerkedtek a fiatalok? Hogyan zajlott az esemény (kik zenéltek, meddig tartott, szülők részt vettek-e, volt-e étel vagy ital, kellett-e fizetni, mennyi költőpénzt vittek a fiatalok, stb.)? Milyen alkalmakból rendeztek bált?

AK: Minden vasárnap este is bál vót. Az, hogy meddig vót bál, attól függött, meddig akartad. Ha éjfélig, akkor éjfélig, ha megfizetted reggelig, akkor reggelig huzták. Akkor még a szülők is ott vótak, a jányuk nehogy elkallódjon. Vót vagy négy rubel, rubelbe ugye. Ha a jányal mentél, akkor fizetni kellett a jányért is meg az anyjaért is, ha az is jött. A lányok meg süteményt hoztak. Éjfélkor meg leállott a zenekar és ettünk. Abba az időbe leginkább habcsók, baracklekváros sütemény, meg kekszek. Ilyesmik. Mikor vót a má'. Legtöbbet cigányzenekar huzta. Zene vót csak.

K: Volt olyan, hogy visszautasították a legényeket a lányok? Volt-e annak valami következménye?

AK: Vót, vót. Nem kérte fel má' akkor.

K: Mennyire szóltak bele a szülők a fiatalok kapcsolatába?

AK: Akkoriba bele szótak. Nem vót ugy akkoriba, hogy megyünk külön, mert akkor a szülőkkal kellett lakni, az egész családnak. Ha én elmentem vóna, anyám megmondta vón aztán, hogy: mehetek, ahova akarok... Tovább nem érdekelte vóna.

K: Számított-e az, hogy egy fiatalnak milyen az anyagi helyzete?

AK: Nálam nem számított, mert ugyi nejemék négyen maradtak asszonyok, emberek a lágerbe maradtak, de nem szóltak érte, de másnál lehetett olyan.

K: Előfordult olyan, hogy a szülő választott párt a gyerekének? Ha igen, érdemes volt ezt így alakítani?

AK: Másnál lehet vót. Nem tudom ezt.

K: Hogyan nevezték a faluban azt a fiatal lányt, aki bár már korban odáig ért, mégsem kelt még el?

AK: Vén jánynak.

K: Hány éves korában számított vénlánynak valaki?

AK: Huszonhárom, huszonnégy. Most meg akkor szülnék gyereket. Akkor meg szültek már husz éves korba, korán szültek az emberek.

K: Hány éves korban házasodtak az emberek?

AK: Lányok má' tizenkilenc-húsz, a fiúk meg huszinhárom-huszonnégy.

K: Számított-e a párválasztásnál az, hogy milyen vallást gyakorolt a másik fél?

AK: Régen nagyon is számított. Ha református, akkor református, ha katolikus, katolikus, de Váriba szinte csak reformátusok vótak. Most má' nem számít, milyen vallás.

K: Volt-e a faluban szöktetés vagy lánylopás? Ha igen, elmesélné, hogyan zajlott?

AK: Nálunk nem vót ilyen, nem akarták ellopni.

K: Hogyan zajlott régen a lánykérés? (Közösen vették-e meg a gyűrűt, stb.)

AK: Az én keresztapám kérte meg a lány kezét. A gyűrűt is mi vettük meg, persze.

K: Milyen előkészületek előzték meg az esküvőt? Mit tartalmazott a lány kelengyéje, amit a szülei állítottak össze számára?

AK: Hát, ruhát kellett ugyi venni előtte. A kelengyébe meg ruhák vótak, kendők, meg csekélységek.

K: Mit kaptak nászajándékba?

AK: Nászajándékba butrot. Nálunk például a keresztszülők karosszéket adtak. Volt, aki pokrócot. Ha jobban vót valakinek, akkor vettek nagyobbakat.

K: Hol ünnepelték meg a lakodalmat? Sátoros lakodalom volt? Mindez hogyan nézett ki? Milyen volt a díszítés, stb.?

AK: A lakodalom a vőlegényes háznál vót, sátorba vót, igen. De mondjuk ez attú is függött, mék a nagyobb udvar, mert ha mondjuk sok vót a vendég, és nem fért vón el, akkor inkább tartották a másik udvaron. De azért főleg a vőlegényes háznál vót, mert hát legtöbb esetbe a jány oda ment lakni, és az ugy vót szokás. Vót diszítve szalaggal meg lufi. A fiatalok diszítették lagzi előtti este. Vót vőfély is, mondott felkérőt, meg megnyitotta a menyasszonyi táncot, stb.

K: Hányas évektől meddig volt elterjedt mindez?

AK: Hatvanas évek, ötvennyolc is.

K: A világháborúkor kötötték esküvők tehát sokkal szolidabbak voltak? Esetleg titokban kötöttek-e akkor házasságok?

AK: Kötöttek akkor is, de akkor az csak olyan vót né. Jobban tiltották má'. Utána má' kommunizmus vót, templomba se nagyon jártak, a keresztelőt is tiltották. A templomot is raktárnak akarták, majdnem bezárták.

K: Hogyan zajlott egy esküvő? Mi volt a sorrend? Volt-e a fiús és lányos háznál vendégfogadó szokás?

AK: Volt ilyen gyülekezés, igen. Előbb a jány vendégei a jányná mentek, a fiús házhoz meg a fiú vendégei.

K: Hogyan segítettek a rokonok a lakodalmi előkészületeket? Miket sütöttek? Milyen ételeket kínáltak? Volt-e főzőasszony fogadva?

AK: Egy hétig jártak, igen, csigát csinálni. Süteményt is a fiús háznál sütöttek, egész héten. Főztek is meg ettek is. A lagziba leves vót, paprikás, káposzta, sütemény. Vittek a lagzira előtte héten tyukot is meg tojást, amiből sütöttek, meg minden.

K: Említette, hogy volt vőfély. Sok versikét mondott a lakodalom alatt?

AK: Igen, ő szolgálta fel az ételeket is, mit hogy fogyasszunk. Vót szallagjai is, a jány is tett rá a jányos háznál. Ő vezette az egészet. A szövegeket nem tudom, amiket mondott.

K: Volt-e zene, s ha igen, milyen?

AK: Vót zene, igen. Nálunk cigányzene vót.

K: A hívogatás hogyan történt? Hány héttel a lakodalom előtt hívták meg a vendégeket? Volt-e papír alapú meghívó?

AK: Egy-két héttel előtte meghívtuk. Egy este nem tudtak vóna bejárni mindenkit. Nekik má' fel vót írva. Az is, hogy ki mi lesz, mert azt is akkor kérdezték meg, hogy mondjuk valaki lesz-e nekik a tanuja vagy ijjesmi.

K: Melyik napokra tették legtöbbször az esküvőt?

AK: Legtöbbször csak szombaton, hétköznap annyira nem emlékszek.

K: Milyen ajándékot vittek a vendégek?

AK: Fazekot meg edényt.

K: Kik öltöztették a menyasszonyt?

AK: Akik gyülekeztek, jányok, barátnők.

K: Voltak-e nyoszolyólányok? Mi volt a feladatuk? Volt-e nekik párjuk?

AK: Vót, ha nem vót meg még párja, azt is állítottak hozzá. Táncoltatni kellett nekik a vendégeket. A menyasszony meg vőlegény má' az esküvő előtti hetekben eldöntötte, kit kivel párol, mert hát űk ismerték azt a fiatal csapatot, aki ugyi ott lesz, és nagyjábú tudták aztat is, ki kivel van jóba.

K: Volt-e fényképész vagy fényképezkedés?

AK: Fekete-fehér kép vót, menni kellett Beregszászba. Előtte vagy utána nap.

K: Volt-e utcán vonulás, utcaelkötés? Volt-e kínálgatás?

AK: Abba az időbe nem igazán, az utóbbi időbe igen. Kínálgatás az vót. Mikor elment a násznép az itthonmaradottak, akik takarítottak, mosogattak, azok körbe kínálgattak. Meg ha elkötötték, akkor megkínálták őket, olyan is vót persze, de adni nem adtak doboz süteményt, mint ma, annak, aki elkötötte.

K: Hogyan zajlott a mulattság? Volt-e menyasszonylopás, csokordobás, tányértörés, menyasszonytánc?

AK: Tánc ment, meg zene, közbe meg ettek. Lopás vót, hogy kitáncoltak vele, és ugy kellett megkeresni vagy vissza hozni. A tányért nem törték el, hanem kocogtattak, hogy csókot kérjenek. Menyasszonytánc az vót, a vőfély felkonferálta, és mondta, hogy szabad a menyasszony. Oszt akkor a jány keresztapja tartotta a tányért, és akkor lehetett táncolni vele.

K: Tudna-e a menyasszonnyal vagy magával az eseménnyel kapcsolatban valamilyen mágikus eljárást, hiedelmet mesélni?

AK: A menyasszonynak, a lagzi után nem vót szabad egy hétig hazamenni. Hát, meg jóstak a menyasszonynak előtte, hogy milyen lesz az élete meg házassága. Na, most mit mondjak neked... Ijjenekre kell gondolni, hogy: hány gyereke lesz, fiu lesz-é vagy jány, boldog házassága lesz-é vagy történni fog benne valami rossz, meg stb. A folyamatjáról nem tudok sokat, mi nem csináltuk, de tán ólmot öntöttek és abból magyarázták. De vót jóslás, vót. Olyan is vót, hogy mikor jött kifele a pár a templombú, akkor a vőlegény rálépett a menyasszony lábára, hogy ő viselje a kalapot a házba biztosra. Ez ilyen szokás volt, ezt mi is csináltuk. Na oszt ugyi, mikor rálépett a lábára, akkor az azt jelentette, hogy ő lesz a ház ura.

K: Mikor egy nő állapotos lett, előfordult-e, hogy megszabtak neki valamit, hogy mit nem szabad tennie vagy épp ennie, stb.?

AK: Nem igen.

K: Segítettek-e neki terhessége alatt a rokonok, s ha igen, miben? Szülés után is ez volt a jellemző?

AK: Segítettek, de neki ugyanugy dógozni kellett. Meg főztek, mindenki főzött akkoriba. Vittek neki enni, gyermekágyasba is.

K: Volt-e olyan a településen, hogy bába, s ha igen, ő miben segédkezett?

AK: Vót, az segítette a szülést. Én felvittem hozzá az asszonyt, és akkor ott megszült. Oszt akkor kellett neki vinni pálinkát, meg ilyeneket.

K: Hány keresztszülőt fogadtak?

AK: Legtöbbször egy a lány oldaláról, egy a fiú oldaláról.

K: Mi alapján választottak nevet az újszülöttnak?

AK: Apja után a fiúnak, vagy ha valaki meghalt, akkor hogy a neve tovább éljen, azt a nevet is adták.

K: Hány héttel vagy nappal a szülés után tartották a keresztelőt? Volt-e előtte valamilyen szokás vagy rituálé?

AK: Hat hétig meg kellett.

K: Milyen ajándékot vittek a keresztszülők a keresztelőre? Milyen ételeket készítettek ez alkalomra?

AK: Biztos pénzt, de nem tudom, nem nagy dógokat. Pokrócot vagy kis ruhát inkább. A hagyományos ételeket, amit eddig is mondtam. Káposzta, leves, ilyenek.

K: Ismer-e az alkalomhoz kötődő hiedelmeket?

AK: Nem mehetett le az udvarrú az anya, a gyereket se vihette ki, míg nem vót megkeresztelve. Az első útja a templomba kellett, hogy vezessen. Na, mi van még? Nem vót szabad a gyerekek má' halott rokon vagy családtag nevét adni, mert az balszerencsét jelentett. Hallottam olyant is, hogy az anya állapotossága alatt nem ehetett halat, egészen addig, míg meg nem született a gyerek, mert úgy tartották, ha halat eszik, néma marad a gyerek és nem tanul meg beszélni. Nem vót szabad azt se, hogy házasságkötés előtt teherbe essen a nő, mert az szégyen vót, ha megesezt, és úgy az Isten elé nem lehetett állni. Vót olyan, hogy vót ilyen, oszt akkor leesett a fátyol a fejrú, vagyis na, büntette a Jóisten.

K: Mi történt akkor, ha valaki elhalálozott? Kinek a feladata volt, hogy hírül adja a faluba, hogy valaki meghalt?

AK: Vót funerátor fogadva. Feljártuk a rokonságot is, mert nem vót telefon. Rokonságból vagy jó ismerősök közül választottunk funerátort és az járta fel.

K: Volt-e olyan, hogy valakinek nem is harangoztak?

AK: Olyan nem nagyon vót. Az egyházadót fizette mindenki, vagy ha nem, akkor befizette a hozzátartozó, és akkor meghuzták neki a harangot, és eltemették.

K: Hogyan zajlott a virrasztó? Énekeltek-e ott az emberek?

AK: Besötétedett és már kezdődött. Jött a pap, és akkor kezdte, meg énekeltek, diktálás után ugyi. A kántor diktált. A funerátor ment ugye a papér mindenek előtt. Az ótán eljött, és akkor elmondta, amit kellett, énekeltek. Énekeltek, hogy: Mindig veled, Uram, mindig veled, meg ilyenek.

K: Hogyan zajlott a halott nézés? Volt-e valami megkülönböztető jele annak, hogy épp idős, férfi, nő vagy gyerek halt meg?

AK: Ugyanugy. Felöltöztették az alkalomra, és akkor meg lehetett nézni, bemenni. Ugyi először a közeliék szépen megmosdatták, felöltöztették, összeszedték a haját. Ótán lett elhelyezve a koporsóba.

K: Hogyan zajlott a temetés? Milyen hiedelmek voltak elterjedtek a temetéssel/halottal kapcsolatban?

AK: Halottakkal kapcsolatba olyan szokás volt, hogy ha valamit szeretett, akkor azt a feje vagy lába alá tették. Olyant is mondtak, hogyha nem teszik oda azt a tárgyat, mint mondjuk egy gyűrű, zsebkendő vagy keszkenő, vagy bármi, akkor nem nyugoszik meg a lelke és visszajár majd kísérteni. Régen ebbe hittek, ma má' ezt nem csinálják tudtommal annyira. Régen útravalónak egy üveg bort is tettek mellé jelképesen. Sok minden vót. Na, és akkor onnen is tudták, mondjuk, hogy valaki meghalt vagy meg fog halni, hogy kuvikkolt éjszaka a halálmadár. Kuviknak is mondtuk. Ebbe hittek, hogy ha az szól, akkor tényleg meghaltak. Rosszat jelentett egyszóval, na. Ma meg má' nincs temetés, háznál nem nagyon van semmi. Már a pap is egyenest a temetőbe megy, COVID óta, ugyi. Szóval semmi se ugy van má' mint akkor.

K: Volt-e halotti tor? Mi jellemezte?

AK: Volt halotti tor, igen. Aki fel lett szólítva, hogy jöjjön vissza, az visszajött. Leves vót, káposzta vót, fánk vót, sütemény. Ott még beszélgettek, megemlékeztek ugymond a halotról még utoljára, és annyi volt.

K: Fűződnek-e történetek a településhez, annak valamely épületéhez, romjához? Járt-e ott valamilyen nevezetes személy?

AK: Nálunk mondjuk egy leginkább régi épületre emlékszek – a malomra. Ott vót lent a töltésnél, de azt má' lerombolták. Ehhez mondjuk történetet nem tudok. Igaz történet, hogy vót-e, nem tudom, vót-e igaz történet. De mondjuk Hóttborzsaszegen vót a izé, volt egy alagut, és az átment a Tiszán, oda Kóródná át lehetett menni, és kezdtek is neki ásni a cigányok egy tájba, de végül abbahagyták, mert azt mondták, hogy – igaz vagy nem, mindegy – olyan vaskapu van, hogyha azt kinyissa, akkor ott nem tud visszajönni má többet. Osztán ezért félték kiásni, hogy ottmaradnak. Hogy igaz vót, vagy nem, azt má én nem tudom.

K: Tudna mondani olyan mesét vagy történetet, amit nem könyvből olvasott, hanem szüleitől/nagyszüleitől hallott?

AK: Vót ilyen nekem is, amit mindig mondtak, de csak ilyen ijesztgetésképp biztoson. Régen ugyi nem vót bent WC, hanem ki kellett menni mindig az udvarra. És azt mondták régen a gyerekeknek, hogy ügyelni kell, mert ott van a szomszédba a Somosiék kutyája. Erről kötöttek egy ijjen történetféleséget, hogy az minden este kint vonít, és egyszer egy kisi fiút elvitt a Somosi kutyája. Ijesztették őket.

K: Esetleg valamilyen mesét tetszik ismerni? Amit mondjuk önnek meséltek vagy épp maga mesélt a fiainak?

AK: Mesét? Hát, várja, hadd gondoljam át. Mi a családba egy ilyent ismerünk. Ezt én mindig meséltem a fiuknak. Nem is tudom ezt honnent szedtem má', de valahogy így vót: Ez má' nagyon régen vót, és szegény családba vót, de egyszer egy kisi fiú elment fát szedegetni az erdőre, mer' hát tél közeledett és nem tudtak fűteni otthon. Elindult hát szekéren magába az erdőre fát szedegetni. Csak szedegette meg szedegette a fát, mikor egyszer csak ráesteledett. Hát, gondolkodóba is esett, hogy mi tévő legyen. Megijedt, mert már haza nem tudott menni, mert sötét vót, nem látott, így felmászott egy hatalmas nagy fa tetejibe. Egyszer csak – úgy éjfél tájba – lássa, hogy világító fáklyákkal közelednek felé. Nagy csete-patével csak jöttek, jöttek. Ugyi ettől a kisi fiú még jobban megijedt, ugyhogy egy-két ággal feljebb is kapaszkodott. Zsiványok voltak. Mit ad Isten, éppen az alatt a fa alatt telepedtek meg, améken a kisi fiú fenn vót. A kisi fiú a fa tetején mán tényleg nagyon félt. A zsiványok csak ettek-ittak, korsó söröket meg hordó borokot ittak, nagy marhát sütöttek, kiabáltak és mulatoztak. Egyszer csak az egyik zsivány, ahogy evett-ivott, felnézett a fára és meglátta a kisi fiút. Felkiáltott hát:

– Hej, gyere le te kisi fiú onnan a fa tetejérű! A kisi fiú nem akart lefele mászni, mert nagyon megijedt, de addig-addig mondta a zsivány, hogy jöjjön le, hogy csak lemerészkedett. Na, osztán megvendégelték, adtak neki enni-inni, jóllakatták a kisi fiút. Közbe megkérdezték tőle, hogy mit keres itt az éjszaka közepén az erdőbe. A kisi fiú elmesélte, hogy csak fát gyűjteni jött, hogy otthon tüzet tudjanak rakni, miközbe ráesteledett és má' nem mert egyedül utnak indulni, ki az erdőből. A zsiványok megígérték neki, hogy pirkadatkor kivezetik az erdő szélére, vissza az utra. A kisi fiú beleegyezett és megörült a zsivány szavának. Lepihentek hát, és mikor eljött a hajnal, valóba utnak is indultak. Mikor már látszott az út, ami befele a faluba vezetett, az egyik zsivány megszólalt:

– Na, mi eddig késértünk, innen visszafordulunk, mert mi bizony nem mehetünk ki az erdőből, mert minket a falusi emberek, ha megfognak, vége a nyugalmunknak. Mi az erdőt járjuk, oda tartozunk, ugyhogy innen már egyedül kell hazatalálnod. A kisi fiú nagyon örült, hogy a zsiványok kivezeték az erdőből, és hogy újra haza mehet, hisz má' a szülei is

biztosan nagyon aggódnak érte. Elköszönt hát a kisfiú, megköszönte az ételt és italt, és azzal elindult. Otthon nagyon megörültek, mikor látták, hogy a gyerek épségbe van, és kacagva hallgatták a történetet, hogy hogyan sikerült annak kijutnia az erdőből, és hogy milyen jószívü erdei népséggel találkozott.

3. Adatközlő (AK): Jakab Ilona

K: Ön vallásosnak tartja magát?

AK: Hát, igen, ez egy nagyon jó kérdés. Nehéz rá válaszolni, mert én nem tartottam magam soha semminek, mert nem hittem, vagyis hittem, mert mindig vót bennem egyfajta hit, istenfélő hit, de nem istenfélő vót, hanem Istentől való félelem vót bennem, tehát míg meg nem ismertem az Úr Jézust. De azt tudom mondani, hogy míg élek se fogom úgy megismerni, mint ahogy szeretném, de minden nap jobban, közelebb és közelebb szeretnék hozzá jutni, de még ma is van, hogy érzem, hogy néha távolabb vagyok, máskor közelebb. Inkább azt mondom, hogy most már én inkább hívő embernek tartom magam, mint vallásosnak.

K: Mit jelent ön számára a vallás?

AK: Számomra a vallás egyfajta valamibe való hit, amit vallunk. Például nem biztos, hogy minden hívő vallásos. Bármibe lehet hinni, bármit vallhatunk: van, aki vallja, hogy van Isten, van, aki azt mondja, hogy nincs Isten. Tehát egyik is egyfajta vallás, a másik is egyfajta vallás. Az igazi vallás szerintem az Istenbe való hittel kapcsolatos, de inkább azt mondom, hogy ugye mi reformátusok vagyunk, és a református vallást gyakoroljuk, ugyanakkor nem biztos, hogy minden ember hívő, aki református, de vallásos, mert református vallásban van.

K: Mesélne kicsit arról, hogyan nevelődött bele a vallásba?

AK: Én a vallásba sajnos sehogy nem nevelődtem bele. Arra emlékszek kicsi koromban, hogy az én nagymamámnak volt egy Bibliája, ami egy nagyon nagy, hatalmas nagy Biblia volt, és az én nagymamám katolikus vallású volt, de én azt a Bibliát mindig a kezembe tartottam, és meg akartam mindig nézni, hogy mi van benne, kicsi koromban. Az én mamám az mindig azt mondta, hogy: Te ezt jányom nem érted, még nem érted. Nem tudtam, hogy, miért mondja, de mégis vágytam rá, hogy mi van benne, de sose tudtam. Szóval nekünk nem vót Bibliánk, nem vót énekeskönyvünk, szóval nem voltam egy ilyen vallásos közegbe otthon – a családba. Az édesanyám bár járt templomba nagyon ritkán, majd később egy kicsit sürvebben, de sose beszélt nekem Istenrű, csak inkább azt beszélte mindig, hogy ha elmegyünk a templomba, akkor csendbe kell lenni, mert a Bibliát hozzánk

vágják. Úgyhogy nagyon csendbe kell lenni, tisztelettudóan kell viselkedni. Szóval nem nevelődtem bele a vallásba. Én az Úr Jézus Krisztust megismertem negyven éves koromban, amikor egy, az Imányi József Váriba volt ilyen evangelizációt tartani. Én akkor döbbsentem rá, amikor az egyik prédikációt meghallgattam – a bűnről beszélt egyébként, és arról, hogy ha nem térünk meg, akkor a bűnünkben fogunk meghalni és örök kárhozatra jutunk – és én akkor nagyon elgondolkoztam rajta és megérintett az én bűnösségem, mert akkor a prédikáció alkalmával rájöttem, hogy milyen nagyon bűnös vagyok. De hát Isten nélkül minden ember bűnös, és ha Isten nélkül élünk, akkor kárhozatra megyünk. Szóval akkor én úgy éreztem, hogy meg akarok az Úr Jézushoz térni, és az istentisztelet után én visszamentem sok másik vári emberrel, úgyhogy én azóta folytatom ezt az Úrral való járást: vagyis olvasom a Bibliát, olvasom az ígét, tanulmányozom a szövegeket. Nekem minden nap egy új csoda, amikor hallok vagy tanulókat valamit az Istenről.

K: Ön szerint a nők vagy a férfiak vallásosabbak?

AK: Szerintem a nők, szerintem a nők.

K: Ezt meg tudná indokolni?

AK: Hát, eleve az, hogy a férfiak nagyon, ö, nagyon kis létszámba járnak például Váriba is templomba, többen inkább nők vagyunk. Általában én is, mióta már jártam ilyen alkalmakra, akkor több helyen is inkább a nők vesznek részt, azt tapasztalni. Én szolgáltam a Váriban működő felnőttkórusban, és onnan is sok helyre utazva azt tapasztaltam, hogy inkább a nők többen vannak az ilyen helyeken.

K: Mikor tanult meg imádkozni?

AK: Ilyen kis könnyebb imákat már kiskoromban a mamámtól megtanultam, hogy Én Istenem, Jóistenem, becsukódik már a szemem, meg ilyen hasonló, de mondjuk még mondhatom azt, hogy szinte a Miatyánkot sem akarta édesanyám megtanítani. Valahogy persze megtanultam valamikor, de az nem akkor volt, olyan kisgyermek koromban.

K: Volt valamilyen ima, amelyet kiskorában elmondott?

AK: Ezt a kis ilyen imákat, mint az Én Istenem, Jóistenem, becsukódik már a szemem, de a tiéd nyitva, Atyám, amíg alszom vigyázz reám. Vigyázz az én családomra, vigyázz az én testvéremre, mikor a nap újra felkel, csókolhassuk egymást reggel. Ámen. Ezt is kismamám tanította.

K: Elmondaná azokat a tanult imádságokat, amiket reggel és este szokott imádkozni?

AK: Én sokáig nem tudtam imádkozni fennhangon, és nem is tudtam az Úrhoz szólani, és én ezért nagyon sokat imádkoztam, hogy adjon a számba szavakat, hogy tudjak hozzá szólani, mert szerintem az az igazi imádság, ami belülről jön, és amit csak mi mondunk.

Tehát betanult imádságokat nem nagyon mondok és nem is tanultam régen se be, de azt nem mondhatom, hogy nem is olvastam el valamikor ilyet. Általában én magamtól szoktam mondani Istennek. Reggel mondom, amikor felébredek, akkor megköszönöm az Istennek, hogy velem volt az éjszakába, megköszönöm, hogy vigyázott rám, kérem, hogy bocsássa meg nekem minden bűnömet, kérem, hogy legyen velem a napon, áldja meg azt a napot, amivel még megajándékozott és este pedig megköszönöm megint, hogy velem volt és ugyanugy, ahogy a szívembe jön, hogy mi történt akkor nap például. A megfogalmazott gondolatok után a Miatyánkot szoktam elmondani reggel is meg este, de más tanult imádságot nem.

K: Elmondaná ezt az imát?

AK: Miatyánk, ki vagy a mennyekbe, szenteltessék meg a te neved. Jöjjön el a te országod, legyen meg a te akaratod, mint a mennyben, úgy itt a földön is. A mi mindennapi kenyerünket add meg nekünk ma. És bocsásd meg a mi vétkeinket, miképpen mi is megbocsájtunk az ellenünk vétkezőknek. És ne vígy minket kísértésbe, de szabadícs meg minket a gonosztól. Mert tiéd az ország, a hatalom és a dicsőség, mind örökké. Ámen.

K: Szokott böjtölni? Mikor? Miért? Ha böjtöl, akkor is ezeket az imádságokat mondja el?

AK: Nem, nem szoktam böjtölni, nem szoktam. Szerintem nem az számít, hogy mit eszek, meg mit nem, hanem hogy a szívembe mi van.

K: Ismer hálaadó imádságokat?

AK: Hát, a hálaadó imádság is a szívembü jön. Szóval én csak saját szavaimmal szoktam Istennek hálát adni. Mindenért hálát adok, mindenért. Mindent, ami túllem telik, tehát ami csak számra jön szavak, azzal mindenért hálát adok. Csak neki vagyok hálás, mert mindent tőle kapok, semmim nincsen, ami ne tőle lenne.

K: Ön szerint miért kell imádkozni?

AK: Az imádkozás az olyan, mint egy lélegzetvétel a léleknek. A nélkül nem tudunk élni, tehát az, ha nincsen, nem tudunk imádkozni, vagy nem imádkozunk, hát, akkor egy olyan lélektelen életet élünk, ami nekem már, nekem már idegen.

K: Ön szerint mikor hallgatja meg az Úr az imádságot?

AK: Én szerintem akkor hallgassa meg az Úr az imáccságot, amikor teljes hitünkből és teljes szívünkbül tudunk imádkozni, és valóban elhisszük aztat, amit kérünk, és hisszük, hogy van Isten, mert, hogyha nem hisszük és nem úgy imádkozunk, hanem csak úgy elmondjuk Istennek, akkor nem biztos, hogy meghallgassa, mer az nem igazi. Én má tapasztaltam azt az én esetemből, hogy volt olyan, hogy imádkoztam, de csak olyan felületes imádságba. De amikor teljes szívembü úgy odatérdepeltem az Úrhoz és oda

vittem teljes szíveimmel, az imáccságommal valamit, amit kértem, akkor meg is kaptam. Tehát szerintem azt hallgassa meg inkább, de egyébként mindenre figyel, az Úr mindenre figyel.

K: Többször imádkozik, amikor valakinek a betegségéről értesül? Ne adj' Isten, amikor beteg van a családban?

AK: Hát, persze. Hát, most aztat nem mondhatom, mert sajnós, hogy vannak olyanok, hogy megszegyenülök Isten előtt, mert, ő, bevállalom, hogy igenis imádkozni fogok, de azért sokszor elfelejtem, valahogy sokszor nagyobb a kísértés egyébre. De imádkozni, ha imádkozok, akkor belevonom sokszor azt az embert, akinek gyógyulásra van szüksége. Ha pedig elfelejtem, akkor ilyen visszatérően, akár a házimunka közbe is imádkozok érte úgymond.

K: Korábban látott vagy hallott-e már olyat, hogy segített az imádság? (Betegség, baj bekövetkeztek?)

AK: Igen, ez személyesen az unokatestvéremért való imádkozás volt. Sajnós a másik unokatestvérem, meg a férjem nem gyógyult meg, de az egyik unokatestvérem nagyon beteg volt a májával, és én teljes szívvel könyörögtem az Úrhoz, és az meggyógyult, úgyhogy megadta. Nagyon örülök neki. Férjem az nem gyógyult meg, valami oknál fogva. Egyszóval minden egyes kérdésünket nem válaszolja meg az Úr Isten, és nem ad meg minden kérést se, de ez az ő szuverén joga, hogy mit ad meg és mit nem, ez nem a mi ügyünk. A mi feladatunk az az, hogy imádkozzunk, és ha megadja, akkor meg örülünk neki.

K: Ismer olyan történetet, amely Jézus és Mária földön járásáról szól?

AK: Hát, amikor borrá változtatta a vizet. Akkor még egy történet van, Máriával kapcsolatos. Amikor odamentek Jézushoz és mondák, hogy itt vannak a testvéreid meg anyád, és akkor Jézus így válaszolt: Kik az én testvéreim és ki az én anyám? Aki cselekszi az Úrnak az akaratát, azok az én testvéreim, nővéreim és anyám. Ezek hirtelen, amik eszembe jutnak.

K: Hány éves korától kezdte el az istentiszteleteket látogatni?

AK: Legalább, hát, kicsi koromba. Úgy jött ki, hogy mielőtt úrvacsorázni kellett volna menni, már az előtt jártunk. De sokat ugri az iskolába is tiltva vót abba az időbe a templomba járás, sokat piszkáltak érte bennünket, meg a tanító oda állt a templom ajtajába, oszt akkor nem engedett be. A kommunizmusba volt ez ugye. Sajnós, hogy egyébként férjhez mentem, templomba is esküdtem, de utána még hosszú ideig nem jártam. Én amióta járok, rendszeresen, az negyven éves korom óta van.

K: Hogyan zajlott régen a keresztelő, házasságkötés és temetés?

AK: A keresztelő is úgy zajlott, mint most. A keresztszülőnek meg szülőnek oda kell állni az Úr asztalához, és akkor van egy rövid istentisztelet, amibe elmondja a tiszteletes, amit oda szán, amit meg akar osztani velek. Aztán megadja neki a nevet, odalép hozzá és megkereszteli ugye az Atyának, a Fiúnak és a Szentléleknek a nevébe, majd megáldja. Ez után a gyülekezet elmondja a hitvallásunkat, és ennyi körülbelül. A házasságkötés is ilyesmi. Bemegy a fiatal pár a templomba, akkor is van egy rövid istentisztelet, fogadalmat is tesznek, és annyi. A temetés is úgy zajlik, hogy a pap eljön, meg ott vannak az emberek is, aztán van egy ének és istentisztelet már az élőknek, vagyis azokhoz szól, megszólítja az embereket az ige által, aztán elbúgyuztassa, merthogy van egy búcsuztató, aztán megint egy ének, és elindulnak menetbe a temetőbe.

K: Ön milyen gyakran jár úrvacsorázni?

AK: Hát, én amióta negyven éves korom óta templomba járok, azóta sokat megyek. Képzeld el, eleinte, vagyis megtérésem után még nem mentem mindig úrvacsorázni, sőt, még a Sátán is abba az időbe sokat kísértett, mert milyen érdekes, hogy aki az övé, azt nem kísérti, de azt, aki már nem az övé, vagy nem akar az övé lenni, hanem az Úré, azt egyre jobban kísérti. Volt többször, hogy úrvacsora előtt érdekes módon történt velem olyan dolog, ami miatt eleinte nem mentem, mert azt gondoltam, nem vagyok rá érdemes. Ez tartott több időn keresztül, míg egyszer aztán imádkoztam, és az Úr kinyitotta a szememet, hogy hát ez így nem jól van. És akkor eszembe jutatta nekem minden egyes kérdést, ahogy a pap felteszi, mikor úrvacsoraosztás van, hogy hiszed meg vallod, meg akarsz, meg fogadod, stb. És akkor eszembe jutott nekem az, hogy, ha én ezt fogom csinálni, hogy én mindig azt fogom mondani, hogy nem érdemlem, akkor sose jutok oda, tehát ez is a Sátán műve vót és erre rá kellett úgy jönnöm. Még akkor élt a férjem, minden percen vele összevesztünk, mielőtt menni kellett volna a templomba, mindig vót valami piszkálódása neki, ami miatt én nem mentem. Egyszer eszembe jutott az, hogy azt mondja az ige, hogy: Te hiszed azt, hogy neked az Úr Jézus halálaért bűnbocsánatot ad? És akkor eszembe jutott, hogy hát én ezt elhiszem, hát akkor mehetek, mert bár ezt a bűnt elkövettem, való igaz, de az Úr azért a bűnért is már meghalt, tehát már a keresztre vitte. Ez persze nem azt jelenti, hogy én akkor most már elkövethetek bűnt, na de tudatlanul is, akaratlanul is elkövetünk, mert ilyenek vagyunk, de én már ettől függetlenül elmehetek a templomba úrvacsorázni. Na, és azóta nem azt mondom, hogy nem hagytam ki még sose alkalmat, de általában járok úrvacsorázni.

K: Volt-e régen diktálás? Miért volt szükség rá? Hogyan tekint a változásokra?

AK: Volt. Most mondjuk, megmondom őszintén, hogy én gyerekkoromról emlékszek a diktálásra, múltóan. Én egy olyan ember vagyok, aki gyerekkorom minden pillanatára nem emlékszek. Múltóan emlékszek, hogy a temetésen is mindig diktálás vót, tehát a templomba is mindig diktálás vót. Hogy miért volt ez, azt én nem tudom, szerintem nem vót mindenkinek énekeskönyve, mert mondjuk nekem se vót, az én édesanyámnak se vót, tehát akkoriba nem lehetett venni, mert kommunizmus vót, vagy fogalmam sincs. Viszont mióta én má járok templomba, megtérésem, vagyis negyven éves koromtu kezdve, azóta nincsen diktálás. Azóta nekem mindig van énekeskönyvem, azóta nem diktálnak soha.

K: Református létére hallott-e, tud-e Mária-imát?

AK: Nem, nem tudok.

K: Hol ismerkedtek a fiatalok a maga idejében?

AK: Hát, ugyi, akkori időbe se internet, se telefon. Keresték egymást, üzentek egyiken-másikon keresztül. Megbeszéltek, hogy találkoznak, és akkor felmentek a faluba sétálni. Voltak ezek a töltések, és mentünk oda sétálni. Endre bátyád is szedett nekem ibolyát és az volt a különleges, hogy az az ibolya nem lila, hanem fehér. Sétáltunk ott át a hidon, néztük a vizet, találkoztunk sok többi fiatallal, akik ott voltak. Meg kimentünk a futballpályára, sétáltunk, vettünk magot, magoltunk, stb.

K: Járt-e Ön a fonóba? Hogyan történt a fonás? Hosszú volt-e a folyamat?

AK: Hát, az én időmbe, megmondom őszintén, hogy fonó má' nem nagyon vót, de érdekességképp hallottan a szüleimtű, tehát tudok rulla. Régen ugyi vótak ezek a fonók, ahova jártak össze. A jányoknak vót ilyen kis rokkájok, vót rajta orsó, és akkor ugye az idősebbek megtermelték ezt a kendert, megművelték, mert hosszú műveletek voltak azok, mielőtt olyan kis szöszössé megcsinálták, és abból a nagy gubanc szöszbű kellett nekik fonni olyan nagy szálakot, és ebből majd szóttek az idősek anyagot ugymond. Egyik kezekbe forgatták az orsót, másikba a szöszt. Abból varrtak zsákokat, abból varrtak székruhákat, konyharuhákat. A szegényebb emberek még varrtak belőle ruhát is. Ez ugyi egyfajta szürkés-feheres szín vót, de majd vót ilyen festő, oszt akkor befestették. Nem mindenkinek vót pénze, hogy ruhát vegyen. Na és akkor, a fonás meg ismerkedés ugy zajlott, hogy a fiuk kitudták, hogy épp mék jányos házná van épp fonó, mert ezt ugy híjták, hogy fonó. Kalákába fontak a lányok, elvitték azt a kis rokkájokot, meg szöszt, és ültek körbe öton-haton, mikor hányan, és fontak. Nagyon vífám hangulatba telt. A fiatalok csevegtek, kacarásztak.

K: Mit csináltak a legények a fonóba? Volt-e olyan, hogy ellopták az orsót? Ha igen, hogyan lehetett visszaváltani?

AK: Na és akkor, igen. Kitudták a fiuk, hogy épp melyik házná van vonó, és bementek, majd ott mégjobban ment a kacarászás. A jányok ugyi versenyeztek, hogy ki tud több olyan kis labdát csinálni az orsóval, mert a szöszből ilyen gömb lett. Mit csináltak a fiuk? Hát ellopdesták az orsót, a lánynak meg váltságdíjat kellett érte fizetni. Na, most ugyi, ki mit kért, valaki, hogy hazakisérje, valaki meg hogy megcsókolja a lány, meg ilyenek. Ezzel szórakoztak. Nagyon jó hangulatba telt, most is nagyon jó lenne a mostani fiataloknak egy ilyen. Semmivel se lehet azt összehasonlítani.

K: Milyen újévi szokásokat ismer? Jártak-e régen újévet köszönteni, s ha igen, az hogyan zajlott?

AK: Fiatal asszony koromba rengeteget jártunk egymásnál köszönteni. Vótak kis énekek, énekelünk egyet az ajtóba, mint a Pásztorok, pásztorok, ez karácsonykor is így vót, kántáláskor, utána meg bementünk és bejártuk egész hajnalig az egész baráti kört, mert elindultunk már éjfél után. Emlékszek, szakadt a hó, szánkóval mentünk, a férfiak meg beleburítottak a hóba bennünk. Ez nagyon szép emlék. És akkor bementünk, megittunk valamit, ettünk egy sütit, azok csatlakoztak hozzánk és mentünk együtt tovább.

K: Van-e olyan, hogy látogatáskor a férfinak kell először bemennie a házba?

AK: Igen, bizony, ez mindig így vót. Mindig a férfinak kellett.

K: Ismer-e újévi ételleket?

AK: Vótak ilyenek, persze, például a lencsére mondták, hogy bőséget meg gazdagságot hoz. Azt mondták, hogy ahány lencseszem van egy lábosba majd olyan sok pénz meg gazdagság áll a házhoz. Mi disznót már mindig vágunk akkorra, és abból sütöttünk-főztünk újévre. Az is ilyen újévi étel, mert arra meg azt mondják, túrja a szerencsét.

K: Milyen szokások tartoznak a húsvéti ünnepkörhöz? Tojásszedésről/festésről például tud-e valamit mondani, vagy a locsolkodás hogyan zajlott?

AK: A húsvétal kapcsolatos dolgokkal kapcsolatba arra emlékszek vissza, hogy mi nagypénteken semmi húst nem ettünk. A mi vallásunkba a reformátusok nem tartják a negyven napos böjtöt, az inkább a katolikusoknál elterjedt, de nagypénteken be kellett tartanunk. Akkor csak paszulyt ettünk, meg pukkasztottuk a málét, mert azt mondták nekünk, hogy csak azt szabad. A tojásfestésről arra emlékszek, hogy megszédtek az asszonyok a hagymahajat, megfőzték egy lábosba, és abba főzték meg a tojást. És akkor vót viasszok, és abba mártogattak, mintát raktak rá egy hosszukás tollszerű dologgal. Mikor meg a hagymahajba megfőzték, a minta ott maradt. Fűveket meg gazokot is összeszedtünk, és a tojásra ragasztottuk harisnyanadrággal, és mikor megfőtt, az is ott maradt. Na és akkor megfőztük a tojást, péntek reggel, és akkor hétfő reggel meg jöttek a fiuk, korán reggel. Én

emlékszek még feküdtem az ágyba, és korán reggel jött egy fiu és meglocsolt. Na, másik éven már korán felkeltem, mert tudtam, hogy korán fog jönni. Nem csak a lányokat, hanem a fiatal asszonyokat is meglocsolták.

K: Május elsejei szokásokról tudna-e mesélni? Ki kapott májusfát, hogyan nézett ki, mit tettek a fára, stb.?

AK: Na, az olyan fiukra nézve, akik már komolyabban gondoltak egy lányra, szégyen lett volna, ha nem állít májfát. A fiuk május éjszakáján összeverbuválódtak, és kivágták a folyópartról a kisebb fákat. Csokit meg fujókát, szallagot kötöttek rá. Ez nagyon érdekes vót, mert mikor a jány reggel felkelt, kinézett, látta, hogy kapott fát. Büszke vót, örült neki. Vótak olyan fiuk, akik a kerítést is kidiszitették, letörték az orgonát, mert az már akkor nyitik, és az nagyon szép vót. Akinek meg már olyan komoly vót, hogy elfele vette a jányt, az sokszor éjjeli zenét is huzatott. Megfogadott ugyanugy egy zenekart, és a lány ablaka alatt zenéltek. Nekem is volt éjjelizeném, mikor párommal kerültünk összefele, arra ébredtem, hogy milyen szép zenét huzatott.

K: Volt-e olyan, hogy a fiúk ellopdosták más fáját?

AK: Természetesen vót olyan, vótak olyan lingár fiuk, mert lustát vótak kimenni, és elvitték a másik fáját. Olyan szokás is vót, hogy a kisajtót lopták el bosszúból, például mert nekem is tetszett a jány, és egy másik fiu is állított neki fát. Vót olyan, hogy a harmadik utcába vitték el, és akkor mindenkinek mondták, és szóltak az emberek, hogy kinél-merre látták. Vót ilyen. Messzire vitték.

K: Hogyan zajlott a faluba a disznótor? Kinek mi volt a feladata aznap? Mit ettek és ittak? Meddig tartott? Kiket hívtak meg rá?

AK: Jaj, hát, a disznótor, az nagyon jó esemény vót. Ma már nagyon ritka. Mindenkinek megvót a feladatja. A férfiak feladata az vót, hogy a disznót felvágták, felbontották, megperzselték, vót mindig egy erre kijelölt hely. Megdarálták a kolbászhust, megtöltötték a kolbászt, elosztották a husokat. Addig az asszonyok már előtte nap megfonnyasztották a káposztát, megcsinálták az ebédet ugyi, akkor sok családba vót mindig délre kifőzve töltött káposzta, leves, sütöttek a husokból, szedegettek le a comb husaiból nagyon finom disznótoros hus lett belőle savanyu káposztával, krumplival. Mindenkinek vót dóga. Reggel meg ugyis disznófogással indult, mert ugy hívták. Hívták a szomszédokat, férfiakot disznót fogni. Azzal kezdték, hogy egy kupica valamit megittak és akkor utána megfogták, megszurták és perzselték. Méregették ott a férfiak egymásnak a disznót, hogy kinek volt nagyobb-kisebb. Érdekes volt nekem mindig, mert régen ugy perzselték, hogy szalmával, én meg kimentem mindig nézni, hogy égett a disznó, és attól félttem, elég az egész. De

végülis mindig olyan szépen megtisztították, lekapargatták az égett részeket róla, és olyan gyönyörű arany tiszta lesz.

K: Milyen Luca napi szokásokat ismer? Mi jellemezte az év ezen napját?

AK: Luca napjáról én nem tudok. Vót tán ott is valami, hogy mit szabad, mit nem szabad, de nem tudom konkrétan.

K: Hogyan zajlott a karácsony? Mi jellemezte ezt a napot, illetve az előtte lévő estét? Miket ettek, hová mentek az emberek, volt-e szenteste betlehemezés, fadísztítés, stb.?

AK: A szent este nagyon nagy ünnep vót. Akkor este állították fel a szülők a gyerekeknek a fenyőfát, hogy másnap már meglássák reggel a szép fát. Otthon vótunk. Templombú hazajöttünk, és akkor együtt ünnepeltünk, csendesen. Beszélgettünk. Hogy honnen, honnen nem szedték, mindig vót szinte mindenkinek fája, szerzett valahonnan. Én meg emlékszem, egyik szenteste kis tökéletlen voltam, és nem aludtam el, hanem figyeltem anyámat, hogy mit csinál, és bizony láttam, hogy disziti a fát, holott mindig azt mondta és azt is hittem, hogy a Jézuska hozza. Nem magyarázta ugy meg nekem, emlékszek rá, szóval csalódás ért, de attól függetlenül rettenetesen örültem neki. Abba az időbe nem ugy voltak a karácsonyfa díszítések, mint ma, hanem abba az időbe vótak ilyen fényes papirok, lehetett venni, lapokba vót, és akkor belegöngyölte a diót, szurt bele gyufaszálat, kötött rá cérnát, és azt tettük a fára. A fa törzsére meg almát rakott, képzeld, abba is gyufaszálat szurt, és felakasztotta. Ez volt a díszítés.

K: A régi időkbe hogyan jelezte a legény, ha tetszett neki egy lány?

AK: Hát, csakis ugy hogy megszólította, kereste, ment utána, mint ma.

K: Bálokon is ismerkedtek a fiatalok? Hogyan zajlott az esemény (kik zenéltek, meddig tartott, szülők részt vettek-e, volt-e étel vagy ital, kellett-e fizetni, mennyi költőpénzt vittek a fiatalok, stb.)? Milyen alkalmakból rendeztek bált?

AK: Voltak ilyen utcabálok. És voltak ilyen cigányzenészek, de akkor még az nem ugy vót, mint ma, hogy sokan vannak, hanem volt egy-két család, akik itt laktak, ilyen zenész család, hegedűvel, és azok játszottak. Pár fiu összeállott, meghívták, és akkor a fiatalok mentek. Érdekes volt, vasárnaponként volt. De nem mehettünk a bálba magunkba, mert azt a jányt, aki magába ment, megszóták. A mi időnkbe má' volt olyan is, hogy csájna, tehát teázó, de nem csak azt lehetett inni, hanem italat is lehetett venni, hanem hurka, kolbász, meg édességek, üditők is voltak, és sokszor a bálból kiszöktünk hátul, és elmentünk, ittunk egy likőrt vagy valamit, ettünk sütit, ilyenek. Az utca bálkot egyébként meg batyus bálnak hívták, mert oda otthon készítették a lányok pogácsát, vagy valamit, és azt megették, megkinálták a fiukat.

K: Volt olyan, hogy visszautasították a legényeket a lányok? Volt-e annak valami következménye?

AK: A mi időnkbe nem vót szabad, mert az a legénynek egy nagyon nagy megalázó dolog volt, ha visszautasították. A mi időnkbe vót kettő olyan beteges fiu is, akire ha ugy rá néztél, nem igen táncoltál vele, de mindig ott vót a táncba és mindig mindenkit felkért, és mindenki táncolt is vele. De sokszor a többi fiura csak rá néztük, azok má' tudták, hogy le kell kérni, de még így se azt a fiut se utasítottuk vissza. Ez a jánynak is plussz pont vót, hogy elment azzal is, mert akkor jószelleműnek gondolhatták.

K: Hogyan zajlott az udvarlás: háztűznéző, házlátogatás?

AK: A legények elindultak csoportba, mert abba az időbe is barátokoztak, megvót a baráti kör. Monjuk megbeszélétk, hogy az egyiknek a barátnője egyik utcába lakik, másinak másikba, de egyirányba kell egy darabig mindkettőnek menni, akkor elindultak együtt, ilyen vót. De be a lánynál a fiu se mehetett be rögtön, hanem kihívta, beszélgetett a kisajtóba vagy haza kísérte. Bemenni csak akkor mehetett be, ha a szülők engedélyt adtak, és csak ott is beszélgethettek, ahol a szülők voltak, abba a szobába. Egy szoba is vót, az az igazság, és a fiu is ott ült, szépen eltöltötték az időt, és este elment haza.

K: Volt-e olyan, hogy a lánynak nem tetszett a legény, és azt nem akarta lekísérni? Ilyen esetben mi történt?

AK: Vót olyan, igen, és ha meg nekem nem tetszett egy legény, akkor például ki se kísértem. Ha kikísértem, akkor meg az egy jelzés vót, hogy nekem is tetszik.

K: Melyik napok voltak az udvarló napok?

AK: Keddi, csütörtöki és vasárnapi volt. Szombaton nem vót szabad udvarolni menni, mert akkor az fürdés nap vót a lánynak.

K: Mennyire szóltak bele a szülők a fiatalok kapcsolatába?

AK: Nagyon, nagyon.

K: Számított-e az, hogy egy fiatalnak milyen az anyagi helyzete?

AK: Nagyon számított. Szóval olyan téren számított, hogy egy gazdag nem vehetett el egy szegényt, és fordítva. Mert mindig azt mondták, hogy nem egyforma szinten van a két család.

K: Előfordult olyan, hogy a szülő választott párt a gyerekének? Ha igen, érdemes volt ezt így alakítani?

AK: Elő, igen, de nagyon megszenvedte, mert egy életen át olyannal kellett együtt élnie, akit nem szeretett.

K: Hogyan nevezték a faluban azt a fiatal lányt, aki bár már korban odáig ért, mégsem kelt még el?

AK: Vénlánynak nevezték.

K: Hány éves korában számított vénlánynak valaki?

AK: Huszonhárom éves kora után már kezdett az lenni.

K: Hány éves korban házasodtak az emberek?

AK: Hát huszonhárom éves korig kellett vón, szóval az előtt már, ilyen tizennyolc-húsz éves kor közt bármikor. Huszonhárom éves korig, az a lényeg.

K: Számított-e a párválasztásnál az, hogy milyen vallást gyakorolt a másik fél?

AK: Nagyon. Annak idején református csak reformátushoz, katolikushoz csak katolikus. Vót olyan, ritkábban, de előfordult, hogy egyik család se gyakorolta a vallását, és úgy összeházasodtak, hiába egyik katolikus, másik református volt.

K: Volt-e a faluban szöktetés vagy lánylopás? Ha igen, elmesélné, hogyan zajlott?

AK: Hát, igen, vót ilyen. Vót, hogy a szülők nagyon ellenezték a házasságot, ezért a két fiatal megbeszélte egy időpontot és elszöktek. Elvitte sokszor vagy nagyszülőnél, vagy épp oda, ahol helyet kaptak. Vagy ha a fiú családja, szülei megengedték, haza vitte oda, és akkor már, ha egyszer valaki megszöktette, kötelessége volt elvenni.

K: Hogyan zajlott régen a lánykérés? (Közösen vették-e meg a gyűrűt, stb.)

AK: A lánykérés úgy zajlott, hogy a fiú meg a lány megbeszélte, hogy gyűrűt vesznek, mert össze akarnak házasodni. Utána meg haza vitték megmutatni a szülőknek, az én időmbe legalábbis, és akkor utána meg a szülők megbeszélte együtt, hogy mikor legyen az eljegyzés. Volt egy eljegyzés, ahol felhuzták a gyűrűt. Volt ez kisebb és nagyobb is, kinek milyen tehetsége volt, ki mennyire szeretett mulatni. Eljegyzés után mentek a paphoz bejelenteni, aki minden vasárnap kihirdette valamennyi idővel előttétől az esküvőt. Három vasárnapon keresztül hirdette.

K: Milyen előkészületek előzték meg az esküvőt? Mit tartalmazott a lány kelengyéje, amit a szülei állítottak össze számára?

AK: Na, a lánynak a kelengyéjéhez tartozott egyrészt ez a szövött dolog, amit mondtam, amit megfontak anyagokat, mert ebből varrtak zsákot, kendőköt, stb. Meg vót toll, meg dunna, emiatt tartották a lányos háznál a sok libát is, mert folyton tépdesték a tollát, és gyűjtötték. És akkor abból lett a párna meg a dunna. Összegyűjtögették ezeket, akkoriba lehetett venni tokot, és akkor ezeket csináltak.

K: Mit kaptak nászajándékba?

AK: Minden olyat vihettél nászajándékba, amire azt mondtad, hogy a fiatal párnak hasznos. Abba az időbe nem adtak pénzt nászajándékba. Ez mondjuk nem vót a legjobb szokás, mert vót én is amiből kaptam mondjuk hatot, más dologból, amiből meg hiányt szenvedtem, nem volt egy se.

K: Hol ünnepelték meg a lakodalmat? Sátoros lakodalom volt? Mindez hogyan nézett ki? Milyen volt a díszítés, stb.?

AK: Hát, akkoriba sátoros lakodalom volt, igen. Lufival meg szallaggal, akinek volt rá tehetsége, az feldíszítette. Most már ilyen tíz éve biztos nincs, húsz is.

K: A világháborúkor kötött esküvők tehát sokkal szolidabbak voltak? Esetleg titokban kötöttek-e akkor házasságok?

AK: Azok nagyon visszafogottak, igen.

K: Hogyan zajlott egy esküvő? Mi volt a sorrend? Volt-e a fiús és lányos háznál vendégfogadó szokás?

AK: Igen, volt a lánynál is egy második, meg édesség. Ott ugyi kikérték a lányt, jött a fiu érte menettel, kikérték, mentek templomba meg községházára, és onnan majd a fius háznál mulattak.

K: Hogyan segítették a rokonok a lakodalmi előkészületeket? Miket sütöttek? Milyen ételeket kínáltak? Volt-e főzőasszony fogadva?

AK: Mindent a rokonok hordtak össze, igen. Egy hétig előtte jártak süteményezni. Mindent a lányos meg fius háznál sütöttek meg.

K: Volt-e vőfély? Sok versikét mondott a lakodalom alatt?

AK: Ugyanugy vót, mint ma. Az egész eseményt ő vezette le.

K: Volt-e zene, s ha igen, milyen?

AK: Cigány zene sok helyen.

K: A hívogatás hogyan történt? Hány héttel a lakodalom előtt hívták meg a vendégeket?

AK: Hát, olyan két héttel előtte.

Volt-e papír alapú meghívó?

AK: Vót.

K: Melyik napokra tették legtöbbször az esküvőt?

AK: Az én időmbe szombaton vótak az esküvők.

K: Milyen ajándékot vittek a vendégek?

AK: Amit ugy gondolták, hogy hasznos, megint csak, a vendégek részéről is igaz ez.

K: Kik öltöztették a menyasszonyt?

AK: Hát, a közeli barátnők, unokatestvérek, lányok.

K: Voltak-e nyoszolyólányok? Mi volt a feladatuk? Volt-e nekik párjuk?

AK: Ezek vótak, akik öltöztették is. Régen ugy vót, hogy minden jányhoz párt állítottak egy esküvőn. Olyan nem volt, jányom, hogy valakinek nem vót párja. Hiába te azt a fiut lehet akkor láttad először, meg utoljára, de neked egész este az volt a párod. Együtt kellett lenniük.

K: Volt-e fényképész vagy fényképezkedés?

AK: Hát, aznap nem vót, ilyen, mint ma, hanem esküvő másnapján mentek, ki hova, összebeszéltek, és akkor Beregszászba mentek, és vitték a ruhát magukkal, és ott csináltak képeket.

K: Volt-e utcán vonulás, utcaelkötés? Volt-e kínálgatás?

AK: Volt, igen. Elkötötték az utat, igen, madzaggal, amit sokszor ki is diszitettek kicsit virágokkal, meg ilyenekkel. Vittek süteményt, és azzal kínálgattak, igen.

K: Hogyan zajlott a mulattság? Volt-e menyasszonylopás, csokordobás, tányértörés, menyasszonytánc?

AK: Mindegyik ugyanugy vót, igen, csak a vőlegény nagyon vigyázott a menyasszonyra, mert ha ellopták, sokat kellett neki fizetni, ha ellopták. Csokordobás is, hát, az meg olyan vót, hogy azt mondták, aki elkapja, az lesz legközelebb menyasszony.

K: Tudna-e a menyasszonnyal vagy magával az eseménnyel kapcsolatban valamilyen mágikus eljárást, hiedelmet mesélni?

AK: Nem jut eszembe most ilyen.

K: Mikor egy nő állapotos lett, előfordult-e, hogy megszabtak neki valamit, hogy mit nem szabad tennie vagy épp ennie, stb.?

AK: Annak idején nem vót ilyen, hogy nem szabad vót csinálnia. Én hét hónapos koromba répát szedtem a mezőn. Azt mondták mindig, hogy minél többet mozgol, annál hamarabb meg könnyebben meglesz a baba.

K: Segítettek-e neki terhessége alatt a rokonok, s ha igen, miben? Szülés után is ez volt a jellemző?

AK: Segítettek. Hát, szülés után az volt a jellemző, hogy a gyermekágy idejéig, hat hétig nem vót szabad neki felkelni. Addig ment a szülő, anyós, és akkor főzött, a gyerek ruháit, pelenkáit kimosta, stb.

K: Volt-e olyan a településen, hogy bába, s ha igen, ő miben segédkezett?

AK: Volt bába. A mi falunkba volt bába, a szülésznőt hívták így. Nem volt akkor orvos, hanem az csak aztán nézte meg a gyereket, hogy megszületett.

K: Hány keresztszülőt fogadtak?

AK: Általába kettőt fogadtak, a lány oldaláról, meg a férj oldaláról egyet. Barátokat, később már testvéreket, unokatestvéreket.

K: Mi alapján választottak nevet az újszülöttnek?

AK: Hát, általában a lányokat az anyja után keresztelték, a fiukat meg az apjuk után. Esetleg nagypapja után, nagyszülők után.

K: Hány héttel vagy nappal a szülés után tartották a keresztelőt? Volt-e előtte valamilyen szokás vagy rituálé?

AK: Hat hétnek le kellett telni, és azut. Addig a fiatalasszony a gyerekekkel az udvarról se mehetett le, ki se mozdulhatott.

K: Milyen ajándékot vittek a keresztszülők a keresztelőre? Milyen ételleket készítettek ez alkalomra?

AK: Kisruhát, pólyapárnát, vagy amire szüksége vót. Enni meg paprikás vót, leves vót, sütemény vót sütve. Nagymamák sütöttek-főztek általában. Meg na, így a rokonságból az asszonyok.

K: Ismer-e az alkalomhoz kötődő hiedelmeket?

AK: Hiedelmet nem igen. Csak azt tudom, hogy úgy tartották, hat hetes korára vagy utána már meg kell keresztelni a gyereket, hogy nehogy pokolra jusson, mert épp nincs megkeresztelve.

K: Mi történt akkor, ha valaki elhalálozott? Kinek a feladata volt, hogy hírül adja a faluba, hogy valaki meghalt?

AK: Akkoriba a postás vót, aki hírül adta, ő tudatta.

K: Volt-e olyan, hogy valakinek nem is harangoztak?

AK: Általába mindenkinek harangoztak, én nem tudok olyat, akinek nem. Csak a Jehova tanuinak nem.

K: Hogyan zajlott a virrasztó? Énekeltek-e ott az emberek?

AK: Igen, ott csakis énekelnek. A tiszteletes mond ott egy kis prédikációt, és énekelnek. Ilyen énekeket, mint Mindig velem, Uram, stb.

K: Hogyan zajlott a halott nézés? Volt-e valami megkülönböztető jele annak, hogy épp idős, férfi, nő vagy gyerek halt meg?

AK: Hát koporsó méretébe, ha gyerek halt meg, akkor az kisebb volt. Női férfit nem tudok.

K: Hogyan zajlott a temetés? Milyen hiedelmek voltak elterjedtek a temetéssel/halottal kapcsolatban?

AK: A temetés is úgy zajlik, hogy a pap eljön, meg ott vannak az emberek is, aztán van egy ének és istentisztelet már az élőknek, vagyis azokhoz szól, aztán elbúcsúztassa a halottat, merthogy van egy búcsúztató, és elindulnak menetbe a temetőbe. Eljárást vagy hiedelmet? Hát, ha valamit nagyon szeret, akkor azt például melléje szokták tenni, hogy a lelke nehogy visszajárjon kísérteni, meg ilyenek vótak, ilyenekre gondolsz? Én ezeket nem jegyzem meg annyira nagyon, mert nem hiszek az ilyenekbe.

K: Volt-e halotti tor? Mi jellemezte?

AK: Halotti torja mindenkinek volt, mindenkit meghívtak, akik ott voltak a temetőbe családtagok, hogy tisztességtevésre menjenek vissza, mert ez a halott utolsó vacsorája. Ott mindig töltött káposzta volt, fánk meg bor.

K: Fűződnek-e történetek a településhez, annak valamely épületéhez, romjához? Járt-e ott valamilyen nevezetes személy?

AK: Fűződnek, de én nem tudom így elmondani neked. Esze Tamás is járt itt, a templomon van emlékmű is neki. Várom is vót, biztos vannak.

K: Tudna mondani olyan mesét vagy történetet, amit nem könyvből olvasott, hanem szüleitől/nagyszüleitől hallott?

AK: Nem tudok ilyen történeteket, nem hallottam.

4. Adatközlő (AK): Lengyel Ilona

K: Ön vallásosnak tartja magát?

AK: Vallásosnak tartom magam, hát, hiszek Istenbe. Vallást teszek róla, vallom az Ő nevét. Ezen túl én hívő embernek tartom magam elsősorba inkább, mint vallásosnak.

K: Mit jelent ön számára a vallás?

AK: Isten hitet jelent, hogy megvallom a Jóistent.

K: Mesélne kicsit arról, hogyan nevelődött bele a vallásba?

AK: Hát, igen. Abba az időbe nehéz vót, de azért eljártunk a templomba, tanítottak imádkozni a szüleim, igen, úgy nevelkedtem a családba. Az anyukám is vallásos vót.

K: Ön most vallásosabb, mint fiatal korában?

AK: Most igen, igen.

K: Ön szerint a nők vagy a férfiak vallásosabbak?

AK: Hát, szerintem a nők.

K: Miért gondolja így?

AK: Nem is tudom, miért is van így, de mégis a nők inkább eljárnak olyan vallásos gyülekezetekbe, azokat jobban foglalkoztassa ez az egész, mint a férfiakot. Lehet, hogy a

férfiak is hisznek Istenbe, meg minden, de azért' nem úgy állnak hozzá egészen a dógokhoz.

K: Mikor tanult meg imádkozni? Gyermekkorában imádkoztak együtt a családdal?

AK: Igen, imádkoztunk, igen. Gyermekkoromba. Egész kicsi koromba. Tíz éves korom körül már arra emlékszek, hogy minden este imádkoztunk, mindég imádkoztunk, kivált, ha lefeküdtünk. Úgy nem aludtunk el.

K: És ez hogyan zajlott?

AK: Hát, mikor együtt mondtuk, mikor magunkba. Vót, hogy elkezdte az anyukám, utána meg mondtuk mi, vagy mondtuk együtt.

K: Akkor legtöbbször este imádkoztak?

AK: Igen, meg úgy étkezések előtt is vót, hogy mondtuk, de akkoriba annyira nem, mint most inkább.

K: Milyen imádságokat mondtak el?

AK: Hát, a Miatyánkot, meg a Hiszekegyet, ezt mindég elmondtuk. Meg mondjuk az Üdvözlégy-et is, mert az én anyám izé vót, katólikus. Édes mindig aztat mondta, valóba. Meg az Én Istenem, Jóistenem-et is mondtuk, mikor kicsik vótunk, ugyhogy azt is mindig elimádkoztuk.

K: Elmondaná azokat a tanult imádságokat, amiket reggel és este szokott imádkozni?

AK: Hiszek egy Istenben, mindenható Atyába, mennynek és földnek Teremtőjébe. Hiszek Jézus Krisztusba, Isten egyszülött Fiába, mi Urunkba, ki fogantaték Szentlélektől, született Szűz Máriától, szenvedett Poncius Pilátus alatt, megfeszítették, meghala és eltemették. Szálla alá poklokra, harmadnapon halottaiból föltámadt, fölment a mennyekbe, ott ül a mindenható Atyaistennek jobbján, onnan lészen eljövendő ítélni eleveneket és holtakat. Hiszek Szentlélekben. Hiszek egy egyetemes keresztény Anyaszentegyházat, szenteknek egyességét, a bűnök bocsánatát, a testünk feltámadását és hiszem az örök életet. Ámen. Üdvözlégy, Mária, magasztalva vagy! Az Úr van teveled. Áldott vagy az asszonyok között, és áldott a te méhednek gyümölcse, Jézus. Istennek szent anyja, imádkozzál miérettünk, bűnösökért, most és mindörökké. Ámen. Fehér rózsa, Mária, engem Jézus talál. Szent szívével szeretett, szent vérével megváltott. Az én házam Szent Antal, négy szögibe négy angyal. Közepébe szent kereszt, forogjatok keresztet, őrizzetek angyalok. Hadd nyugodjam Máriámnak kebelébe, szent nevébe. Éjfélájba kukorékol a kakas, kiáltja Máriát: Kelj fel, kelj fel, Mária! Szent Fiadat ellopták, vasdárdákkal dárdázzák, tövisekkel koronázzák. Keresztfára feszítették, három csepp vérét elejtették. A szent angyalok felszedték, aranytányérra tették, Egyiptomba elvitték, ott kihirdették. Aki ezt az

imádcsgot háromszor napjában elmondja, Isten a hét bűnét megbocsássa. Ámen. Ezeket a katólikusokat is azért szoktam imádkozni, mert olyan jó imák ezek, olyan szép.

K: Ez nagyon érdekes. És mennyire fér meg ez a reformátusságával? Merthogy ugye két külön vallásról beszélünk.

AK: Hát, ugyi az én anyám katólikus vót, de mélyvallásos vót nagyon, és ő mindig katólikus imákat mondott, erre tisztán emlékszek, mikor mi együtt imádkoztunk.

K: És ön mikor és miért tért át a református vallásra? Vagy már annak is keresztelték?

AK: Engem annak is kereszteltek. Az én anyám ide bekerűt a faluba, és férjhez jött egy reformátushoz, és engem már reformátusnak kereszteltek a református templomba, mert akkor az amugy is ugy vót szokás, hogy annak keresztelik a pulyát, ami az apja. Itt Váriba, akkoriba nem vót anyámnak lehetősége a katólikus vallást gyakorolni, mert itt nem vót, csak néhány katólikus, és templom meg egyáltalán nem vót olyan, csak református ugyi. És emlékszek, hogy még az én kiskoromba az anyám képes vót gyalog elmenni Beregszászba, vagy néha Gecsébe is a templomba vasárnaponként.

K: És ön mit gondol ezekről az imákról? Van még más oka is, ami miatt ezeket elmondja, vagy csak megszokás?

AK: Hát, én szeretem ezeket az imákat, mert mint mondtam, szépek. Ugyhogy lehet ez nem olyan jó máskülönb, nem tudom, lehet nem jó, hogy ezeket is imádkozom, vagy nem lenne szabad se, lehet. Én ezt mondjuk nem tartom rossz szokásnak se. Én ugy gondolom, hogy ezzel nem követek el olyan nagy megbocsáthatatlan bűnt, amiért ezeket elmondom, elvégre Mária Jézus anyja vót, egy szent asszony vót, semmi rosszat nem lehet rúlla mondani. Remélni tudom, hogy az Isten ezért nem büntet meg, amiért elmondom. Leheccséges, hogy mert anyám az vót, én bennem is így él ez, de én ebbe nőtem, ugyhogy vótam is ilyen közegbe, mert nekem anyám az magán hordta annak a jegyeit sokáig. Emlékszek, neki vót rózsafüzére is, meg néhány képe, de ezeket nem vitte túlzásba, később má le is vette őket a falrú. Arra is emlékszek, hogy sokat térdepelve imádkozott azért, amiért mondjuk nem tudott olyan könnyen az Isten házába menni, meg ugy gyakorolni a hitét. Később már református hitre váltott, már református pap is temette el.

K: Akkor ön mindig ezeket imádkozza?

AK: Hát, igen, általában ezeket. Szoktam imáccsgos könyvből is, amikor nem ugy jönnek a számra fele a szavak. Van olyan imáccsgos könyvem, amibe van öreg embernek imáccsg.

K: Fel tudna nekem most olvasni egyet belől? Szívesen meghallgatnám.

AK: Hát, hogyne, hogyne. Csak elő kell keresnem. Nagyhatalmú és irgalmas szent Úristen, aki engem egész elmúlt életem minden részében: csecsemőkoromban, gyermekségemben, ifjúságomban, meglelt állapotomban nagy kegyelemmel hordoztál, tartottál és tápláltál, s már az öregség hanyatló napjaira juttattál! Mióta élek a te jó voltodból, milyen sokan elhullottak jobb és bal kezem felől! Milyen sokan, akiket ismertem, és akikkel társalkodtam, már régen a sírban fekszenek! Tudom és elismerem, hogy engem nem az én jóságom és mások feletti tökéletességem tartott meg annyi esztendeig az élők földjén, hanem egyedül a te szabad, bölcs és kegyelmes jótetszésed az, aminek köszönöm kell eddig terjedt életemet. Már az is nagy és dicsőséges munkája a te rólam való gondviselésednek, hogy az én árnyékhoz hasonló gyarló életem ennyi időre terjedhetett. De ezzel együtt mennyi mindennapi újabb jótéteménnyel is meglátogattál életem minden napján! Mennyi veszedelemből ragadtál ki! Mennyi számtalan szükségemet teljesítetted be! Mennyi dolgomban, munkámban és igyekezetemben segítettél meg! Mennyi egészséges és békességes napot engedted! Mennyiszor megkoronáztál kegyelmeddel és irgalmaddal! Mennyiszor betöltötted eledellel és örömmel szívemet! Minden leheltem, pillantásom, lépésem, mozdulásom a te jótéteményed volt! Irántam való irgalmasságod sokaságát meg nem foghatom, el nem mondhatom, csak csodálom, imádom és magasztalom. Ámmen.

K: Szokott bőjtölni? Mikor? Miért? Ha bőjtöl, akkor is ezeket az imádságokat mondja el?

AK: Hát, igen, szoktam bőjtölni. Olyankor más imákat is mondani, a bőjt alatt, amit megbánok dolgokat, bűnöket, a magam szava szerint. Ilyenkor igyekszek nem cselekedni rosszakot. Szerintem nem az evés, amit megesszünk, hanem a cselekedet. Nem csak az lehet bőjt, na.

K: Olyankor is olvasni szokta az imákat?

AK: Nem, azt általában magamtú mondom.

K: Ismer hálaadó imádságokat?

AK: Hát, legtöbbször azt a fejemű mondok.

K: Ismer olyan imát, melyben kérés van?

AK: Hát, persze, persze. Olyant is szoktam mondani, saját szavaimmal is szoktam hálát adni, sőt, gyakran saját szavaimmal adok hálát, de könyvből is olvasok olyat, mert ott sokszor már könnyebb, ott szépen meg van fogalmazva.

K: Felolvasna esetleg egyet?

AK: Igen. Irgalmas Jóisten, kitől, mint világosság atyjától száll alá minden jó adomány! Hálát adok neked és áldom szent nevedet azért a nagy és megbecsülhetetlen

jótéteményedért, hogy velem megismertted magadat, és akit elbocsátottál, Jézus Krisztust. Tudtomra adtad a bűnösök üdvözítése felől elhatározásodat, drága ígéreteidet és parancsaidat. Ezen felül azt is megcselekedted velem Szentlelked által, hogy én téged megengesztelt Istenemnek és Atyámnak tartalak, szent Fiadat úgy látom, mint üdvözítőmet és megváltómat, kijelentett igazságaidnak és ígéreteidnek hiszek, parancsaidat teljesíteni kívánom, és eképpen van hitem a te kegyelmed által. De még mindig kicsi és erőtlén az, ami miatt sokszor kétkedő a bizodalمام, sokszor lankad a könyörgésem, sokszor buzgóság nélküli és kedvtelen az istentisztelem, nyughatatlan és gyakran békételen a keresztviselésem, sokféle botlással és fogyatkozással van tele az életem. Ó, Isten, aki a megrepesztett nádszálat el nem töröd és a füstölgő gyertyabelet ki nem oltod, aki nem szoktad félbehagyni elkezdett jó munkádat, ne utáld meg, és ne büntesd meg kishitűségemet, és emiatt sokféle erőtlenségemet. Inkább jöjj segítségemre, és szentlelked drága kegyelme által adj növekedést és erősödést hitemnek. Ámmen.

K: Fel tudja idézni, melyik volt az az ima, amit először tanult meg?

AK: Hát, a legelőbb, amit megtanútam, az a Miatyánk vót.

K: Édesanyja tanította meg erre az imára?

AK: Ugy gondolom, édesanyám, igen.

K: Ön szerint miért kell imádkozni?

AK: Hát, mindenért kell imádkozni, nemhogy miért, hanem mindenér. Azért, hogy a lelkünk könnyebb legyen, hogy ezzel az Úrral beszélgetünk, meg hálát adunk, meg evvel ugyi tudunk közelebb az Úrhoz menni, ha imádkozunk.

K: Ön szerint mikor hallgatja meg az Úr az imádságot?

AK: Hát, ha tiszta szívbű, hittel jön az ima.

K: Manapság gyakrabban imádkozik fejből, mint imakönyvekből, vagy inkább fordítva?

AK: Hát, imakönyveket is használok, de például fejből is tudok imádkozni, leborolni. Az ígét is, azt minden nap elolvasom ugyi, meg még most hallgatom a reggeli áhitatot is a telefonba. Vagynak olyan szép beszédek, fél óraig megyen, de nagyon szépek azok.

K: Többször imádkozik, amikor valakinek a betegségéről értesül? Ne adj' Isten, amikor beteg van a családban?

AK: Hát, igen, még az idegenyekér is. Ha az ember ugyi hallja, hogy valaki beteg, oszt akkor imádkozunk érte, persze.

K: Korábban látott vagy hallott-e már olyat, hogy segített az imádság? (Betegség, baj bekövetkeztekor?)

AK: Hát, igen, persze, vót ilyen már, hogy imádkoztunk érte, osztán meggyógyult.

K: Volt-e olyan az ön életében, amikor érezte az ima vagy Isten segítségét, hatalmát?

AK: Az én személyes életembe is vót, igen. Hát, a kis unokám is beteg vót nagyon, a vóm is vót egy időbe beteg nagyon, de meggyógyultak. Imádkoztunk és meggyógyultak. Az én gyermekem az sajnos nem gyógyult meg, de biztos meggyógyult az is lelkileg, de testbe má sajnos nem tudott meggyógyulni, elmet.

K: Volt-e régen diktálás? Miért volt szükség rá? Hogyan tekint a változásokra?

AK: Régen nem orgonáztak, csak a kántor az diktált, diktálta az éneket. Egy-egy sort mondott mindég, oszt akkor utána megint mondta, oszt énekeltünk. Ez így vót a temetésen is, így vót a templomba is. Én szerintem jobb így, most jobb, persze, mert így egybe van és értsük a lényegét.

K: Hol ismerkedtek a fiatalok a maga idejében?

AK: Hát, figyelj csak ide, a munkába is. Dógoztak sokat a mezőn, meg a férfiak hajtók voltak, jöttek-mentek a jányok, olyan helyeken is. A szórakozás része meg inkább a fonó meg varroda vót este. Mentünk egyik este egyik jányná, másik este másik barátnőnknel. Hát, voltunk mi tizen is. Oszt akkor a fiuk meg jöttek, jöttek utánunk, oszt ott meg ismerkedtünk meg énekeltünk, meg kutba estünk, meg elvették tüllünk az orsót vagy alsót, meg varrást, amit aztán ki kellett válltani, adni kellett csókot. Addig nem adták vissza.

K: Hogyan történt a fonás? Hosszú volt-e a folyamat?

AK: Hát, annak olyan vót a folyamata jányom, hogy vót egy nagy eszköz, annak szék volt az ajján, egy nagy rudja vót, meg szép szallag volt rajta, szösz vót, meg rákötöttük azt a szöszt, orsó is volt rajta, és fontuk azt a szöszt fonalnak. És akkor azt utána meg megszüttük vászonnak. Ez az egész egy hosszú folyamat vót, jaj, hát a kendert el kellett vetni, meg majd ki kellett nyűni, meg majd be kellett áztatni, meg meg kellett csinálni. Nagyon sok munka vót. Nyáron elkészítettük a szöszt, magát a munkát meg télen csináltuk. Na és akkor mikor megfontuk azt is ki kellett áztatni, mosni, és ugy szóttuk meg a szövőszéken. Nem vót akkor semmiféle anyagok, mi szóttuk a vásznat.

K: A kútba estem nevű játéknak elmondaná a folyamatát?

AK: Hát, az ugy vót, hogy kitalálták, hogy játszunk, mert hát, vót olyan, hogy fontunk, oszt a fiuk ott vótak velünk, és ha véletlen a kezünkből kiejtettük az orsót, akkor felkapták, ez is egy játék vót. Akkor kitalálták, hogy kutba estem, és akkor az egyik fiú beült a sarokba egy kisszékre, és kiabálta, hogy: „kutba estem!”, és akkor mi meg csoportosan kérdeztük, hogy: „Ki húzzon ki?”, és akkor a fiu akit választott, annak kellett menni kihúzni. És akkor a lány ment, kihuzta, és beült a helyére, mert a fiu ugyi jányt híjt, a jány meg általába fiut híjt, és akkor azt megint kihuzták. Így ment folyamatba. Vidámság vót.

K: Milyen újévi szokásokat ismer? Jártak-e régen újévet köszönteni, s ha igen, az hogyan zajlott?

AK: Hát, régen jártak, persze, jobban, mint most. A férfiak mentek inkább, má éjfél után elindultak, oszt akkor bekopogtattak, vagy kívülről kiabáltak be, hogy hát: „Boldog újévet! Bort, búzát, eleget, a bölcsőbe gyereket!” Ezt mind annak, ugyi, aki a házba lakott. Ilyeneket csináltak. Oszt akkor beengedték őket, megkinálták egy kis borral, oszt mentek tovább.

K: Van-e olyan, hogy látogatáskor a férfiembernek kell először bemennie a házba?

AK: Mindég az vót, most is azért van ez még fenn. Ez olyan szokás vót. Na, oszt akkor olyan szokás is vót, hogy mindig mondta nekem anyám, hogy: „Oszt akkor jó legyél hónap, nehogy kikapjál, mert akkor egész évbe ki fogol kapni.” Ha új év első napján ki fogok kapni, akkor egész éven. Ezzel ijesztgetett éngem. Hát, bemenni meg, ugy tartották, hogy a férfi a fő, hogy mondjam neked, a Bibliába is az a fő, a férfi, ez biztos. A férfi a ház feje.

K: Ismer-e újévi ételleket?

AK: Sok disznófélét kell enni, meg hüvelyeset, mert az sokasít, sokasítja majd, bővebb esztendőt ad. Ilyenek vótak.

K: Milyen szokások tartoznak a húsvéti ünnepkörhöz? Tojásszedésről/festésről például tud-e valamit mondani, vagy a locsolkodás hogyan zajlott?

AK: A tojásfestés az biztos... Mi már nagypénteken festettük a tojást, írtuk. Viasszal. A fűtő szélire tettük kicsit, hogy megmelegedjen az a tojás, és akkor arra viasszal könnyen lehetett ráírni. Az meg mikor meghűtt rajta, belemártottuk a színekbe. Ha meg lekapartuk, mert nem akartuk színesre, akkor alatta fehér maradt és ugy hagytuk. Így is szép vót, jaj de szépeket tudtak a régi asszonyok színezni. Az festék vót. Meg hagymahajba főztük, abba beletettük a vízbe. Meg az asszonyok céklaléből csináltak ilyen színt, abba is, ha bele tettük szép színe vót. Ecetet is raktunk rá, attú szép fényes vót. Meg a viaszt sokszor meg is kentük bronzsal, a viasszal csinált tojást. Az olyan vót, amivel régen fűtőt is pucoltunk, olyan fehér bronz, meg vót sárga is.

K: És a tojásszedés?

AK: Jaj, a kisfiúk jöttek, hétfő reggel korán, még alig pitymallott. Olyan szép gyönyörű szép verseket mondtak, hosszú verseket. Nem is kaptak akkor csak egy tojást, a kicsik is egy tojást kaptak. A nagyobb jányokat vízzel is lelocsolták, mert ez a verses tojásszedés a kisebb fiukra jellemző. A nagyobb jányokat is már, mikor mondjuk elindultak templomba, a fiúk összeszedelőzködtek, oszt vízzel lelocsolták a lányokat. Vót az utcán utca kutak,

meg minden, oszt jaj, megfogták, vider számra ugy lelocsolták a jányt, hogy csak na. Olyan is vót, hogy valakikhez este mentek, a nagyobb fiuk. Rettenetes nagy vendégség nem vót, de valamivel épp megkináltuk, ha vót egy kis kalács vagy valami, akkor a hatvanas-hetvenes évekbe.

K: Május elsejei szokásokról tudna-e mesélni? Ki kapott májusfát, hogyan nézett ki, mit tettek a fára, stb.?

AK: Az én időmbe annyira sok mindent nem tettek rá, csak ilyen szallagokot, meg virágcsokrokot kötögetett rá. Meg vót, hogy zenét huzatott hozzá valaki, cigányzenét. Egész éjszaka huzták a zenét, még reggel is. Most annyira nem huzzák már. De vót, hogy a fiu megfogadta, fizetett érte, és akkor azok mentek egész éjszaka.

K: Volt-e olyan, hogy a fiúk ellopdosták más fáját?

AK: A kisajtót. A jányok kisajtója. Nálunk is el vót, mikor a jányok már nagyobbak vótak, oszt a tóba leltük meg. Ez ilyen kis bosszuállás, bosszuság vót, akkor, ha a fiunak nem tetszett valamikor valami, vagy ha a jány nem foglalkozott vele.

K: Hogyan zajlott a faluba a disznótor? Kinek mi volt a feladata aznap? Mit ettek és ittak? Meddig tartott? Kiket hívtak meg rá?

AK: Akkor nagyon sokat dógoztunk aznap. Nem vót hűtőláda. Akkor már az asszonyok előtte nap elkészítették a sok dógot, edényt. A férfiak meg reggel jöttek, csapatostól, és akkor szurták-vágták. Perzselték szalmával. Égett a tűz, mi meg gyerekek mentünk, néztük. Oszt utána folyamatosan zajlott a munka. A férfiak feldarabolták, az asszonyok meg főztek, ebédet meg vacsorát is csináltunk, toros hust, éjfélig is tartott. Sütöttünk nagy kenyereket, már reggel vettük ki a kenyeret, nem vót ugyi bót annyi. Egész nap készültünk. Vót, hogy csak valakit vacsorára hívtunk, vittük az asztalra a sok ételt. Mindenkinék adtunk is, küldtünk is, vittek is.

K: Milyen Luca napi szokásokat ismer? Mi jellemezte az év ezen napját?

AK: Hát, a Luca napra nem tudok sok érdekességet. Ahhoz kötik a Luca széket. Akkor kezdik csinálni a Luca széket. Karácsonyra kell, elkészüljön, és addig minden nap kell benne csinálni valami dógot. Beosztva. És akkor azt mondták, régen, nagyon régen, – én ezt nem éltem meg, nekem is csak, ahogy az öregek elbeszélték – vótak ördögösök, ilyen tudákosok, és ha valaki elvitt vóna a templomba egy ilyen széket, és ráállott vóna, akkor a templomba meglátta vóna, hogy ki a boszorkány, mikor megy befele az ajtón. Ilyet hallottam, de hogy valóság vót, vagy nem, azt nem tudom. Mert ugyi, ahogy ment befele az ajtón, nem fért befele, csak a fejét ide-oda forgatta, mert akkora vót a szarva, na. Hát, ilyeneket hallottam a vénektű.

K: Hogyan zajlott a karácsony? Mi jellemezte ezt a napot, illetve az előtte lévő estét? Miket ettek, hová mentek az emberek, volt-e szenteste betlehemezés, fadísztítés, stb.?

AK: Nagyon régen is vót karácsonyfa, de szegény kis fa vót. Azon jányom, ha kockacukor vót, oszt vettünk ilyen selyempapírt, oszt abba belegöngyölgettük, az már jó vót. Meg süttöttünk pereceket, meg rá tettük az almát, diót, meg ilyeneket csináltunk. Na, és akkor, mikor felöltöztettük, körül kellett állni, mindenkinek, én erre nagyon jól emlékszem, és akkor megfogtuk egymás kezét, és énekelni kellett azt a karácsonyi éneke, hogy: Az istennek szent angyala. Enni meg disznósódot ettünk, vagy gömböcöt. Meg kalácsot. Dagasztottunk tekenőbe kalácstészta, és azt süttöttük meg a kemencébe. Betlehemesek is jártak, rendes emberek, szépen lejátszották. Vót bábuk nekik, attú maradt meg mostra is, azok a dógok. Énekeltek ilyen Mennyből az angyal-t. Ki mit adott nekik. Ennivalót.

K: Milyen szilveszter esti szokásokat ismer? Mit csináltak a maga idejében akkor az emberek?

AK: Újév este nem nagyon vót ilyen mulatás, mint most. Otthon vótunk, fent vótunk, a család. Televízió nem vót, akkor összejártak a szomszédok. Beszélgettünk. Egyik vitt egy fél liter bort, másik egy kis süteményt. Így eltelt.

K: A régi időkbe hogyan jelezte a legény, ha tetszett neki egy lány?

AK: Hát, ugyi, járkált az után a jány után többet, kerülgeti-kerülgeti, ez így vót mindég. Szerettek találkozni, beszélgetni. Ha tetszett a jánynak, akkor jó vót, ha nem, akkor nem is akarta látni se. Meg bálba jártak. Vót többször, vasárnap, meg nem is csak vasárnap, hanem vót szüreti bál is. Meg vót olyan is, hogy vótak szindarabok, szindarabokat csináltak, és akkor azt hirdették, hogy lehet menni, mi meg mentünk, és akkor utána meg vót bál. De ez, mikor jöttek nálunk szerepelni, akkor vót, nem más faluba vót, hanem nálunk. Fizetni is kellett érte valamennyi rubelt. Három rubel is már akkor nagy pénz vót. Semmiképpen se sokat vittek pénzt oda. Szüleink is jöttek, szépen körbe ültek a székeken, és a villany végig égett, sötét nem vót soha. Tartott reggelekig is, oszt menni kellett utána dógozni. Éjfélbe meg rostok vót, abbahagyta a zene is, a cigányzene. Akkor lehetett enni és inni.

K: Volt olyan, hogy visszautasították a legényeket a lányok? Volt-e annak valami következménye?

AK: Hát, vót mindég olyan. Butaság vót azért, mert vót olyan, hogy a fiu, ha elkérte, elengedte, oszt ott hagyta bosszúból magára.

K: Hogyan zajlott az udvarlás: háztüznéző, házlátogatás?

AK: Az udvarlás eleinte baráti körbe vót, együtt mentek, míg nem vót olyan komoly, ment vele a többi is.

K: Volt-e olyan, hogy a lánynak nem tetszett a legény, és azt nem akarta lekísérni? Ilyen esetben mi történt?

AK: Ha ki nem kísérte, mondta az anyjának, hogy kísérje ki, vagy ha le is kísérte, akkor is megmondhatta, hogy többet ne menjen. Ha meg ugyi fogadta, és ugy fogadta, akkor látszott az. Én nekem is vót olyan, hogy jött egy, és nem is értettem, miért jön, mert bár tudtam, hogy csapná a szelet, én mindig mondtam neki, hogy hagyjon éngem békén. Na, és akkor egy este odajött, és mondtam neki, hogy menjen elfele, mert én le akarok feküdni, oszt akkor kimentem már azért utána, mert na, kimentem, és akkor az meg adott vóna idefele nekem egy nagy zacskó csokoládét, de nem kellett nekem a csokoládé. Osztt akkor mikor ment már elfele, én meg befele, behajította nekem az udvarra a nagy zacskó csokoládét. Na, ilyen vót.

K: Melyik napok voltak az udvarló napok?

AK: Páros napok. Kedd meg csütörtök, meg vasárnap.

K: Mennyire szóltak bele a szülők a fiatalok kapcsolatába?

AK: Ó, hát akkor tudod, hogy beleszóltak.

K: Számított-e az, hogy egy fiatalnak milyen az anyagi helyzete?

AK: Hát, ha nagygazdához ment vóna, persze, hogy nem akarták engedni.

K: Előfordult olyan, hogy a szülő választott párt a gyerekének? Ha igen, érdemes volt ezt így alakítani?

AK: Vót olyan is, hogy összemarták őket, oszt utána egy egész életbe nem vót életjek. Akkor nem ugy vót, hogy elválunk. Túrni, szenvedni kellett. Én is tudok egy olyat, hogy vót egy asszony, az anyámmal vót egyidős, és azt is hozzámarták egy emberhez. Na, és vitt magával, mikor mentek esküdni, egy darab kenyeret, és azt betett a kebébe, oszt mikor esküdtek, arra tette a kezét, hogy aztat szereti. Nem a fiut szereti. Ezt anyám barátnője mesélte el. Na, és élt vele, de sose szerette. Mára már nem ugy van, nem is akarja elbeszélni, de ezt elbeszéltek.

K: Hogyan nevezték a faluban azt a fiatal lányt, aki bár már korban odáig ért, mégsem kelt még el?

AK: Vénjánynak.

K: Hány éves korában számított vénlánynak valaki?

AK: Huszig már sokan férjhez mentek. Fiuk meg kicsit idősebbek.

K: Számított-e a párválasztásnál az, hogy milyen vallást gyakorolt a másik fél?

AK: Számitott.

K: Volt-e a faluban szöktetés vagy lánylopás? Ha igen, elmesélné, hogyan zajlott?

AK: Hát, persze, hát, éngemet is elloptak. Nagyon tiltottak engem is meg útet is. Na de nem vót ez így sose megbeszélve, hogy én el fogok szökni. Egyszer is eljött udvarolni, leült, és akkor az én anyám meg azt mondta neki, hogy: „Miért jöttél ide? Álljál fel és menjél ki ott, ahol bejöttél.” És akkor, ugyi, egy estére valami születésnap vót, és akkor felültetett engem a motorra, hogy menjünk egy kicsit, az utcavégig meg vissza, és akkor éngem egyenest oda vitt hozzájuk. Megfogta a kezemet, és akkor úgy tett, hogy útet nem érdekli, most bemegyünk, és megmondja az anyjának is, hogy hagyja eztet abba, a tiltást. Na, és annyira mondta az anyjának, hogy ha én nem lehetek itt, akkor ű magát megöli. Ott is aludtam már akkor este, mondták, hogy ne menjek haza. Másnap reggel sirt nagyon anyám, odajött, hívott vón hazafele, de mondták neki, hogy nem megyek én már haza, hogy is mennék, mikor már ottaludtam.

K: Hogyan zajlott régen a lánykérés? (Közösen vették-e meg a gyűrűt, stb.)

AK: Hát, mindég a fiu keresztapja kérte meg a lányt. A gyűrűt meg a fiu vette mindég. Előbb elmentek a szülőkkel gyűrűt venni, meg jegykendőt, meg ruhát. Vótak feltételek, és azok nem maradhattak el. Például a gyűrűt is itthon kellett felhuzni, nem máshon.

K: Milyen előkészületek előzték meg az esküvőt? Mit tartalmazott a lány kelengyéje, amit a szülei állítottak össze számára?

AK: Párnát tartalmazott, hálószoza butrot. Kinek mi vót. Férjhezment a lány és ugyi azt el kellett látni.

K: Mit kaptak nászajándékba?

AK: Edényeket, szitát, darálót vagy lepedőt.

K: Hol ünnepelték meg a lakodalmat? Sátoros lakodalom volt? Mindez hogyan nézett ki? Milyen volt a díszítés, stb.?

AK: Sátoros vót, csakis. Vót egy kis díszítés. Annyira ilyen nagy dógok nem vótak.

K: A világháborúkor köttetett esküvők tehát sokkal szolidabbak voltak? Esetleg titokban köttettek-e akkor házasságok?

AK: Titokba nem tudok, keresztelni nem lehetett inkább. Például a kommunistáknak, akik beálltak a pártba, azoknak nem lehetett menni keresztelni se, esküdni se, igaz. Egyszerű ember az mehetett.

K: Hogyan zajlott egy esküvő? Mi volt a sorrend? Volt-e a fiús és lányos háznál vendégfogadó szokás?

AK: Csakis úgy vót, hogy a jányos házná ment, akit a jány hívott meg, fiunál meg akit a fiu. Oszt akkor a fius háznál volt egy kis vendégvárás, és onnan mentek a jánynál. De mindegy vót, hogy a jány hol lakott, ha a világ tulsó felin is, akkor is oda gyalog kellett menni. Mindenhova.

K: Hogyan segítették a rokonok a lakodalmi előkészületeket? Miket sütöttek? Milyen ételeket kínáltak? Volt-e főzőasszony fogadva?

AK: Egy hétig már oda jártak a lakodalmos házhoz, csigát csinálni, sütni. Vót olyan asszony, pár, a faluba, aki így szakácskodott, tudott főzni, oszt azokat is elhíjták. Mindig vót leves, töltött káposzta meg paprikás, meg bor. Sütemény valami kis aprósütemény vót, mint babakeksz. Meg a nyoszolyólánynak kellett vinni egy tortát. Régen annak vinni kellett, azzal kellett menni, a fiunak meg italat kellett vinni vele. Ha nyóc koszorúslány vót, akkor nyolc torta is volt. Akkor úgy vót, hogy mindenek vót párja, de nem úgy párja, hogy együtt vótak vagy ismerték egymást, hanem akit mellé tettek, azzal vót egész este. Ma ezek már a koszorúslányok.

K: Volt-e vőfély? Sok versikét mondott a lakodalom alatt?

AK: Vót vőfély, igen. Nagyvőfély vót. Már egy héttel előtte ment felhivogatni a falut. Mert kibérelték a klubot egy időbe, és oda az idegeneket is hívta. Mindenkit hívott oda mulatni. Mindenki mehetett megtáncoltatni a menyasszonyt. Annyiért-amennyiére, de mehetek már mulatni.

K: Volt-e zene, s ha igen, milyen?

AK: Zenekar volt, zenekar.

K: A hívogatás hogyan történt? Hány héttel a lakodalom előtt hívták meg a vendégeket? Volt-e papír alapú meghívó?

AK: Egy héttel előtte is már, szóba.

K: Melyik napokra tették legtöbbször az esküvőt?

AK: Páros napokon, mint szombaton, kedden, csütörtökön.

K: Milyen ajándékot vittek a vendégek?

AK: Edényt, fazokat. Ilyeneket.

K: Kik öltöztették a menyasszonyt?

AK: Nyoszolyók.

K: Volt-e fényképész vagy fényképezkedés?

AK: Esküvő előtt, délelőtt mentek Beregszászba.

K: Volt-e utcán vonulás, utcaelkötés? Volt-e kínálgatás?

AK: Vót. Sokszor semmit se tettek akkor még rá, csak kihuzták. Megkinálgatták az embereket a lócon.

K: Hogyan zajlott a mulattság? Volt-e menyasszonylopás, csokordobás, tányértörés, menyasszonytánc?

AK: Mind vót, ez mind régi szokás. Valaki úgy ellopta, egy óraig se jött vissza. A tányért meg akkor törte, mikor a pénzt kivette belőle. A menyasszonytánc meg úgy vót, hogy nem tartotta senki a tányért, hanem le vót rakva a torta mellé az asztalra. Na, és aki akart menni vele táncolni, az bedobta és ment. Nyitva vót, azt látta mindenki. Esetleg, ha teli vót a tányér, kicserélték, és akkor az előzőt eltették onnan.

K: Tudna-e a menyasszonnyal vagy magával az eseménnyel kapcsolatban valamilyen mágikus eljárást, hiedelmet mesélni?

AK: A jós megvetette a kártyát az embernek vagy menyasszonynak, el lehetett hozzá menni, oszt megjósolt dógokat. Megjósolta mondjuk, hogy milyen lesz az élete, milyen lesz a gyereke, meg ilyeneket megmondott. Olyan szokás is vót, hogy a pár, mikor má' megesküdütt, oszt kijött a templombú, akkor arra rizst szórtak vagy buzát a vének. A jányomra mondjuk buzát szórtak, hogy na, áldásos legyen a frigy. Ez bőséget, gazdagságot, sok pénzt jelentett. Az udvarra befele menet a menyasszonynak egy kenyeret meg kellett szelni, és utána ment fel az udvarra. Ez azt jelképezte, hogy jó háziasszony lesz, meg áldásos, gazdag lesz a közös életük. Meg mondjuk vót olyan is, hogy ha a házasságkötés napján esett az eső, akkor azt is áldásnak tekintettünk.

K: Mikor egy nő állapotos lett, előfordult-e, hogy megszabtak neki valamit, hogy mit nem szabad tennie vagy épp ennie, stb.?

AK: Nem vót ilyen. A gyereknek vót, hogy nem ehetett halat, míg nem tanul meg beszélni, mert ha halat adnak neki, nem tanul meg beszélni. Meg aztat mondta nekem az én anyám, hogy mikor főzök, és föl a tűzhelyen az étel, merjek belőle egy kanállal, aztat fujjam meg, és adjam oda a gyereknek, mert akkor hamar fog beszélni. Meg olyat is mondtak, hogy ha mondjuk sok savanyuságot eszik terhesen az asszony, akkor biztos kisleány lesz, ha meg inkább édesszáju, akkor lány.

K: Segítettek-e neki terhessége alatt a rokonok, s ha igen, miben? Szülés után is ez volt a jellemző?

AK: Régen igazán meg se nagyon mondták, csak mikor kezdett rajta látszani. De a rokonok vittek neki kaját. Hat hétig nem volt szabad neki semmit csinálni. Nem szabad elmenni, nem szabad kimenni. Utána első utja a templomba kellett vezessen.

K: Volt-e olyan a településen, hogy bába, s ha igen, ő miben segédkezett?

AK: Vót, az vót a szülésznő. Elhívták, és otthon szültek meg.

K: Hány keresztszülőt fogadtak?

AK: Régen egy vót mindkét oldalról. Ritkán kettő.

K: Mi alapján választottak nevet az újszülöttnek?

AK: Régen beleszóltak a szülők. Mondjuk, hogy nagyapjárú kell, meg ilyenek.

K: Hány héttel vagy nappal a szülés után tartották a keresztelőt? Volt-e előtte valamilyen szokás vagy rituálé?

AK: Hat. Egy évig is vót rajta piros madzag. Az asszonyok csinálták maguk közt, hogy ne érje rossz szellem, meg ne verődjön meg. Én csináltam, mert addig mindig sirt. Gyufaszálbú csináltam. Hét darabot kellett kivenni szén darabot vagy gyufát, és azt kellett a vízbe szórni. Osztt akkor utána megkentem vele, meg belecsepegtettem a szájába. Végülis az Istenhez kötöttük, mert mindig kis keresztet rakoltam a vízzel a melkasára is meg talpára is, és mondtam, hogy az Atyának, Fiunak, Szentléleknek nevében.

K: Milyen ajándékot vittek a keresztszülők a keresztelőre? Milyen ételeket készítettek ez alkalomra?

AK: A gyerekeknek, amire szüksége vót. Pénzt nem adtak. Kötteseket ettünk, meg töltött káposzta vót.

K: Tudna-e valamilyen hiedelmet említeni a keresztelővel kapcsolatban?

AK: Azt mondták, hogy nem tarthassa olyan keresztvíz alá, aki terhes, mert akkor meghal a baba, vagy valami ilyeneket mondtak, én nem tudom.

K: Mi történt akkor, ha valaki elhalálozott? Kinek a feladata volt, hogy hírül adja a faluba, hogy valaki meghalt?

AK: Igen, hát, mindig vót funerátor.

K: Volt-e olyan, hogy valakinek nem is harangoztak?

AK: Régen mindenkinek harangoztak. Nem tudom, hogy lett vóna olyan, hogy nem harangoztak vóna. Szegénynek is harangoztak.

K: Hogyan zajlott a virrasztó? Énekeltek-e ott az emberek?

AK: Énekeltek, meg vót prédikáció. Virrasztó után meg vissza kellett menni a férfiaknak is, meg rokonoknak is. Na, és akkor ott ettek. Csináltak az asszonyok töltött káposztát, meg valami süteményt, fánkot.

K: Hogyan zajlott a halott nézés? Volt-e valami megkülönböztető jele annak, hogy épp idős, férfi, nő vagy gyerek halt meg?

AK: Nem vót megkülönböztetője, annyi talán, hogy a gyerekek kisebb vót, de másrú nem tudok.

K: Hogyan zajlott a temetés? Milyen hiedelmek voltak elterjedtek a temetéssel/halottal kapcsolatban?

AK: Temetés napján kinyitottuk a kaput, és fogadtuk a részvételt nyilvánítani érkezőket. Kivittük az udvarra a koporsót, leszögeztük előtte, és akkor a pap elkezdte mondani a bucsuztatót, amit ugyi mi megírtunk. Általába ezt valaki nagyon közeli írta, mondjuk gyermek vagy testvér. Ótán meg elindultunk. Régen a halottat kézbe kellett vinni, nem vót autó, még szekér se. Kézbe vitték, fogták a rudat, oszt vitték az emberek. Váltogatták, mikor ki vitte. Olyan is vót, hogy aki jány vót, és meghalt, azt meg menyasszonynak ötöztették, oszt hat jányt és hat fiut híjtak hozzá, és ugy kellett vinni a jányoknak meg a fiuknak. Ott meg leeresztették rudon a sirba. Az asszonyok meg énekeltek közbe. Ma má' ez sincs. Nem járnak házhoz. megszűnt az is. Mára meg má' minden résztvevő a temetőbe megy egyenesen. Nem tartanak háznál temetést, a pap nem megy a házhoz ki sose. Virus óta, ugyhogy nemrég óta van ez. Mer' ugyi akkor ez nagy izé vót, hogy nem lehetett sehova se menni, semmit se tartani. Tán lakodalmat se. Ugyhogy nincsen már ez, csak egyből a temetőbe van minden.

K: Fűződnek-e történetek a településhez, annak valamely épületéhez, romjához? Járt-e ott valamilyen nevezetes személy?

AK: Hát, igen, nem nagyon hallottam ilyet. Ezek a megemlékezések mondjuk mirül is szólnak? Zászlóbontás vót itt, itt mentek keresztül Esze Tamásék tán.

K: Tudna mondani olyan mesét vagy történetet, amit nem könyvből olvasott, hanem szüleitől/nagyszüleitől hallott?

AK: Ó, nem nagyon tudok én ilyet, jányom. Nincs az én fejembe az má', pedig a régi öregek azok meséltek sokat, tényleg, hogy mondjuk mentek hazafele, mert kísérte haza a jányt a fiu, oszt akkor mikor elválottak, akkor visszafele a fiut követte hazáig egy macska. Ilyet meséltek. Meg apám sokat kinn vót a mezőn, mert pásztor vót, oszt egyszer ment hazafele, oszt ment egy izé előtte, mint egy lámpás. Az meg ugy eltéritette, elkábitotta a fejét, hogy má' nem is tudom hova fele ment, mindenfele behuzogta, végül nem is odafele ment, ahova akart. Hogy mi vót ez, meg mik csinálták eztet, ördögösök, vagy mik, nem tudom. Az ördöggel cimborálók lehettek ezek, akik ezt csinálták, akik el tudták csalni. Ótán ugyi visszataláltak, de el-elmentek össze-vissza. Egy asszony is vót régen, na de az tényleg ugy is nézett ki, mint egy boszorkány, annak nagy vas orra is vót, attú félt is mindenki. Az is olyan tudákos vót, meg tudott téged szuggerálni. Annak még emlékszek, a háza táját is messzire elkerültük. Az elég nehezen is halt meg, sokáig élt.

Ім'я користувача:
Аніко Чурман

Дата перевірки:
18.05.2023 22:33:32 CEST

Дата звіту:
24.05.2023 23:11:19 CEST

ID перевірки:
1015143402

Тип перевірки:
Doc vs Internet + Library

ID користувача:
100011754

Назва документа: Beregszászi Gabriella_Magiszteri dolgozat_2023

Кількість сторінок: 136 Кількість слів: 45286 Кількість символів: 311646 Розмір файлу: 2.99 MB ID файлу: 1014819843

25.2% Схожість

Найбільша схожість: 23.9% з Інтернет-джерелом (<https://dspace.kmf.uz.ua/jspui/bitstream/123456789/1228/1/Beregszasz..>)

25.2% Джерела з Інтернету 316 Сторінка 138

25% Джерела з Бібліотеки 163 Сторінка 142

0.74% Цитат

Цитати 16 Сторінка 143

Не знайдено жодних посилань

0% Вилучень

Немає вилучених джерел

Модифікації

Виявлено модифікації тексту. Детальна інформація доступна в онлайн-звіті.

Замінені символи 2